

V á r a d

IRODALOM
MŰVÉSZET
TÁRSADALOM
KULTÚRA

2019

XVIII. ÉVFOLYAM 2. (167.) SZÁM

SZERKESZTŐSÉG

Szűcs László főszerkesztő
Laza Pozman Erika
Szilágyi Aladár (társadalom)
Tasnádi-Sáhy Péter (irodalom)
Tóth Hajnal (kultúra)
Ujvárossy László tervező (művészet)
Megyesi Antónia (olvasószerkesztő)
Kemenes Henriette (szerkesztőségi titkár)
Boka László, Péter I. Zoltán,
Pomogáts Béla, Tavaszai Hajnal,
Varga Gábor fõmunkatársak

ALAPÍTÓ SZERKESZTŐK:

Barabás Zoltán (1953–2015)
Dr. Indig Ottó (1936–2005)
Kinde Annamária (1956–2014)
Dénes László
Gittai István
Lipcsei Márta

A SZERKESZTŐSÉG CÍME:

Nagyvárad, December 1. (Nagyvásár) tér
12., emelet

POSTACÍM:

Revista culturală Várad
410068 Oradea
Piața 1 Decembrie nr. 12

Telefon: 0259/447–060

E-mail: varadlap@gmail.com

Internet: www.varad.ro

KIADJA

a Várad kulturális folyóirat
Felelős kiadó: Szűcs László

KÉSZÜLT

a nagyváradi Europrint Kft. nyomdájában
Felelős vezető: Derzsi Ákos

A *Várad* előfizetési díja 1 hónapra 7 lej, 3 hónapra 18 lej, fél évre 30 lej, egy évre 50 lej. Előfizethető a szerkesztőségben készpénzzel, vagy postán pénzesutalvánnyal (mandat postal), az előfizető nevének és pontos lakcímének, valamint az Abonament *Várad* megjegyzésnek a feltüntetésével: Revista culturală *Várad* Oradea Piața 1 Decembrie nr. 12, CUI 18415639, Cod IBAN: RO81 TREZ 0762 1G33 5000 XXXX Trezoreria Oradea.

A borítókön és a Művészet rovatban KOVÁCS KINGA alkotásai láthatók

Beetetés

Meg nem rendelt kéziratokat, illusztrációkat nem őrünk meg és nem küldünk vissza.

ISSN 1583-0616

	3	SZŰCS LÁSZLÓ Veszítettek, de...
Irodalom	4	OZSVÁTH ZSUZSA Déliab Intercity – A titokban végbement családás
	18	BÍRÓ ÁRPÁD LEVENTE Kallódás ellen
Művészet	40	UJVÁROSSY LÁSZLÓ Kovács Kinga telematikusan műveiről
Kultúra	54	TÓTH HAJNAL Kövek és emberek – Jakobovits Márta iráni kószálásai
	62	TÓTH HAJNAL Humorral, játékkal átlényegített tárgyak – Ovidiu Pascu kiállítása
	65	FRIED NOÉMI LUJZA Nyugati szövetség: gyorsabb fejlődést akarnak – Exkluzív interjú Ilie Bolojannal, Nagyvárad polgármesterével

	69	Társadalom ALFÖLDI IMRE Tejfoggal kőbe (13.) – Regényes önéletrajzi krónika apámról s magamról
	73	PÉTER I. ZOLTÁN Gróf Széchenyi Zsigmond emlékezete
Kritika	79	TÓTH GÁBOR Mozart–Levin: Rekviem – ahogy Váradon még nem hallhattuk
	84	SIMON JUDIT Háború a színpadon – Interferenciák 6.
	95	BÖGÖZI ATTILA Nem felemás, aminek a fele más
	97	NAGY ORSOLYA Olyan, de mégis más – Ali Abbasi: <i>Határ</i> (Gräns)

SZŰCS LÁSZLÓ Veszítettek, de...

A fogadóirodákban ugyan nem lehetett tétet tenni rá, biztosra vettem, hogy 2023-ban Debrecen lesz Európa egyik kulturális fővárosa. (2007 óta évente két uniós tagállam városa osztozik a címen, újabban egy unión kívüli is, ha egyhangú támogatást kap, mint a 2022-ben sorra kerülő Újvidék.) Már pusztán önzésből is mertem volna erre fogadni, s nem csak a szomszédság okán, hanem a kulturális intézményeink között már meglévő kapcsolatok miatt is. Ezek erősödhetnek volna, hisz a testvérváros kiemelt szerepéből itt, a Sebes-Körös partján is tudtunk volna valamennyit kamatoztatni. Csakhogy négy év múlva a litvániai Kaunastól nem a kálmánista Róma, hanem a királynők városa, Veszprém veszi át a stafétabotot.

Nem csupán méretei, lakosságszáma, kulturális hagyományai miatt fogadtam volna Debrecenre, hanem azért is, mert az utóbbi években látványosan fejlődött, és érzékelhető az a kormányzati szándék, hogy Budapest után az ország legfontosabb centruma legyen. Ráadásul a Hajdúság van a legtávolabb a korábbi kulturális főváros Péctől, de úgy látszik, ez nem játszott sok szerepet a döntés meghozatalakor.

Hogy mi alapján nyert Veszprém, s miért nem Debrecen vagy a harmadik aspiráns, Győr? Nem tudni, a döntés indoklása tudomásom szerint nem nyilvános, talán előbbi esélyeit növelte, hogy pályázatába a teljes Balaton-vidéket integrálta. Megeshet, Debrecen számára a cím elnyerése

nem is volt elsődleges, lesz elég dolgunk a BMW beruházással, illetve a Természettudományi Múzeum Debrecenbe költöztetésével, ha megvalósul a nemrég ismertté vált kormányzati szándék. Régi dilemma, hogy az európai kulturális fővárosi cím elnyerése olyan beruházásokkal, fejlesztésekkel jár, amelyeknek nem mindig könnyű a fenntarthatóságuk, és hosszú távon magasak a költségigényeik. Mindenesetre jelzésértékű volt, hogy a döntés után a debreceniek nem tűntek nagyon csalódottnak, inkább arról beszéltek, hogy a tervezett programokat így is megvalósítják. Ahogy a Latinovits-színház is megépül.

Úgyhogy a fogadást elvesztettem volna, de nem túlzás ezzel együtt kijelenteni, kulturális értelemben a váradiaknak több hasznuk lehet 2023-ban Debrecen el nem nyert címéből, mint amennyi hatást gyakorolhat ránk Temesvár 2022-es kulturális fővárosi szerepe.

A CÍMLAPON: Kovács Kinga: Nap

A HÁTSÓ BORÍTÓN: Kovács Kinga: Vízión

A Várad folyóirat működését a Bihar Megyei Tanács biztosítja

Támogatónk a Communitas Alapítvány

OZSVÁTH ZSUZSA

Délibáb Intercity

A titokban végbement csalódás

Irodalom

I.

*Hosszú az út, zöldje biztat.
Porzó föld radíroz talpat.
Ma éjjel az isten altat.*

MÉRLEG: Vannak megfejtéseim. Gondolataim sokszor alantasok, máskor védtelenül jámborak. Hogyan érhetném el bármelyiket is innen, ebből a posványos köztes létből, ami úgy ragaszt magához, mint legyet a légy-papír? Nem lehetek más, mint középszerű. Én a mérleg vagyok, akit senki sem akar. Jogom van választani, a kitétel a különbözőség. Én vagyok a legjobb barátok mellett a harmadik.

*Hosszú az út, zöldje biztat.
Porzó föld radíroz talpat.
Ma éjjel az isten altat.*

NAIVA: Amikor az első sört kibontottuk, még igencsak félttem tőle. Igazából rettenetesen vonzott és ettől hatványozottan meg akartam neki felelni. Nem ismertem, de sejtettem a veszélyt. És amikor a második sört kibontottuk, megadtam magam. Ezt a másodikat nagyon sokáig ittuk. Olybá tűnt, mintha soha nem akarna elfogyni. Azért minden jellemző tulajdonsága megmaradt, ami a folyamatot illeti. Az elején frissítő, hús, pezsgő, ami, ha nem gurítom le idejében, lassan veszít az erejéből, a szénsav elpárolog, a húsból langyos lesz, a végére pedig már szinte kellemetlen és meleg, mint a vizelet. Ez a része tartott a legtovább. Be vagyok baszva. Kóvályogtam, a nyelvem a lábam helyett botladozott, és már csak annyit akartam, hogy hazaérjek. Amikor a harmadik sört kibontottam, arra gondoltam, hogy milyen fölösleges volt ez az egész. Ő ott hagyta a maradékát és lelépett, nem folyt bele a kellemetlenségekbe és többé semmi másba se, ami engem illet. Legyintettem, mert mit tehettem volna mást. Nincs kedvem erről beszélni. Most pedig hányni fogok.

OZSVÁTH ZSUZSA (1992, Nagyváradi) részese az Élő Várad Mozgalom elnevezésű kulturális projektnek. Verset és prózát ír, ám a drámai szöveg műnemével is barátkozik. Az írás mellett fest, fényképez, rövidfilmeket készít.

*Hosszú az út, zöldje biztat.
Porzó föld radíroz talpat.
Ma éjjel az isten altat.*

Dzsó: Két légy úszik a vécében. Megszólal az egyik: hé, Dzsó, hova mész azzal a pisztollyal a kezeden? Hé, Dzsó, mondom, hova mész azzal a pisztollyal a kezeden? Azt mondja a másik: Megyek, megölöm anyámat. Tudod, rajtakaptam egy fickóval. Megyek s lepuffantom az öreglányt. Tudod, rajtakaptam egy fickóval. Ez nem fasza. Hallgatnak. Azt mondja az egyik: Huh... hé, Dzsó, hallom, lelőtted az anyádat. Most puf-fantottad le. Hé, Dzsó, hallom, lelőtted az öreglányt. Rendesen földet ért, je. Je. Azt mondja a másik: Igen, le biza, lelőttem. Tudod, itt lófrált a városban. Igen, lelőttem. Tudod, elkaptam az öreglányt a városban lófrálni. És pisztolyt fogtam rá. És lelőttem, úgy van. És még egyszer belelőttem, bébi. Je. Azt mondja az egyik: Hé, Dzsó, hova menekülsz most? Azt mondja a másik: Egészen délre, Mexikó felé, úgy van. Egészen délre, ott szabad lehetek. Senki se talál rám, semmi hóhér nem fog kötelet tenni a nyakamba. Higgy nekem, most mennem kell. Azt mondja az egyik: hé, Dzsó, jobban teszed, ha megszöksz. Azt mondja a másik: Viszlát, mindenki.

(Csend.)

*Hosszú az út, zöldje biztat.
Porzó föld radíroz talpat.
Ma éjjel az isten altat.*

*

(Helyszín: Mexikóváros. Naiva egy parti koktélbár pultján könyököl egykedvűen. A távolban Dzsó tűnik fel, határozott léptekkel közeledik.)

Dzsó: Hé, csapos, lökj meg egy fél whiskeyvel, de szárazon!

CSAPOS: Haver, ez itt Mexikó.

Dzsó: Je! (Oda se nézve, nagyot kortyol a pohárból.) Ez mi az isten? Tequilát adtál nekem? Hé, csapos, lepuffantalak, mint az öreglányt!

CSAPOS: Haver, mondom, ez itt Mexikó. Ismerem a fajtádat, én a helyedben meghúznám magam. Jó tanács.

(Naiva mindeközben a mellette történő eseményeket figyeli. Dzsó észreveszi.)

Dzsó: Mi a helyzet, bébi? Iszol valamit?

NAIVA: Kösz, nem.

Dzsó: Ne csináld már. Jól nézel ki, meghívlak valamire.

Naiva a fejét rázza.

Dzsó: Hé, csapos! Lökj ide egy sört! És még egy... tequilát. Cheers, kedves!

NAIVA: Az az igazság, hogy másnapos vagyok.

Dzsó: Hah, bébi. Mit ünneplünk?

NAIVA: Egy pasival kevesebb.

Dzsó: Csakugyan?

NAIVA: Összetörte a szívem.

Dzsó: Én összetöröm a csontját a gazfickónak.

NAIVA: Meglépett. A jó ég tudja, merre.

Dzsó: Gyáva kutya. Hé, drága, ne félj, megvigasztallak. Én barátja vagyok az igazságnak. Nemrég rajtakaptam az anyámat egy fickóval, je. Egy igazi gazemberrel, tudod. És igazságot tettem.

NAIVA: Tudtam, mire számítsak, mégis belementem a játékaiba. Nem tudom, miért csinálom ezt. Újra és újra és még egyszer újra elkövetem ugyanazokat a hibákat. Úgy érzem, az egész életem rajtam éli ki magát, és nekem semmi hatalmam fölötte.

Dzsó: Hé, bébi! Én mindig a saját kezemben tartom a sorsomat, úgy van.

Egy jó nagy szerszámom van, igen. Úgy hívom: az igazságosztó, je!

NAIVA: Amúgy hogy hívnak?

Dzsó: A nevem Dzsó.

NAIVA: Hé, Dzsó?

Dzsó: Hm?

NAIVA: Megyek.

Dzsó: Hát jó. De tudod, ha szükséged van rám, itt megtalálasz.

(Naiva lemászik a pult magas székéről és elindul. Az alkonyat aranyba burkolja a látóhatárt. Naiva meredten nézi. Egyszer csak felugrik valami. Naiva meglepődve tapasztalja, hogy a fickándozó valami egy aranyfényben úszó hal.)

HAL: *Vajon valóság, vagy fantázia,
amit itt látsz, kedves kis naiva?
Ragacsos mindennapok, lám,
nyakig az időhurokba'.
Jön az élet, elsőre kezét ráz,
körbeszagol, minden szó csupa máz.*

*Következőre már ismer,
harmadjára kitör a frász.
Vajon valóság, vagy tévképzet,
hogy arany vagyok és a végzet
segítő uszonyát nyújtom feléd?*

NAIVA: Szerintem valóság vagy. Én látlak.

HAL: Te tudod. Három kívánságod meghallgatom.

NAIVA: És teljesíted őket?

HAL: Ebben kell bíznod.

NAIVA: Hát, jó.

(Lemegy a nap Mexikóvárosban. Esti fények gyúlnak szerte az utcákon. A sarki hentesboltban Mérleg záráshoz készülődik.)

MÉRLEG: Kétszáz év múlva biztosan más ember lennék. Ott van a tágas ég, a madarak folyvást körözve lesik a betevő falatot, én pedig együttérzek velük. Tágra nyílt szemmel, alig pislogva kutatom a messze terülő földet, azt a kies pusztát vagy a végtelenbe nyúló meredélyeket. Hajh, hol van még a holnap, élünk addig is a már romló táp koncain, de istenemre mondom, van miért! Ha kétszáz év múlva is, de van, és én bátran tekintek elébe múltnak, jövőnek, csak ezzel a fránya jelennel nem tudok mit kezdeni. Ez, ez a jóllehet buta, naiv vágy a jelen kisilabizálására, merthogy hiszem, hogy aki tudja, mit tehet a következő lépés ügyében éppen most, amikor ezeket mondom, az tud mindent és megállhat a gondolkodásban. Az olyan, mint a madár, amely ott köröz a tágas égen, lesvén a betevő falatot, tágra nyílt szemmel, mert figyelme a mostban meghatározza az elkövetkező bizonyosságot: részéről, hogy lesz-e eledel, amellyel túlélhet a következő pásztáig. És nem tart már soká, míg eljön. Kétszáz év múlva biztosan más ember lennék, mert tudnám, mire számítsak. Hát, folyton a következő lépésre.

(A bolt ajtaján kopogtatnak. Dzsó az. Mérleg megrázkódik.)

MÉRLEG: Zárva!

Dzsó: Ne viccelj, nyisd ki, haver!

MÉRLEG: Uram, zárva vagyok!

Dzsó: Hé, csak vásárolni akarok, két perc az egész.

(Mérleg az ajtóhoz megy, kinyitja.)

MÉRLEG: Siessen. Be kell zárnom a boltot, uram.

Dzsó: Adj három liter bikavért.

MÉRLEG: Kérem?!

Dzsó: Három liter bikavért. Van?

MÉRLEG: Meg... megnézem hátul. *(Hátramegy, magában motyog.)* Uramisten, kétszáz év múlva se lennék felkészülve erre a kétségkívül nem közép-szerű kérésre... *(Visszatér, fennhangon.)* Uram, azt hiszem, maga szerencsés ember. Pont annyi maradt ugyanis.

Dzsó: Kösz. A visszajárót tartsd meg.

MÉRLEG: Uram.

Dzsó: 'ccakát.

(Dzsó távozik. Mérleg megbabonázva néz utána.)

MÉRLEG: *(magában, motyogva)* ...mert figyelme a mostban meghatározza az elkövetkező bizonyosságot: részéről, hogy lesz-e eledel, amellyel túlélhet a következő pásztáig. És nem tart már soká, míg eljön.

*

(Helyszín: Dzsó álma.)

Dzsó: Gyerek vagyok, anyu, hozd le nekem a csillagot.

Vannak még vagy elhulltak a sok-sok csillagok?

Emlékszem, anyu, amelyiket elsőre hoztad, elhagytam;

A második aláhullt,

A harmadik elégett.

Magam is elhagytam és elhulltam – és most jól figyelj –, nézd, anyu, égek.

Anyu, nézd, a szívem milyen kormos már,

mint azok a szép régi csillagok.

Anyu, látod, éppen most jól meghalok.

– Anyu, nekem tényleg annyi! –

Anyu, én már annyit fájtam.

Anyu, én már annyit hazudtam.

Anyu, miért van ez és én mit csináljak?

(Belép Naiva. Testének egyik fele tele öregségre utaló ráncokkal.)

NAIVA: Van egy fekete felhő felettem, az vagyok én.

És a mérgező borostyán a fán szintén én vagyok.

Én vagyok az a mocskos egy a bourbon utcán, amin sétálsz.

Én vagyok a kisfiú, aki nehezen tolja, és megríkatja.

8

Van egy piszkos tú a gyerekedben, haha, szúrj meg.

Üres üvegek még mindig kézben, még mindig halott, még mindig én.

Én vagyok az öltöny és nyakkendő, amelyik eltöri az utcát és még mindig többet akar.

Én vagyok a 45-ös a szádban, én egy mocskos, mocskos kurva vagyok.

Nézd, én vagyok

Az, aki nem lehet szabad

Összpontosítani túl fiatal, de látni túl öreg

Hé, nézd, én vagyok

Amikor senki sem akar látni

Nézd, mit hoztál erre a világra, pont, amit látni akarsz

Hé, anyám, hé, anyám, nézd, én vagyok

(egy Metallica-dal nyersfordítása)

(Ekkor megjelenik Mérleg.)

MÉRLEG: Hiúságban a legnagyobbként

Fölényüket kihasználva

Nem tudom elhinni a dolgokat, amiket mondasz

Nem tudom elhinni, nem tudom elhinni az árat, amit fizetsz

Semmi sem tud megmenteni

Az igazság elveszett, az igazságot megerőszakolták

Az igazság halott

Zsinórjaid húzva az igazság kikészült

Igazat nem keresve, a győzelem a minden

Én ezt oly zordnak, oly valósnak találom

(egy Metallica-dal nyersfordítása)

(Dzsó felébred.)

Dzsó: Anyuuuuuuuuuu!!! *(Felül.)* Huh. Bébi. Lepuffantottam az öreg-lányt, úgy van. De... mi ez? Hogy kerültem ide?

*

(Mexikóváros, éjszaka.)

HAL: Az emberek megöriülnek a csillogásért. A múltkor is kifogott egy halász, mondom neki, ha elenged, teljesítem három kívánságát. Hát persze, rögtön kapott az alkalmon, kért mindenféle szirszart, például luxusvillát, meg Audit A6-ost, ha lett volna negyedik kívánság, a feleségét is lecseréli. De aztán jól rábaszott az öreg és csakhamar elverte az összes vagyonát (meg a feleségét), a felhalmozott cuccok meg men-

9

tek a zaciba. Megvan a képességem, hogy segítek, de hiába, mert nem engedik, hogy segítsék. Nem tudják, mi az, hogy segítség. A csillagokkal is megszívják, látnak hármat lehullni, kívánnak mindenfélét, amit nem is akarnak igazán, vagy egyszerűen nincsenek tudatában a következményeknek. Úgy érzem, nem vagyok önmagam. Nem hagyok. Akkor vagyok igaz, ha hasznos a segítségem. De ezek a buta emberek nem csak magukat, hanem engem is nyomorba taszítanak. Az átkozott telhetetlenségükkel! Haszontalan vagyok. Nem akarok több kárt okozni! Én nem teljesítek több kívánságot. Sem egyet, sem kettőt, sem hármat. Én meghallgatok mindenkit, de egyébre nem vagyok hajlandó.

(A diktafon lemerül. Hal, látván, hogy az éjszakát lassan felváltja a hajnali derengés, visszabújik a víz alá. Érkezik Naiva.)

NAIVA: Hal! Hal! Merre vagy? *(Csend.)* Hal, kérlek, gyere elő! Gondolkodtam.

(Hal – morcosan – előjön.)

HAL: Hát itt vagy, kis naiva?

NAIVA: Megvannak!

HAL: Micsodák?

NAIVA: Hát a kívánságok.

HAL: Hát hogyne. A kívánságok. No, halljuk.

NAIVA: Rájöttem, hogy boldog akarok lenni. Azt hiszem, elsőnek egy férfit kívánok.

HAL: Mert ha végre lesz egy pasid, boldog leszel?

NAIVA: Igen! Aztán... szeretném, ha felvennének egy új munkahelyre.

HAL: Mert akkor elégedett leszel?

NAIVA: Naná! És még az is jó lenne, ha

HAL: Szó se lehet róla. Ezekről még nem leszel boldog, drága. Az idő nem áll meg. Pasid lesz, örülsz neki, aztán az első vitánál kitör a frász. Vagy felvesznek a munkahelyre, hurrá, aztán rájössz, hogy a főnököd egy skizofrén hajcsár. A boldogság nem konstans, és főleg nem jár ingyen. Vért kell érte izzadni. És elsőre tanulni a derűt.

NAIVA: Akkor mit kívánjak?

HAL: Tőlem ugyan semmit. Különben is, nyugdíjba vonultam. Csak meghallgatok, de nem teljesítek.

NAIVA: A szavamba vágtaal.

HAL: Én csak segíteni akarok rajtad! De te sem tudod, mi a segítség...

(Megjelenik Dzsó.)

Dzsó: Én vagyok a segítség. Most pedig kuss legyen.

(Dzsó golyót röpít a halba.)

NAIVA: Dzsó! Te lelőtted az aranyhalat?!

Dzsó: Je, bébi. Lepuffantottam a kis nyavalyást, úgy van.

NAIVA: Ó, ne. Ez nem lehet! Dzsóóóóóó!!!

(Pár utcával arrébb Mérleg nyitáshoz készül. Az ablakon keresztül látható, amint tesz-vesz odabent. A helyiségből egy gramofon bágyadt dallama szűrődik az utcára.)

*Csöndes az ég, csak a nemalvó sejt hallgatóg
tapodni megtorpant angyaltalpakat
a titokban végbement csalódás oltára előtt.*

*

II.

(Helyszín: egy város főtere. Pirkadat.)

FÉRFI: ...S akkor a lány elhatározta, hogy óvatos lesz, távolságtartó és hűvös, hogy akár a csontig hatoló vágások okozta sebet a külvilág gyenyenyesen tobzódó bacilusaitól hidrogén-peroxiddal, akképp tartja távol magától a férfi cinikus tekintetét, ha esetleg, akár csak az alkohol bódultságára hivatkozva is, újra közeledni próbál hozzá, kihasználva érzékenységét, fiatalságát, naiv nyitottságát, de az élet, amit ezúttal nevezhetünk a tisztánlátás képzavarával kikerülhetetlen munkahelyi kényszernek, ismét provokálni kezdte, ezzel elkerülhetetlenül bekebelezve a végzet pókhálójának ragacsos álmokat idéző szálai közé. Nem gondolkodott. Szaladt, szaladt, bár nem tudta, mi következik ezután. A férfi kaján mosollyal szája szélén ennyit dörmögött: igen. Bár még ő sem tudta, élhet e tisztaság feltörő vágyaival nem vissza, hanem előre nézve felé. Hülye, előlegezte meg a lány választát.

NŐ: Hűvös tószemein fodrokban visszhangzott a kopogtatás. Én szerettem volna beengedni, de ahányszor felajánlottam, annyiszor torpant meg a küszöbnél. Tekintetét tágra zárta. Én megcsúsztam; ha nem kerülget a lélekjelenlét, vízbe fúlok.

Szószóló: Nos, hű nép? Mit szólunk, mit szólunk?

NÉP: Máglyára velük! A-kasz-ta-ni, a-kasz-ta-ni! Máglyára! Kövezzük meg őket! Főbelövést! Villamosság! Élve temetés! A-kasz-ta-ni, a-kasz-ta-ni!

Szószóló: Nem hallom rendesen, nép! Mit mondtok?

NÉP: Élve temetés! Kövezzük meg őket! Főbelövést! Villamosszék! Máglyára!
A-kasz-ta-ni, a-kasz-ta-ni!
SZÓSZÓLÓ: Hogy mit is? Akasztás legyen? Hm? Kössünk hurkot a nyakacs-
kájuk köré? Ezt akarjátok?
NÉP: Igen! Igen! Igen!
VALAKI A TÖMEGBŐL: Igen?
NÉP: Igen! Igen! Igen!
SZÓSZÓLÓ: Szóval akasszuk fel a nyavalyásokat?
NÉP: Igen! Akasszátok fel a nyavalyásokat!
SZÓSZÓLÓ: Így lesz. Most hozzátok fordulok, bűnösök. Tudjátok, mi a bűn-
tök?
FÉRFI: *(Nőnek)* Leány!...
NŐ: *(tekintetét elvonva a Férfiről, a Szószólónak)* Plátói kapcsolat.
SZÓSZÓLÓ: Ó. Na, megy ez, megy ez. Hurokra! Igaz, nép?
NÉP: Szent igaz, hurokra! Szent igaz, hurokra!

(Kiállás. Férfi és Nő párbeszéde, kifelé.)

FÉRFI: Most boldog vagyok,
NŐ: *(tekintete a Férfin)* Mondod és meglibben egy tincsed *(tekintet Férfiről el, kifelé)*, miközben leguggolsz, a mozdulat könnyű, légies. Kipakoljuk a szobádat. Segítek, hiszen sietsz. Furcsa, hogy – bár a melankólia minden esélye fennáll – különösen nyugodtnak érzem magam. Most boldog vagyok, visszhangzik bennem. Fontos, ahogy most mész el.
FÉRFI: *(tekintete leválik a Nőről, kifelé)* Mintha buborékot követne a tekintetem és mikor pattan szét, ezen gondolkodom, vajon hamarabb kipukkan-e, mintsem hogy szem elől veszítsem, amikor már azt sem tudom, igazából miről is tűnődök épp.

(A kiállást feloldja a Nép őrjöngése.)

NÉP: Szent igaz! Hurokra!
SZÓSZÓLÓ: A Nép akarata szent és igaz. Hóhér, készítsd elő a bűnösöket.

(Hóhér előkészíti a bűnösöket.)

HÓHÉR: Ööö, van itt egy kis probléma.
SZÓSZÓLÓ: Hogyan?
HÓHÉR: Ezek a székek... túlon túl alacsonyak. A célnak semmiképp sem megfelelőek.
SZÓSZÓLÓ: Mi van?!
HÓHÉR: Persze, hogy a végső cél az, hogy ne érje lábukat semmilyen talaj, de első körben, az akasztás szabályai szerint mégiscsak kell egy-egy

szék a lábuk alá, amit aztán kirúgunk onnét. No de, ezek a székek túl alacsonyak, nem érnek fel a bűnösök lábaihoz.
SZÓSZÓLÓ: Tehát képtelenek vagyunk felakasztani őket? Erre célzol, kedves Hóhér?
HÓHÉR: Hát... ez egy lehetséges mellékhatása a felmerülő problémának, igen.
SZÓSZÓLÓ: A francba! Miért mindig azokat a svéd akciós izéket kell megvenni?! Csak azért mert olcsó és könnyen összeszerelhető! Hóhér, újratervezés!

(Jelenet vége.)

III.

(Időhurok. Naiva, Ismeretlen Férfi társaságában.)

NAIVA: Vártalak.
ISMERETLEN FÉRFI: Te vártál engem.
NAIVA: Tessék, ez a tied.

(Elfordul, a táskában kotorászik.)

NAIVA: Egy pillanat. Te is.
ISMERETLEN FÉRFI: Vigyázz magadra.
NAIVA: Szia hát. Mindegy is. Hányszor eljátszottuk már ezt majdnem ugyanígy...
ISMERETLEN FÉRFI: De valamiért csak itt vagy még mindig. Hát, igen.
NAIVA: Minden elmondtunk már. De hát mit is mondjak. Milyen bőbeszédűek vagyunk...
ISMERETLEN FÉRFI: Igen.
NAIVA: Gondolom, korán kelsz. Nem.
ISMERETLEN FÉRFI: Nem maradsz?
NAIVA: Megyek haza.
ISMERETLEN FÉRFI: Nem maradsz?
NAIVA: Nem. Gondolom, korán kelsz.
ISMERETLEN FÉRFI: Igen.
NAIVA: Milyen bőbeszédűek vagyunk... De hát mit is mondjak. Minden elmondtunk már.
ISMERETLEN FÉRFI: Hát, igen. De valamiért csak itt vagy még mindig.
NAIVA: Hányszor eljátszottuk már ezt majdnem ugyanígy... Mindegy is. Szia hát.
ISMERETLEN FÉRFI: Vigyázz magadra.

NAIVA: Te is. Egy pillanat.

(Elfordul, a táskában kotorászik.)

NAIVA: Tessék, ez a tied.

ISMERETLEN FÉRFI: Te vártál engem.

NAIVA: Vártalak.

Sötét. (Vagy valami.)

IV.

(Helyszín: televízió, talk show. Meghívottak: Mérleg, Dzsó, Naiva.)

SZIGNÁL: Délibáb Intercity – Sínen vagyunk! Minden idők legsikeresebb talk show-ja végre hazánkba is megérkezett! A stúdióban már várja önöket – ahogy ezentúl mindig – a műsorvezető!

MŰSORVEZETŐ: Jó estét kívánok mindenkinek innen, a Délibáb Intercity stúdiójából! A ma este folyamán három szuperizgalmas meghívottunkkal ismerkedhetnek meg. Tartsanak velünk.

(Rövid szignálzene.)

MŰSORVEZETŐ: Itt ül velem szemben a ma este három főszereplője. Nagy tapsot kérek Naivának,... Mérlegnek... ééés Dzsónak! Sziasztok!

(Taps, ujjongás.)

NAIVA: Helló!

MÉRLEG: Szép jó estét.

DZSÓ: Hey!

MŰSORVEZETŐ: Hú, mennyire jó, hogy itt vagytok! Szuperizgalmas beszélgetés lesz, úgy érzem. Hát, kedves nézőink, csak nézzenek rájuk! Mennyi különös történetről árulkodik ez a három arc, és ma este végre fény derülhet rájuk. Szóval, kik vagytok? Meséljete!

MÉRLEG: Szép jó estét kívánok! Én Mérleg vagyok. Már elmúltam húsz, még nem vagyok negyven. Sok minden érdekel, szeretek filozofálni az élet kisebb-nagyobb dolgain. Elég jellegtelen, középszerű fickó vagyok, ami azt illeti. Ismerik azt az érzést, ami két barát mellett a harmadik hely, a fekete bárányé? Megvan az érzés? Na, ezt általában kamaszkor után kinövik az emberek, túllépnek rajta; ez nekem, olybá tűnik, a mai napig nem sikerült. Azt hiszem, lehetnék egy kicsit lazább.

MŰSORVEZETŐ: Nagyszerű! Csodálatos ember, látják? Nagy tapsot neki! *(Taps.)* Folytassuk.

NAIVA: Helló! Naiva vagyok. Hát, mit mondjak, nem a fiatalság az indok, hanem hogy nem látom a fától az erdőt. Számomra a tapasztalat azt jelenti, hogy újra és újra elkövetem ugyanazokat a hibákat. A gyakorlat teszi a mestert, na, igen. Asszem, olykor kifejezetten irritáló vagyok és... butus.

MŰSORVEZETŐ: Hát ez... lenyűgöző! Micsoda lány! *(Tapsvihar.)* Még van egy figuránk, hallgassuk meg őt is.

DZSÓ: Hey, Dzsó. *(Kalapját megemeli.)* Kinyírtam az öreglányt, úgy van. Rajtakaptam egy fickóval és golyót röpíttettem a fejébe, je. Nem szép dolog. Én barátja vagyok a tisztességnek. És tüzes fickó vagyok. Na de anyám lepuffantása óta azt'szem, valami nem kóser. Totál kész vagyok, érted? Ilyen egy mélyérzésű hős a sivatagból!

MŰSORVEZETŐ: Hé, Dzsó?

DZSÓ: He?

MŰSORVEZETŐ: Fel a fejjel, haver! Minden rendben lesz. Önök is úgy gondolják? Akkor küldjenek egy szöveges üzenetet a képernyő alján látható telefonszámra. *(Taps, rövid szignálzene.)*

Intermezzo:

MŰSORVEZETŐ: Nagyon kedves nézőink! Még mielőtt visszatérnénk nagyon kedves vendégeink történeteikhez, hallgassuk meg együtt a Délibáb Intercity Büfécocsi blokkját. Fogadják szeretettel a Büfé 2.0 című dalt. Büfécocsi – mert jó élethez szól a nóta!

*Megterítve áll előttünk
a szeretet asztala.
Szedegetem a morzsákat,
hú de szép kis mandala.
Két szék közé esve nézem
hogyan az énem curikkol
Én istenem, jó istenem
szabadíts a gonosztól.
Megterítve áll előttünk
a szeretet asztala.
Újabb friss malőr a menü,
szedegesd a salibá'.
Hajszálka és halszálka és
egyed fizetsz konyhaszag –
Kettőt kapok visszakézből,
az én vétkem kurva nagy.*

MŰSORVEZETŐ: Zseniális! Köszönjük, Büfécocsi! Nagy-szín-pad! Nagy-szín-pad! Je! Na de... kissé elkalandoztunk. Térjünk vissza bámulatos meghívottainkhoz. Meséljete meg, hogy hozott össze titeket a sors?

NAIVA: Kezdem én? Na jó, akkor kezdem én. Na most, Dzsóval, úgy emlékszem, egy szórakozóhelyen találkoztam először. Totál magam alatt voltam egy elég ramatyba ment randi miatt. Hát szó mi szó, jól felültetett egy pasi. Lelépett meg ilyenek. Pedig tudtam, hogy úgysem lesz jó vége, meg kihasznál. Hát, tudod, megint a hibák meg a nemtanulás. És akkor én ott szomorkodtam a bárpultnál és akkor egyszer csak Dzsó mellém keveredett és beszélgetésbe elegyedtünk. Így. Semmi extra. Ami Mérleget illeti, hát én őt életemben nem láttam. Elég jellegtelen fickónak tűnik.

MÉRLEG: Hát, szívem, te sem tűnsz egy főnyereménynek. Elnézést, ezzel azt akarom mondani, hogy én sem ismerem ezt a lányt. Nem ismerjük egymást. Ellenben Dzsó nem teljesen idegen számomra. Én eladó vagyok egy boltban, de olykor besegítek a henteseknek. Dzsó bejött a hentesboltba egyszer. Három liter bikavért akart vásárolni. Pont volt még annyi, így hát kiszolgáltam.

Dzsó: Úgy van! Rendes vagy, haver. A kis Naiva meg jó csaj. Volt valami ügye egy hallal. Én meg rendesen elintéztam a dolgot. Nekem barátom az igazság.

MŰSORVEZETŐ: Ezt hogy kell érteni? Eheh, barátja az igazság?

Dzsó: Egy aranyhal, olyasmi...

NAIVA: Nem! Hagyjuk ezt. Nem történt semmi.

Dzsó: Na, mit izgulsz, kislány? Mi baj?

NAIVA: Semmi!

MŰSORVEZETŐ: Most már nagyon kíváncsiak vagyunk ám! Meséljete meg. Elvégre azért vagyunk itt mindannyian, a Délibáb Intercity műsorában.

NAIVA: A francba. Hát jó. Dzsó konkrétan lelőtte a kívánságokat teljesítő aranyhalat.

MÉRLEG: Ahahahahahahaha!

Dzsó: Je, bébi! Lepuffantottam, úgy van! Hé, probléma semmi. Kívánságokat se teljesített a kis ficánkos.

NAIVA: Te azt nem tudhatod! És most már én se! Megőrülök!

Dzsó: Jaj, Naiva, azt hittem, ezt már megbeszéltük.

NAIVA: Akkor rosszul hitted. Idióta!

Dzsó: Lazíts, bébi.

MÉRLEG: Hát, kétesélyes a dolog. De kétszáz év múlva mit sem számít majd az egész, ugye?

NAIVA: De most számít, és valaminek változnia kell, most!

Dzsó: Kislány, neked kell megváltoznod, hallgass rám.

NAIVA: Na jó, de hogyan?

MÉRLEG: Hm, várjuk meg A Szerzőt. Ő majd segít.

Dzsó: Je, bébi. Mondom, nyugi van.

NAIVA: A Szerzőt! Hát, legyen. Végül is, várakozni jó.

(És várakoznak.)

BÍRÓ ÁRPÁD LEVENTE

Kallódás ellen

Szereplők: SMEKKER
A NŐ
A FÉRFI
NÉNI
KALAUZNŐ
TOLÓKOC SIS
ÁLLOMÁSFŐNÖK

(A színen egy kietlen pályaudvar. Néhány pad, hátul a resti, előtte kopott vasasztal. A resti ablaka mocskos, alig észrevehető a felirat: zárva. Másik oldalt egy tolószékes ember, szájharmónikán játszik. Az első megszólalások mintha a pályaudvari zajokból sejlenének fel.)

SMEKKER: (Telefonál). Alo! Nu, nu vine. Futu-i mama morții mă-tii de tren. Nu știu.

NÉNI: (A smekkernek, mutogatja is.) Tessék mondani, hány óra van?

A FÉRFI: (Rejtvényt fejt.) Csopak határai... cé-ká. Klubból számúz hat betű... ki-tílt.

SMEKKER: Stai că nu știu ce vrea baba asta. Ce vrei?

NÉNI: Mennyi az idő, uram?

SMEKKER: (Gúnyosan.) Nem tud. Nem értek magyar. Bozgoroaica de ea. Ce e cu marfa?

(Közben bejön a kalauznő, a kijelzőt nézi, az óráját nézi, megbotlik a tolókocsiban. Hangtalanul maga elé prüszköl néhány keresetlen szót.)

A FÉRFI: (Csúnyán néz a kalauznőre.) Nem szokott késni.

SMEKKER: Doamna! Cu tine vorbesc. Trenul ăsta nu mai sosește azi?

NÉNI: Mit mond? Mennyi az idő?

(A kalauznő nem szól semmit, nézi az óráját, nem figyel az utasokra. Kisvártatva megszólal a hangosbemondó, de csúnyán recseg, nem lehet érteni semmit, csak a végén az állomásfőnök káromkodását.)

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Ó, hogy húzná belé a faszát a hangosbemondójába!

(Becsapódik egy ajtó, beviharzik az állomásfőnök, megbotlik a tolókocsisba, az azonban folytatja a harmonikázást.)

ÁLLOMÁSFŐNÖK: (Bizalmasan a kalauznőnek) Nem jön. (Mindenkori köré gyűlik, Smekker leteszi a telefont, a férfi elcsomagolja a rejtvényt. Hangosan elismétli:) Nem jön.

SMEKKER: Mă, io n-am nici o trabă cu ungurii, da nu se poate că toată lumea să vorbească bozgorește în țara asta, mă, cepulă?

NÉNI: Kedveském, mennyi az idő?

A FÉRFI: Nem szokott késni.

(Az állomásfőnök sűg valamit a kalauznő fülébe. Közben változatlanul szól a harmonika. Smekker megelégedi, kiveszi a tolókocsis kezéből és félredobja, a tér másik végébe. A tolókocsis nem szól semmit, nehezen utánaered.)

SMEKKER: Na, hai că nu am timp.

KALAUZNŐ: Ne pare rău, dar trenul nu circulă azi.

SMEKKER: Cum nu circulă?

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Așa. (Láthatóan ideges, kerülné a konfliktust.)

SMEKKER: Atât? Mă, nene, io am belet. Uite. Belet! Am cumpărat cu bani, iar tu vii și îmi spui că nu vine. Cum nu circulă azi, când scrie acolo, negru pe alb, în pulame!

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Nu circulă și gata.

A FÉRFI: Uram, magyarázatot kérünk.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: (Félhangosan) Mit nem értetek, baszd meg?

SMEKKER: (Ideges lesz, támadólag közeledik az állomásfőnökhöz.) Bosmec? Da, bosmec zici? Așa vorbești cu mine în țara mea, bozgor împutit ce ești, du-te la ai tăi și vorbește cu ei așa, las că îți dau io lecție de bun simț de-ți pușcă ochii ca siguranțele.

A FÉRFI: Ce țara ta? Ce țara ta?

(A három férfi összeszólalkozik, nem lehet már hallani, hogy ki hogyan szidja a másikat, dulakodás kezdődik.)

NÉNI: Mi történik?

(A dulakodásnak akkor lesz vége, amikor a kalauznő fűtyül, s zavarában felmutatja a piros táblát.)

KALAUZNŐ: (A közönség felé fordul) Egyrészt. Emeljék fel a kezüket a magyarok! Na, vannak elegen. Értenek románul? Așa-ș-așa? Szóval, egyrészt. Újra kéne ezt a jelenetet játszunk úgy, hogy a magyarok értsék az egészet, da? Acuma și în românește. Hai, sus mâna români. Deci, i-am zis

ăstora să facem scena asta și invers ca să înțeleagă toată lumea de unde pornim. Jó lesz? Na. Tessék, poftíți. Onnan, hogy baszd meg.

(A társaság visszaáll az eredeti felállásba.)

A FÉRFI: *(Akadozva beszél románul.)* Domnule, rog explicație!

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Ce nu înțelegeți, futuți! Így jó?

KALAUZNÓ: Jó.

SMEKKER: Baszd meg? Baszdmegelsz? Így beszélsz velem az én országomban, te mocskos hazátlan, te, menj a tiedhez, és beszélj velük így, megtanítalak én majd arra, hogy... hogy kéne fordítsam, hogy las că îți dau io lecție de bun simț de-ți pușcă ochii ca siguranțele?

A FÉRFI: Adok neked leckét jóindulatból, hogy kicsapódik a szemed, mint a biztosíték.

SMEKKER: Annak nincs értelme.

A FÉRFI: Mi az, hogy nincs értelme?

SMEKKER: Hát hogy nincs értelme. Nem tudsz románul.

A FÉRFI: Mert aztán biztos te szartad az akadémiai nagyszótárt.

SMEKKER: Hát nem, de legalább én megtanultam románul, baszdmeg.

A FÉRFI: Mit baszdmegelsz itt velem nyílt színen, te oláh faszokat szopó kis mócsing?

(A kalauznó megint füttyent. A két férfi összezörren.)

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Nem az én baszdmegemre kellett volna bedurranjatok?

NÉNI: Figyeljetek, szerintem kicsit sok a baszdmegelés, el fog menni a közönség.

KALAUZNÓ: Ez így nem megy. Körülbelül románnal nem lehet egész estés előadást csinálni, na. Tessék még egyszer feltenni a magyarok a kezüket. Jó. Acuma, români, sus mâna.

Tolókcosis: *Első verzió:* A többség dönt alapon innentől magyarul folytatjuk az előadást.

Tolókcosis: *Második verzió:* Né, mennyi román. Legalább ők eljöttek, s támogatják a kultúrát. Na, de ilyen az élet, magyar társulat vagyunk, sorry, magyarul folytatjuk, tényleg sorry, fiúk, be kéne szerelni a fordítást.

(A műszakosok bekapcsolják a vetítógépet, lehet hallani, ahogy bepittyen, töltődik a Windows, s míg a háttérben vetítve ez történik, a Kalauznó átveszi az irányítást.)

KALAUZNÓ: Până când colegii mei montează monitorul pentru traducere, noi v-am pregătit câteva bancuri cu ungurii. În tren, un american, un român și un ungar. Americanul scoate o sticlă de whisky, ia o gură și o

aruncă. – Ce faci, bă? – întreabă românul și ungurul. – Dă-o dracu, bă, că la mine în țară sunt destule. Ungurul scoate o sticlă de tokaji și repetă episodul. – Ce faci, bă? – întreabă americanul și românul. – Dă-o dracu, bă, la mine în țară avem destule. Românul îl ia pe ungar și îl aruncă din tren. – Ce faci, bă? – întreabă americanul. – Dă-l dracu, bă. La mine în țară sunt destui.

Un cioban ardelean stătea pe iarba, în apropierea unei fântâni. Un om se duce la fântână cu intenția de a bea. – Nu bea, omule, e otrăvită! – Nem értem! – Apăi bea, dar încet, că-i rece.

La ședința Consiliului Local Cluj, un consilier propune: – Eu zic să mai facem o statuie în orașul nostru. Imediat vin ideile: Să fie o statuie cu țăranul român! – Să fie țăranul îmbrăcat în costum național! – În mâna dreaptă să aibă o furcă, să se lupte cu ungurii! – În mâna stângă să aibă un ștreang, să știe ungurii ce-i așteaptă! – Și în ștreang să atârne un ungar, să fie mesajul clar! După o clipă de tăcere vorbește Funar: – Bine, dar să schimbăm ungurul în fiecare zi.

Funar e pe moarte, la patul său adunați toate neamurile, colegi de partid..., el are o ultimă dorință. – Vreau să-mi schimb numele în Funer György. Colegii de partid rămași blocați îl întreabă de ce vrea să-și schimbe numele în unul maghiar când de atâția ani luptă împotriva maghiarilor. Răspunsul lui a fost: –Mai bine să moară un ungar decât un român.

Acuma îi zic și ungurilor câteva bancuri despre români, să nu se supere. Da? Gheorghe Funar, Kolozsvár polgármestere hazautazik Bukarestből. Ploiești környékén hirtelen huppanás. Megkérdi a sofőrjét, mi történt. – Elgázoltunk egy macskát. – Sebj, csak haladjunk. Brassó környékén újabb huppanás. – Mi történt? – Elgázoltunk egy kutyát. – Sebj, csak haladjunk. Marosvásárhely környékén úgyszintén huppanás. – Elgázoltunk egy magyart. – Sebj. Tolass hátra, aztán előre, tolass hátra, aztán előre. Miért nem AIDS-esek az oltyánok? Mert az AIDS-nek is megvan az önbecsülése... Mi lenne, ha a tetvek úgy világítának, mint a szentjánosbogarak? Krajova úgy világítana, mint LasVegas... És egy utolsó, abszolút ebbe a miliőbe illő: Késő este, kocsmazárás után János és Pista hazafelé ballagnak. Arra rohan egy román és azt kéri, legyenek szívesek megmondani, merre van az állomás. János rossz románsággal válaszol: – Állomás nem tudni merre lenni. A román kétségbeesetten rohan tovább. – Te János, miért nem mondtad el neki, le fogja késni a vonatot. – Az ördögbe is, 2000 éve van itt, és nem tudja, merre van az állomás! *Az utolsó viccnek a fordítását már kivetítik.* Javaslom, hogy folytassuk, ahol abbahagytuk. Vissza kell térnem a szerepembe.

(A társaság visszaáll a dulakodásba, a kalauznó is felveszi a picit félszeg asszony karakterét, verekednek.)

NÉNI: Mi történik?

(A kalauznő bátortalanul füttyent, nem történik semmi. Másodjára viszont hosszan füttyül, míg bele nem vörösödik.)

NÉNI: Mennyi az idő, kedveském?

KALAUZNŐ: Nyolc óra két perc.

NÉNI: Na, lekéstem a vonatot.

KALAUZNŐ: Nincs semmilyen vonat.

NÉNI: *(A Smekkernek)* Tessék mondani, ez nem az állomás?

KALAUZNŐ: Egyelőre tisztázatlan okok miatt ma nem fog közlekedni a vonat.

A FÉRFI: És holnap?

KALAUZNŐ: Nem tudjuk.

(A színre belép egy csinos nő. Mindenki őt nézi.)

A NŐ: Elnézést, elkéstem volna a vonatot?

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Nem késett le semmiről.

A FÉRFI: Foglaljon itt helyet. *(A smekker csúnyán néz a férfira.)* Vagy inkább ott.

A NŐ: De már nyolc óra öt perc van.

NÉNI: Na, végre valaki válaszol! De akkor lekéstem a vonatot.

SMEKKER: Pfoáj de viața mea. *(Kalauznő csúnyán ránéz.)* Mi van, még ennyit sem mondhatok, dikk? Hát ezt pedig mondják itt. Sokan. Mindegy. Nincs vonat, mama.

A NŐ: Ez nem egy pályaudvar?

NÉNI: Hát ez itt a kérdés!

KALAUZNŐ: Kérem, foglaljon helyet, vagy ha gondolja, használjon egyéb tömegközlekedési eszközt, mert bizonytalan ideig felfüggesztették a nálunk áthaladó vasúti közlekedést!

A NŐ: Bizonytalan időre?

KALAUZNŐ: Sajnos az okairól nem kaptunk tájékoztatást.

A NŐ: És milyen egyéb tömegközlekedési eszközt ajánl?

A FÉRFI: A Teherautós Bruszli szokott menni a városba márfáért.

A NŐ: Hogy tessék?

SMEKKER: Áruért. Bruszli üzemelteti az éjjel-nappalit, meg régen a restit is ő vitte. Kétnaponta jár a dubával.

A NŐ: Mivel?

A FÉRFI: A kisteherautóval.

A NŐ: És valami egyéb? Stoppolni?

NÉNI: Én szívesen stoppolok.

SMEKKER: A maga helyében nem állnék ki az út szélére...

NÉNI: Mit kell megstoppolni?

SMEKKER: Menjen már, mama, süketségeket dumál!

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Inkább maradjon itt! Hajnalban négykor van a következő személy a városba. Azzal szoktak menni a környékbeli munkások. Hátha addigra minden helyreáll.

SMEKKER: Ahelyett, hogy baszdmegeltél volna, baszd meg, ezt kellett volna mondjad, baszd meg!

KALAUZNŐ: Uram, kérem, nyugodjon meg!

SMEKKER: Maga nekem ne mondja, hogy nyugodjak meg!

(Folytatódik a dulakodás, a tolokocsis néma szemtanú. A kalauznő kétségbeesetten salapál, többször is felemeli a tábláját a piros jelzéssel, stopot kiállt, míg végül a Smekker hirtelen abbahagyja.)

SMEKKER: Jó van má, elég vót! Kifáradtam, na. Üljlél le! Te is. *(Nem mer neki senki ellentmondani. Néma csönd, a smekker lihegése hallatszik csak.)* Mi a tököm ez a csend?

A FÉRFI: Játshatunk, esetleg, van magyar kártyám...

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Hallgass, te szerencsétlen!

(Megint csend.)

A NŐ: Vagy akár mesélhetnénk. Régen is ezzel mulatták az időt.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Nincs nekem erre időm...

SMEKKER: Kuss!

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Bármikor hívhatnak...

SMEKKER: Van mobilod, nem?

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Hát, van...

SMEKKER: Akkor végighallgatod a csajt. Baszod. Kezdje maga!

KALAUZNŐ: Én? Én kezdem? Jaj... hát... jó. Mindenki arra panaszkodik, lassan mennek a vonatok. Gyalog is le hagyom. Ezt mondják. A menetidő, valóban, évről évre nő. A városok közötti távolság táguló csillagközi tér, a vonaton töltött idő pedig valójában időtlenség. Aki ide felszáll, az nem érzi az öregedést, annak nem sorvad tovább az ínye, nem mélyülnek ráncai, nem nő a füle, a tükörből önnön szobra néz vissza rá. Húsz éve, amióta itt dolgozom, csak akkor öregszem, amikor leszálok a vonatról. Ekkor átlagban három hajszálat veszítek, 0,02 milliméterrel leszek alacsonyabb, szöveteimben nő a zsírtartalom, csontjaimból ekkor vesznek ki az ásványok. Rajtam nem, a szobámon látszik az öregedés: ahogy a falon felfelé kúszik a nedvességfolt, alattomosan, azt hiszi, nem látom; ahogy sűrűsödik a levegő, és már szellőztetni sem lehet, ahogy sárgul a papír az éjjeliszekrényen. Ebből tudom, hogy mégiscsak telik az idő. Az órák, a percek, mint másnak a vonalzó, nekem munkaeszközök.

Sosem kívántam időtlenségben élni, egyetlen vágyam volt: hogy újra láthassam őt. Két éven keresztül minden reggel láttam a vonaton. Én hét óra harminc perckor szálltam fel, ő nyolc óra öt perckor, az 53-as helyről, ahová a bérletem szólt, pontosan láttam, ahogyan szétnézett, majd helyet foglalt a 28-as széken. Két hónapba került, amíg biccenteni kezdtünk egymásnak, a 117. napon rám mosolygott, márciusban azt is tudtam, hogy melyik vonattal utazik haza, bár arra nem sikerült rájőnnöm, miért ingázik nap mint nap csaknem 170 kilométert. Sohasem beszélgettünk, de kérdések nélkül is mindig mindent tudtunk egymásról. Szereti a krimiket. Rossz kedvében zenét hallgat és csak néz ki a fejből, ugyanezt csinálja, ha ihletet gyűjt, mert egyébként rajzol. Hogy jól vagy rosszul, nem tudom. Az anyjával él, aki szendvicset pakol neki reggelenként. Ő mindig bosszankodik, mert szalvétába csomagolja, a papír pedig átveszi a felvágott nedvességét és ráragad a kenyérhéjra. Én magamnak csomagolom a szendvicseket, már akkor is magamnak csomagoltam, sztaniolba. Ezt megláthatta, mert a 236. reggelen mosolygva felmutatta a szendvicset. Kissé elmérte a sztaniolpapír méretét, és kilógott belőle a kenyér, de legalább nem ragadt rá. A bölcsészkarai államvizsga után hetekig utaztam még céltalanul a vonaton, csak hogy őt láthassam. Minden félretett pénzemet elvonatoztam. Aztán úgy döntöttem, vasutas leszek, ezen a vonalon. Jól állt rajtam a kalauzruha. Neki aznap lejárt a bérlete. – Figyeljen, mert lejár a bérlete. – Tényleg! Köszönöm. Mindössze ennyit beszélünk, és soha többet nem szállt fel a vonatra. Munkavégzésem precíz, szeretem a választott szakmám. Erre a főnökeim is felfigyeltek, és felajánlották, hogy e helyett a szárnyvonal helyett nekem adják a fővárosba vezető nemzetközi vonatot. Nem mentem. Szeretnek az emberek. Én is szeretem az embereket. Különösen a fiatalokat. Sokan utaznak ezen a vonalon fiatalok, a végállomás egyetemi város. Amikor látom, hogy egyedül ülnek, úgy intézem, hogy az út végére egymás mellé kerüljön egy fiú és egy lány. Ilyenkor azt kívánom, bárcsak én is mellé ültem volna egyszer...

A FÉRFI: Most az én történetemet meg kell hallgassa!

A NŐ: Ilyen hirtelen... még fel sem fogtam a mostanit...

A FÉRFI: Tudja, maga emlékeztet valakire... nagyon hasonlít egy kedves teremtésre, akit nagyon régóta nem láttam. Lehet, hogy ismeri is tán. Hová valósi? Á, mindegy, hosszú évek teltek el azóta, nincs honnan ismernie. A legelején még én sem ismertem őt, ami azért furcsa, mert mi mindenkit ismertünk a városban. Apámnak mindenki köszönt, ha az utcán mentünk, anyám tanítónő lévén mindenhol ismert valakit. Ez nagy hasznunkra vált, soron kívül kaptuk a banánt, narancsot, csokoládét. Nagy szó! – Az a Kazinczi Csabi helye! – egyik reggel így hördültem rá a padtársam helyét elfoglaló idegen kislányra. Nem nagyon érdekelt, honnan jön, ki ő, de azt nem tartom korrektnek, hogy csak

úgy elfoglaljuk valaki másnak a helyét. – Oda van írva rá a neve? – rám se nézett, úgy válaszolt. Így kezdődött kapcsolatunk. Aztán jött a szekatúra. A lehető legváratlanabb pillanatokban ugrattuk egymást, tiszta szívemből utáltam a kiscsajt. –Hogy hívnak? – Gyere ide! – ilyen választokat adott, és kacagott, én meg vöröslöttem a dühtől, amitől még jobban kacagott. A tanító néni azt mondta, Kinga, mert így hívták, az osztálytársunk lesz, és a mindannyiunk által utált huszonhatos iskolából jött át. A fiúkkal szünetben arról beszélünk, hogyan kéne a széke alá meg a táskájába robbantós konzervet tenni, hogy a rák egye ki a koporsóját, akkor nem mondtunk ilyeneket, és mégis kiszaladt Kállai Ferike száján, körülnéztünk, nem hallották a tanárok, szerencsére, mert Balog elvtárstól olyan nyaklevest kaptunk volna, hogy a fejünk menetet vág a nyakunkra. Én leginkább azért haragudtam rá, mert elvette a Kazinczi Csabi helyét, Kazinczi Csabi nekem pedig a legjobb barátom volt, amióta együtt voltunk a Fekete-tengeren. Az iskola vitt el jutalomkirándulásra, mi persze egy kukkot sem értettünk a román gyerekek beszédjéből, azt hiszem, nem is akartunk, úgyhogy inkább véd- és dacszövetséget kötöttünk, így hívtuk, véd- és dacszövetség, amit egy Kinga, egy lány mégsem tehet tönkre.

Szünetekben mindig a folyosói ablak párkányára könyökölt. Egyik reggel újrafestették a folyosói ablakok párkányát, s az alattuk lévő kalorifereket is. Proaspät vopsit – a táblát a nagyobbik Bertalan-iker – sohasem tudtam megkülönböztetni őket – elcsórta. Kinga aznap egy gyönyörű virágos ruhácskában jött iskolába, új lehetett, onnan gondolom, mert egész fizikaórán a virágokat nézegette rajta, tetszett neki, és nekem is tetszett, egy idő után már én is csak a virágokat néztem a ruháján, nem akartam, és mégis, szinte szégyelltem magam miatta, úgy néztem, lila virágok, piros virágok, kék virágok, sárga virágok, aprók, nagyobbcskák kacskaringóztak, úsztatták felfelé a tekintetemet, s már csak arra voltam figyelmes, hogy ő a szemembe nevet, mert öt perce egyebet sem teszek, csak bámulom az arcát. Elvörösödök, a tanár elvtárs nem tudja, mi lelt minket, de szerencsére kicsengetnek, nem kell színt valljak. Úgyse tudnék mit mondani. Aznap olyannak láttam, mint soha, légies volt, kecses, mintha felhőkön járt volna, puha lépteivel pedig éppen a folyosóra tartott, én odamentem hozzá, megfogtam a vállát, kicsit durván tehettem, de talán mégsem, inkább az érintéstől félt, mint olyan, mert visszakézből kaptam egy pofont. – Mit képzelsz? –Vigyázz, frissen festették! Rámutattam a csillogó párkányra és kaloriferre. És akkor a Bertalan-fiú, Kállai Ferike és Kazinczi Csabi is láttak, jól leszidtak, hogy mi a fene ütött belém, és hogy nem azt beszéltek meg, és hogy a likvidáláshoz össze kell fogjunk, de tényleg. – De tényleg. –helyeselttem.

Kis szünet.

SMEKKER: Ennyi?

A FÉRFI: Nem, még van.

SMEKKER: Na, faszom!

A FÉRFI: Aztán, amikor a Nagy Kondukátor érkezett a városba, mind az egész iskola dolgozott valamit. Május volt, mindjárt iskola vége, a nyolcadik cé, a mi osztályunk a virágokkal volt megbízva. Piros-sárga-kék virágok kellettek, sávokban, ahogy az elő van írva, igen ám, de ezzel nem számolt a gondnok elvtárs, s mivel rövid volt az idő, újraültetni se lehetett, honnan annyi petúnia, újrafestettük a virágokat. Még jó, hogy ilyen találékony volt Bondar elvtárs úr, ékezet nélkül, románosan írta a nevét, pedig sült magyar volt, és okos is, hogy ilyen trükköket talált ki. Hogy magunkat szórakoztassuk, versenyezni kezdtünk, ki festi meg hamarabb a saját sorát. Kazinczi Csabi csak úgy kente a szirmokat, végig robogott a soron, felkiáltott, hogy ő kész van, s azzal a lendülettel kapott is egy nyaklevest az osztályfőnök elvtárstól, menj, fiam, csináld meg rendesen, s aztán még csinálj egy sort büntetésből, mondta, mert Kazinczi Csabi valóban trehányul csinálta, s akkor még kedves voltam. Én elég jól haladtam, volt benne gyakorlatom, az azelőtti napokban az ablakokat festettük újra otthon, jó móka volt, édesanyával csináltuk, mert édesapa sokáig volt színházba, valami ünnepséget szerveztek, amiről nem volt szabad tudjak, de én egyszer kihallgattam őt meg Fekete bácsit, az irodalmi titkárt, ahogyan arról beszélnek, hogyan győzzék meg a szocialista kurva anyjukat az ünnepség fontosságáról.

SMEKKER: De mi köze van ennek a csajozáshoz, na?

A NŐ: Hagyja már, szerintem érdekes.

A FÉRFI: Szóval nagyon jól haladtam a sorommal, s láttam, Kinga eléggé gondban van. Kisegítettem. Aztán egyszer, amikor az eső esett, hazakísértem, pedig egyáltalán nem egy irányban laktunk.

SMEKKER: Úgyis tudjuk, hogy valamiért szétmentek, minek húzza ennyire?

KALAUZNŐ: Maga meg hova siet?

NÉNI: Siessünk? Hova? Jön a vonat?

SMEKKER: Mi? Jön a vonat?

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Dehogy jön. Folytassa!

A FÉRFI: És ott, amikor már harmadjára kísértem haza, megcsókolt. Életemben először. Azt sem tudtam, mit kell csinálni, de nagyon akartam. Nevetett, ahogy próbálkoztam. Nem hagytam őt bemenni. A házi feladat! Édesanyám! Nem lehet. Ilyeneket mondott. Eressz már. Menj csak, úgyis tudom, hogy az enyém vagy. Meglepődtem magamon. Soha ilyet nem mondtam. Azóta sem. Kazinczi Csabi gurult a nevetéstől, Kállai Ferike meg irigységből nem beszélt velem, de szeme sarkából mindig figyelte, hogy mit csinálunk mi ketten. Semmit nem csináltunk pedig, csak kuncogtunk. Mindig kuncogtunk, s ha valaki jól érzi magát, az hamar szemet szúr annak, aki mindig bosszankodik

csak. Így mentem haza, virultam. Anyámnak sem tetszett valamiért, anyámnak aznap semmi sem tetszett. Édesapám nem volt otthon, nem kérdeztem, merre jár, éjjel-nappal a színháznak élt. Csak ott lehetett. Sokáig égett a villany a nagyszobában, én meg nem tudtam aludni a boldogságtól, csak Kingára gondoltam, a barna hajára, a csókra a kapualjban, a csókra az iskola sötét folyosóin, Kállai Ferike irigységére, és arra, hogy vajon most már férfinak nevezhetem-e magam. Hallottam, ahogy nyílik az ajtó. Valamit beszélgettek, anyám felsikkantott, aztán kapkodást hallottam, kimentem a szobába, hát látom, előkerült a szekrény tetejéről a nagy bőrönd, abba pakol anyám válogatás nélkül.

Miért nem alszik a gyerek? Úgyis felkeltettük volna. Menj, pakolj össze! De miért? Nem válaszoltak. De miért? De miért? De miért? Apám keze az arcomon csattant. Soha azelőtt nem csinált ilyet. De miért? Kérdeztem még egyszer utoljára, és becsaptam magam mögött az ajtót. Megyünk. Kiabálta. Nem megyek sehova, gondoltam magamban. Benyitott édesanyám. Megkaptuk az útlevelet, mennünk kell. Itt áll a blokk előtt az autó, ami átvisz Magyarországra. Hogy mondjam el neki, hogy nem megyek sehova. Kingához fogok költözni, hirtelen ez jutott eszembe, de az éjszaka közepén mégsem mehetek oda. Megtartjuk a lakást. Ideköltözik hozzám. Mint egy pár. Tizennégy évesen? Nem értek semmit. Anyám pakol helyettem. Attiláék utánunk hozzák a maradékot, most csak a nagyon szükségeset visszük magunkkal, mondja. Debrecenbe költöztünk, az itt van a szomszédban, egy határnyira tőlünk, az nagyon messze van. Attiláék soha nem hoztak utánunk semmit. Így kallódtak el az indiánfigurák, a fociposzterek, az első szerelem. Még a címét sem tudtam, hogy írni lehessen neki. Később tudtam meg, hogy apámat államellenes tevékenységgel vádolták. Később tudtam meg, hogy engem teljesen kitöröltek az osztálynaplóból, s attól kezdve úgy viselkedtek, mintha soha nem is jártam volna oda. Később tudtam meg, hogy Kállai Feri feleségül vette Kingát.

(Kalauznő megint kilép a szerepéből. A többiek is így tesznek.)

A NŐ: Ide most kéne valami szép zene!

KALAUZNŐ: Az a bajom, hogy ez a sztori tök jó volt, de nem elég drámai.

Mármint érted, színpadi. Tiszta próza. Ez meg nem egy regény.

SMEKKER: S akkor most játszuk újra, baszd meg?

NÉNI: Fiúk, fiúk, ez a sok csúf szó. Elmarjátok a közönséget.

KALAUZNŐ: Nem kell újrajátszani. De mondjuk, tehetnénk ide egy songot az államellenes tevékenységekről.

A NŐ: Szerintem inkább a szerelemről!

(A kalauznő csúnyán néz, de a többiek a szerelmes dalt helyeslik. Zenekarszerűen éneklük, mindenki énekel egy-egy sort. Fények radikálisan mások.)

az indiánfigurák a polcon, a papíron hagyott szavak,
az óra a vázák mellett – üresben csörög a vacak,
az uzsonna, mit nagyszünetre tettünk, ráizzad a sztaniol,
a csókokat az Aluminei utcán szórták széjjel valahol,
én, a kallódás ellen, hogy ne hulljak szanaszét,
szembehunyva képzelem, hogyan fogom az Ő kezét
a bőrülsbe kapaszkodva fékezni az érkezést,
de mintha egyre gyorsabb volna – kiszökni, hogyha látnék rést,
kibújni a nagykabátból, mit csak azért adtak rád,
a bőröndben hogy elférjen a többi rend ruhád,
hogy a vámot kifizettük nem értik – hogy értenék,
és a sárga útlevelhez Nessus vére – tartozék,
és a tinta, mi nevem jegyzi, kiszáradt, nem hagy nyomot,
igaz volt-e vagy csak mese, hogy voltam és hogy vagyok

ÁLLOMÁSFŐNÖK: (Visszatér a szerepébe.) Ez azért nem teljesen igaz.

A FÉRFI: Mi?

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Én tudom, hogy történt.

A FÉRFI: Mi az, hogy maga tudja, hogy történt?

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Szép és jó mindez, de nehogy már sajnálják is azt a sovén senkiházi hazaárulót!

A FÉRFI: Hazaárulót? Sovént? Miről beszél?

A NŐ: Ezek nagyon súlyos vádak.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Tudom, miről beszélnek.

SMEKKER: És ezt se fogja velünk megosztani, mi? Ismerjük már, trükközik.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Mesélni akarnak, megértettem. De meséljünk igazat!

KALAUZNŐ: Egyetértünk.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Akkor most elmesélem, hogy történt ez az egész.

A FÉRFI: Maga most ki fog oktatni arról, hogy haránt vagy hosszában festettem a virágokat, vagy mi?

ÁLLOMÁSFŐNÖK: A maga apjáról fogok mesélni.

NÉNI: Ismerni tetszenek egymást?

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Nem.

A FÉRFI: Akkor meg miről beszélünk!

SMEKKER: Mekkora egy balfasz.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Közvetlenül nem ismerem. Közvetve viszont nagyon is. Szomszédja és jóbarátja voltam Mirceának és Nina Zarecsnájának.

SMEKKER: Kéne ismerni őket?

A FÉRFI: Besúgók. Maga is egy szekus szemétláda!

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Nem az volt a szabály, hogy meghallgatjuk egymást?

KALAUZNŐ: Tulajdonképpen...

SMEKKER: Szekus volt? Tudtam! Látszik a pofáján, mocskos kommunista patkány.

NÉNI: Lehet, jó besúgó volt.

A FÉRFI: Mi az, hogy jó besúgó?

SMEKKER: A besúgó az besúgó, faszom.

A FÉRFI: Most először egyetértünk.

SMEKKER: Mondjuk, abban is egyetértünk, hogy tetszik nekünk a csaj.

A NŐ: Rólam beszélnek?

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Besúgó voltam, igen. De olyan besúgó, akit aztán nagyon hamar eltettek a láthatárról.

SMEKKER: Hát jobban el kellett volna dugni az ilyen gerinctelen férgeket, a föld alá kellett volna dugni.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Mérnök voltam, az egyetemen tanítottam. Egyik napról a másikra betessékeltek egy fekete Daciába, elvittek a körzeti securitatéhoz, megdolgoztak, és azt tanácsolták, felettébb nagy jóindulattal, hogy mondjak fel, költözsem el a városból, és csináljam mindezt úgy, mintha önszántamból tettem volna, lehetőleg a családom se tudjon erről semmit.

A FÉRFI: Mi köze ennek az én apámhoz?

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Ahogy mondtam, egy társaságba tartoztam több értelmiségivel. Voltak ott költők, újságírók, egyetemi tanárok és persze színház-izak is. Mircea volt a szószólónk, ő intézte el, hogy kéthavonta egyszer, a szocialista nevelés ügyének fejlesztése érdekében, megkaphassuk Ceaușescu vadászvilláját. Ott dőzsöltünk egy hétvégén keresztül. Szorosabb baráti viszony hármunk között alakult ki. A vadászvillás hétvégék alkalmával mindig találtunk alkalmat arra, hogy félrevonuljunk, akkor mindenről beszélhettünk, ott senki nem hallgatott minket le. Egyik este nagy veszekedésbe torkollott a bizalmas beszélgetés, mert Nina Zarecsnájá elmesélte, hogy rávették, készítsen jelentéseket a maga apjáról.

SMEKKER: Lelkiismeretes szekusok! Ne basszál már!

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Mircea befeszült, innen arra következtettem, hogy ő sem tiszta. – Mit mondtál? – kérdezte. – Mit, mit? Az igazat. Hogy Pista rendes ember, a színháznak él, munkáját pontosan végzi, a szocialista szellemnek megfelelő odaadással és körültekintéssel. Akkor Mircea mélyen a szemébe nézett Ninának, és kijelentette, hogy márpedig az igazságnak száz és ezer arca van, és vegye tudomásul, hogy ez csak egy igazság a sok közül, hiszen együtt dolgoznak, tudja ő is, hogy miféle ember ez a Pista, és hogy amit tett, azt máshol államellenes cselekedetnek nevezik, mert tartja a hátát egy irredenta, sovén, nacionalista és még sorolta, milyen bűnözőnek. Nina akkor nagyon megijedt, nem tudta, hogy ilyen érzékeny pontot érintett, nem kertelek, mind a ketten meg voltunk

arról győződve, hogy másnap értünk jön a fekete Dacia. Hogy oldjam a feszültséget, elmeséltem, hogy az egyik hallgatónkat rajtakaptam, hogy rendszerellenes verseket ír, aztán lekaptam őt nagyon, s figyelmeztettem, hogy ez volt az utolsó alkalom, hogy nem jelentem fel, ő a helyével, én az állásommal játszom. Mircea megenyhült, és mesélni kezdett. Azokról a beszélgetésekről, amiket Pistával, a maga apjával az irodában folytattak ketten. Nem emlékszem minden részletre, nem is emlékezhetek, nem jártam színházba, csak általuk ismertem nagyjából a neveket, s tudtam, ki kivel baszott össze. A maga apja viszont nagyon harcias személy volt. Mindig ellentmondott Mirceának. Nem kellett volna. Az apjának nem volt helyes ez a hozzáállása.

SMEKKER: Miről beszélünk?

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Hogy a román társulat részére fenntartott pozíciókat magyar személyekkel töltötte fel.

A FÉRFI: Mert közben gyakorlatilag kinyírták a magyar társulatot.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Ez hivatali visszaélés.

A FÉRFI: Nemzetmentés.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Olaj a tűzre! Hogy lehet ezt nemzetmentésnek nevezni, amikor épp hogy saját maga és a társulat ellen hangolta a közösséget.

A FÉRFI: Miféle közösséget? A besúgókat? A jöttment senkiházi szarokat?

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Így beszélt róluk otthon is? Mirceánál az tette be az ajtót, hogy az Istennek sem akarta megérteni, miért nem lehet azt az ünnepséget megcsinálni. Ráadásul későn ébredt fel, és a román társulat próbaidejéből vett volna el az az ünnepség.

A FÉRFI: A magyar színjátszás 175. évfordulója.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Megérte, mondja, maga szerint megérte ennyit járatnia a száját? Ünnepség se lett, magukat is kitették innen, a társulat pedig még szarabb helyzetbe került, mint azelőtt.

KALAUZNŐ: És akkor mitől tartja magát jó besúgónak?

SMEKKER: Nem követem már, mit mond, nem értem felét se.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: A hétvége eredménye az lett, hogy engem elvitt a fekete Dacia. A forradalom után jött egy levél, amelyben Nina bocsánatot kért, de azért, hogy biztonságban tudhassák magukat, meg kellett tegyék ezt a lépést, feljelentettek, mert csak így tudták fenntartani a látszatát annak, hogy ők jó pártemberek. Beáldoztak.

A FÉRFI: Most meg sajnálatja magát.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: A hallgatómat is beáldozták. Elvitték a Duna-csatornához. Soha többé nem tért haza.

(Egy pillanatig csend van, aztán a nő felpattan.)

A NŐ: Erre most innunk kell valamit. *(Elindul a resti felé.)*

KALAUZNŐ: Az zárva lesz!

A NŐ: *(Bekukkant.)* Zárva? Kár. Pedig még látok néhány bontatlan üveg konyakot.

KALAUZNŐ: Két hónapja zárta be Bruszli. Nem volt forgalma. Biztos nem volt még alkalma kipucolni.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Nekem van kulcsom hozzá.

A FÉRFI: Hát egy besúgónak kihez nincs kulcsa?

A NŐ: Na, jöjjön már, innunk kell.

(Keresik a kulcsot, kinyitják, a nő bemelegy. Poharak és üvegek koccannak.)

A NŐ: Nézze, még magnó is van!

KALAUZNŐ: *(Próbálna kiszállni a szerepéből, de nem hallják.)* De most volt zene, nem lenne tanácsos megint egy zenei betétet... a dramaturgia...

(Már késő, a nő bekapcsolta a magnót. Billy Idol Sweet Sixteen című száma megy. A nő táncolgat, sorra tölt mindenkinek. Ő az első, aki észreveszi és ember-számba veszi a tolókokosist, neki visz először konyakot.)

SMEKKER: És magának mi a története?

A NŐ: A történetem? Hát az nagyon hosszú...

SMEKKER: Asszem, van elég időnk.

A NŐ: Az előbb nem szerettem a hosszú történeteket.

SMEKKER: Azóta belejöttem.

A NŐ: Egyébként meg semmi különös.

A FÉRFI: Már, ha így felcsigázott...

A NŐ: Én? Felcsigáztam? Isten őrizz!

KALAUZNŐ: Isten őrizz, igen, Isten őrizz az ilyentől!

SMEKKER: Na, ne hallgasson annyira! Azt az egyet jól látta az a mocskos csausiszta, hogy nincs igazság.

A NŐ: Miért gondolja így?

SMEKKER: Há mér ne? Hol van ott az igazság, hogy egy magamfajta talpra esős fiatalember el kell húzzon a picsába dolgozni? Hol van abban az igazság, hogy a gyerek nem látja a saját édesapját csak havonta egyszer? Aszongya az anyja, hogy nem baj, kibírjuk, de látom, hogy nem bírják, én sem bírom.

NÉNI: Akkor miért nem jön vissza?

SMEKKER: Maga nem tud semmit. Hova jöjjenek vissza? A kábelgyárba minimálbérbe? Lett volna most egy fuvaros meló... kétezer lej? És ugyananynyi, ha nem még több a munka. Hülye lennék. Kérek még!

(A nő tölt. A kalauznő nem figyel, valamit ír.)

SMEKKER: Nem szerettem tanulni. Ez volt a baj, baszd meg.

A FÉRFI: Látszik.

SMEKKER: A szegény ember azért szegény, mert szegény a gondolkodása, eztet mondta az osztályfőnökünk. Ezt megtanultam már. De mit csináljak, a faszbba bele, mit csináljak már mindjárt negyvenévesen? Először építkezésen voltam kiséítő, aztán megtanultam kamiont vezetni. Elmentem a malomba kamionosnak. Kitaposták belőlem a szart. Ki. Úgyhogy elmentem...

A NŐ: Hova ment el?

SMEKKER: Németországba. Mert látta az asszony eztet a hirdetést. Mondtam, megpróbálom. Láttam, rendes gyerek a patron...

A NŐ: A ki?

A FÉRFI: A főnök

SMEKKER: ...úgyhogy elvállaltam. Következő szombaton volt az első fuvarom. Ennek már öt éve. A gyerekek, mert van kettő, azok közben nőttek. Volt, hogy akkorát nőttek, nem jött, hogy elhiggyem. Mert nem sokat vagyok otthol. Eleinte kéthetente egy hétvégét. Francokat. Szombat és vasárnap, amiből vasárnap már készülődős volt. Már nem is megyek haza kéthetente. Nincs értelme. Gyúrom inkább a melót. Ha szabadom van, bemegyek a városokba, összeszedek valamit a lomtalanításokkor, azokat felpakoljuk a srácokkal a kamionokba, hozzuk haza, örül majd a nép. Így lett új sarokülője anyáméknak, így lett elcédé tévé a gyerekszobába, annak örülnek. Csak annak örülnek. Mármint, ha hazamegyek valamivel. Ilyen a gyermek. Vásárfia. Mondja mindig az anyjuk, neki is viszek mindent, makarónit, csokoládét, mosószeret, német minőség, látszik rajta, tovább tart. Annyit viszek, ad belőle anyósomnak is, visz a doktornak, ha beteg a gyerek, német kávé, jakobsz, itt is van, igaz, de más az aroma, s ami nem kell, bútorok, encsembencsemek a lomtalanításokból, azt az asszony pakolja fel az adok-veszek csoportba, csinál belőle egy kis pénzt. Ő nem dolgozik semmit, mindig menne, de a múltkor is lebeszéltem róla. Hogy egy turkálóba kilenctől ötig, ezeregyszázötven lejért? Megmondjam, hány nap alatt csinállok ezeregyszázötven lejt? Két nap alatt, baszod. Amit megkeresel, úgyis odaadnád a bébiszitterre, mert a kisebbik még nincs meg egyedül. Maradj inkább a gyerekekkel, mondtam. Látom rajta, nyűgöl, ha otthon vagyok. Szűk neki az ágy, ha odafekszem. Egyszer kipróbáltam a kanapén, azóta ott alszom, nem akarom, hogy neki rossz legyen. Onnan tudom, hogy jól van ez így, hogy nem mondott semmit rá. Hallgatott. Hallgatni szokott, és összeszorítani a fogát, amikor nevelem a gyermeket. Egyszer elszólta magát, hogy hadd nevelje ő a gyerekeket, ha már úgyis ő van velük egész nap. Szépen mondta, nem veszekedősen, és igaza is volt. Inkább akkor hallgatok én is. Jól érzem magam, néha, amikor mindenki otthon van, össze szoktunk gyűlni, ő közben barátkozott más családokkal is, anyukák-apukák az oviból-suliból, ők is ott vannak, de nem találok

velük a szót. Beszélnek a tancikról meg a kisóvónénikről, én miről beszéljek? A drága kanapékról, amiket csak úgy kidobnak az utcára? A gáztűzhelyekről? A kézerbrótokról, amitől már csömöröm van, annyit eszek ott? Énszerintem már nem is fogok onnan hazajönni. Mert mindig gyűjtünk valamire. Most gyerekszobát fogunk csinálni. Aztán újrafestetünk. Régen lett újrafestve. Ki kéne pofozni a konyhát is. Látom én. Nekem az igazi család a buszsofőrök a német autópályák mellett, mert végül is ők vannak a legközelebb, ha baj van. Isten őrizz, nem volt baj soha, ne is legyen. Különben meg, ha volna, sem mondanám...

KALAUZNŐ: *(Kilép a szerepből.)* Gondoltam, kéne ide megint egy zenei betét. Úgyhogy megírtam ezt. Megcsinárod? Fájdalmasan.

A NŐ: Jaj ne már... mindig a világfájdalom...

KALAUZNŐ: Most mondta el, hogy pótéletet él, pótcsaláddal. Miről kéne énekeljen, hogy szépek a virágok a réten, sálalá?

(Smekker megnézi, civilből, aztán bólint. A kalauznő közben instruálja a többieket.)

A kivándorlók dala

*Elmegyek, elmegyek,
kamionra megyek,
német főnök pénzén
tanul majd a gyerek.*

*Nincs itt munkám, inkább
bevándorló leszek,
a jobb jövő miatt én
vendégmunkás leszek.*

*A gyermek itthon marad,
szülei elmennek,
Spanyolban az anyja,
Németben az apja.*

*Elmegyek, elmegyek,
kamionra megyek
félévente egyszer
hazakeveredek.*

(Mindenkivel visszatér a szerepébe.)

NÉNI: Fájdalom? Az nekem volt elég az életembe. Egy merő fájdalom volt az egész.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Hát mi történt?

NÉNI: Mondják, mennyi az óra? Van még idő az én történetemre is?

A FÉRFI: Most el akarja mondani az egész életét?

SMEKKER: Ha fájdalom az egész, mit kell annyit ragozni?

A NÉNI: Jaj, én azt sem tudom, mivel kezdjem. Megvert engem a Jóisten.

Tán jobb is volna nem mondani, mit szomorkodni ezen, úgyis vége nemsokára ennek az életnek.

A NŐ: Hát eddig egyikőjük sem mondott valami vidám történetet, úgy-hogy...

NÉNI: Megvert az Isten a jó étellel. Elhúzta előttem a mézesmadzagot. Gazdagság, az volt. Jó élet – az nem. Mit törődött velem az uram. Mindig csak a föld, mindig csak a föld, s az állatok. Este, ha hazakeveredett, meg se bökött, napokig, aztán meg napjában kétszer is reám feküdt, hogy alig bírtam. Így jöttek sorban a gyerekek. Öt gyerek jött sorba, mire a hatodiknál azt mondtam a kórházban, mert akkor kórházban szültem már, hogy köttessenek el, legyenek irgalmasok hozzám, nem bírom én ezt már, etetni és nevelni mind az ötöt. Adtam nekik dugipénzt, elköt-tettek, uram sose nem tudott róla semmit. Csak már nem jött több gye-rek. Ne is jöjjék több, mert egyben sem volt áldás. Nincs ott áldás a gyer-meken, ahol nincs szeretet, boldogság.

Az első, kislyány, meghalt. Mentem volt édesanyámhoz, nagybeteg asszony volt, nem volt kire hagyni a gyermeket, hát az uram maradt nagy ímmel-ámmal otthon. Férfiember, nem ért hozzá, elaludt, kihűlt a szoba, s kihűlt a gyermek is, két nap alatt elvitte a tüdőbaj.

A második s harmadik egészséges fiúgyermek lettek. Imre, az apja után, és Sándor, az én apám után. Kitaníttattuk őket, vittük iskolába, Sándor egyetemre iratkozott, aztán tanárnak elküldték Zerindre, egyik nap elszökött, azt mondják, a Körösön úszott át, s a hátára kötve vitte magával a diplomáit, egy kis pénzt és semmi egyebet. A fordulat után látogatott haza. Imre cipész lett, jó házassága sikeredett, csak az Isten nem áldotta meg gyerekekkel őket. Lett viszont három unoka, abban volt örömöm nekem, a lányomtól, Katalintól. Csak hát messze vannak, Svédbe mentek, ők se sokat jönnek errefele. Mert hát a hazaszeretet, ugye. Meg a honvágy. Az hajtáná őket, mindig mondják a tele-fonba, hogy így hiányzik, úgy hiányzik, küldöm nekik az eudzséniát, a halvát, mondják, mama, itt is lehet már kapni, ne küldje, de én küldöm, mert lelkiismeret-furdalásom is van. Tudom, azért nem jönnek, amit az apjuk művelt. Mert a legkisebb fiút, Andrist, ő üldözte el. De hova üldöz-te! De hova! Szép szál legény volt, jól táncolt, sürgött-forgott a ház körül. Tudta az egész falu, sőt, tudták a környékbeli népek is, hogy ki fia ő, s hogy milyen becsületes, dolgos, okos, rendes fiatal. Meg is enyhült a

kemény szívem, bánatomra ír volt Andris, hogy a lyányt is meg Sándort is elvesztettem. Meg hát, kisebb is volt, mint Imre, sokkal, tipegő, amikor a fiúk már érettségiztek. Feltűnően sokat járt a szomszéd faluba, s mikor hát elébünk áll, hogy udvarol, kérdezi az apja, kinek. Mondja, rendes, tiszta lány, jó családból való, szemrevaló teremtés, bólogat az apja, repes a szívem, és mondjad, hogy hívják a családját. Hát mondja, Ardelean, de nem úgy, magyaroson, hogy Árgyelán, hanem Ardelean, mint ahogy a román ejti, rá is kérdez kétszer az apjuk, kétszer is románul válaszol Andris. Hát s mi a keresztnéve nekije? De akkor már tudtam, baj lesz ebből. A lyányt Floricának hívják. Szép lyány, csak román. Na, apjuk dühbe gurult, mert ő nem szereti a románokat, köpönyegfor-gató, hazugoknak nevezi őket azért, amit tettek a magyarokkal, és még a földet is elvették az oláh kollektivista gangszertek, így mondta, gangszterek, hiába mondom, nem a lány tehet arról, apjuk nem békél. Andris megmakacsolja magát, nagy a csend a házban, hosszú hónapokig. De csak kitart a lány mellett, nekem megsúgja, szépen élnek ők, szépen udvarolnak egymásnak, naphosszat azon töröm a fejem, hogyan békíthetném meg apjukat. Egyszer, lefekvéskor, kérdi az apjuk, együtt van-e még a lyánnyal, mit mondhatnék, együtt, uramnak nem hazu-dok, mert megver az Isten.

De megvert így is az Isten. A lyány egyik napról a másikra, éppen úgy, ahogy tetszett mondani, elment, s hagyott egy búcsúlevelet, amelyben megírta, hogy nem szerette soha Andrist. Elment a városba, a szövetkezethez dolgozni. Andris keservesen rítt. Nem tudott magáról bánatában. Olyannyira, hogy bevetette magát a kútba. De jött aztán ríva az édesapja is, hogy ő tette, ő tette, megölte a fiát, mert pénzt adott a lyánynak, hogy menjen messze, és írja ezt és ezt Andrisnak. Hát a gyermekek elfordultak tőle, és tőlem is elfordultak, hamar el is ment az uram, bánatába belehalt, csak engem ver az Isten, hogy még mindig itt vagyok, most az unokákhoz mennék, Svédbe, a vonattal a fővárosba kéne jutnom, de ezt is elveszi most tőlem az élet?

A NŐ: Ez nagyon szomorú történet.

SMEKKER: Sokat hallottunk az ilyen sovén barbárokról.

A FÉRFI: A románok közt is sok az ilyen.

SMEKKER: Nem mondom, hogy nem. De azért mégis, istenesebbek a románok.

A FÉRFI: Az ortodox papoknál pogányabbakat nem láttam még.

SMEKKER: Nem szabad ilyet mondani, hallod, baszod?

KALAUZNŐ: Maga még hátravan.

A NŐ: Én? Nahát... Nem késik el a vonatot?

NÉNI: Vonat? Jön a vonat?

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Semmi nem jön. A magáé az utolsó, azt még meghallgatjuk.

A NŐ: Tényleg! Az enyém legyen az utolsó! De akkor még az övét is meg kell hallgassuk.

SMEKKER: Ja, még ez is itt van?

ÁLLOMÁSFŐNÖK: *(Lenézően. Artikulál, mutogat.)* Jöjjön közelebb. Ért maga valamilyen nyelven?

TOLÓKOCSIS: Nyomorék vagyok, nem sültbolond!

KALAUZNÓ: Mire vár itt?

TOLÓKOCSIS: A vonatra. Mint maguk.

SMEKKER: Ne röhögtesse már! Ki teszi fel magát oda?

TOLÓKOCSIS: Szóltam a kasziericának. Azt mondta, maradjak nyugodtan, küldenek valakit, aki segít majd felszállni. Kérték, hogy töltsék ki egy formulárt, még pixet is adtak. Mondtam neki, forradalmár vagyok. Mutattam is neki a ledzsitimációt róla. Bólintott, adta az ingyenjegyet. Aztán kigurultam ide, de csak az első peronig jutottam. Egyszer a hölgy kinézett az ablakból, intett, hogy nem felejtett el, én is intettem neki a ledzsitimációmmal, aztán következőleg már akkor láttam, amikor hazaindult.

A NŐ: Maga forradalmár?

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Ingyen utazik, s még kommentál.

TOLÓKOCSIS: Nekem aztán mindegy, maguk sem mennek sehova, csak röhögök az egészen.

SMEKKER: Tisztelet a forradalmároknak. Na, azok tudtak valamit. Vitték volna valamerre az országot, ha a szocialista seggnyalók nem állítják a maguk pártjára a titkosszolgálatokat. Tudom én, arról volt szó.

TOLÓKOCSIS: Lósegg! Azt se tudom, mi az, hogy forradalom.

A FÉRFI: Ne szerénykedjen, na!

TOLÓKOCSIS: Lósegg! Nem szerénykedem. Mit tudtam én, hogy forradalom van.

KALAUZNÓ: Minden jó történet így kezdődik. De tudjuk, hogy véletlenek nincsenek.

TOLÓKOCSIS: Akkor maga nem tud semmit.

SMEKKER: Hol volt forradalmár?

TOLÓKOCSIS: Bukarestben.

SMEKKER: Az igen!

TOLÓKOCSIS: De nem forradalmárként kezdtem... *(Nevet.)* A fejem felett kezdték el a forradalmat. De tényleg, metróvezető voltam. Épp hogy kijöttem a műszakból, s állt a bál a főtéren. Na, mondom, most sem tudok menni a csekkbe betenni a kis pénzt. De mi ez a tömeg? Osztanak valamit, azt hittem, déligyümölcsöt vagy pepsi kólát. Puskákról beszélnek körülöttem, mi van itt, kérdezem, hát nem válaszolnak. Na, mondom, jól nézünk ki akkor, s kezdtem látni, hogy a földön sebesültek vannak, minden szanaszéjjel. Mi az isten haragja ez? Egy asszony és a párja, vagy hát mit tudom én, hogy a párja volt, csak ismerték egymást,

szóval egy nő és egy férfi sebesülten feküdtek egy mellékutcán, odamentem hozzájuk, segíteni. Forradalom, puskák, eléggé összevissza beszélnek, mondom, jól van, képzelegtek. Biztos a fájdalomtól, mondom. Ezeket a kórházba kell vinni. Mondtam. Terrorista, mondják körülöttem többen. Mi az isten nyila az? Mit találtak már megint ki azok a nagyokosok? Aztán dördülések hallatszódtak, mondom, itt halunk meg, s meg nem haltam, de egy sorozat kilótt a lábamat. Mindkettőt. Kérdi az orvos tőlem, mi fáj, mondom a lábam, megfognám, de nincs a helyén, az meg várja, hogy essek kétségbe, én meg csak annyit tudok kérdezni, hogy minek fáj, ha nincs. Aztán kitüntettek, a haza dicső fia lettem, forradalmár az önfeláldozásomért, ezt írja a diplomán, pedig azt sem tudom, mi az, hogy forradalom, akart a fene forradalmár lenni. Ezért... hát ezért nem volt érdemes olyan kurva önfeláldozónak lenni!

SMEKKER: Hát ez odabasz.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Megyek, felhívom a központot.

KALAUZNÓ: Maga még hátravan.

A FÉRFI: Igen, igen. Most már nagyon kíváncsiak vagyunk.

A NŐ: Előtte kimehetnék a mosdóba? Nagyon megérintett ez a történet... meg pisilnem is kell.

KALAUZNÓ: Ott találja, bent.

(A nő elmegy. A többiek némán néznek a távolba. Mindenki álmos. Smekker le akar dőlni az egyik padra, de túl kicsi neki. A néni már rég bóbiskol. A férfi megpróbál a keresztretvényéhez nyúlni, de csak a távolba mered, nincs hozzá kedve. A kalauznó az óráját nézi, bambul. Hátról csapódik az ajtó, robogás hallatszik, mindenki felemeli a fejét rá, Smekker kifut a peronról.)

SMEKKER: Hé! Hé! Helló! *(Visszajön.)* A kishölgy meglépett. Egy dubással.

KALAUZNÓ: Itt járt a Bruszli? Miért nem szólt be?

A FÉRFI: Itt hagyta a csomagját!

SMEKKER: Csak semmi hirtelen mozdulat!

A FÉRFI: Néni, ne tessék aludni!

NÉNI: Hogy?

SMEKKER: Nem lássák? Bomba.

TOLÓKOCSIS: Lósegg!

NÉNI: Gomba?

A FÉRFI: Gyanús, mindenképpen.

KALAUZNÓ: Pánikra semmi ok.

TOLÓKOCSIS: Ez egy bőrönd, ez meg egy állomás, itt mindenki bőrönddel járkal.

SMEKKER: Ez benne a smekkeria. Hogy álcázzák.

A FÉRFI: Igaz, ami igaz, gyanús.

NÉNI: Ja, hogy bomba! Jézuskám, segíts meg.

KALAUZNÓ: Ki kell üríteni a pályaudvart.

TOLÓKOC SIS: Kurva sokan vagyunk, amúgy...
SMEKKER: Ki tudja, hol hagyott még bombákat.
KALAUZNÓ: Hozzá ne nyúljon!
SMEKKER: Hatástalanítani kell.
TOLÓKOC SIS: Vegyék már észre magukat... bolond banda...!
KALAUZNÓ: Értesítem az állomásfőnök urat.
SMEKKER: Mert ugye az állomásfőnök úr kurva jó az ilyen krízishelyzetekben.
NÉNI: Az agyukra ment a sok lövöldözős film. A kishölgy biztos nem... Meg mi becsületes emberek vagyunk itt... csak nem hoz mireánk ekkora bajt...
SMEKKER: Hallja... az elmúlt órákban végig azt hallgattuk, hogy először a becsületeseket bassza szájba az élet.
NÉNI: Jaj, mindig az a baszás...! Nem való az én hívó fülemnek...
SMEKKER: Látja maga azt a póznát?
NÉNI: Látom.
SMEKKER: Ha sokat totojázunk, a néni hívó füle ott fog landolni. Kinyitom.
KALAUZNÓ: Hívni kell a hatóságokat.
A FÉRFI: A hatóságok nincsenek ébren ilyenkor.
SMEKKER: Kinyitom.
NÉNI: Inkább ne. Rá se nézzen!
SMEKKER: Imádkozzon.

(Kalauznő füttyöl. A közönség felé fordulva arról beszél, hogy az előadásnak eddig tart a megírt szövegkönyve, innen egy improvizációs jelenet következik. A Kalauznő ennél a jelenetnél választ egy szereplőt, s arra kéri, soroljon dolgokat, amelyek a bőröndben lehetnek. A neki tetsző dolognál – ami bármi lehet – megállítja az illetőt. A színészeknek ezt figyelembe véve kell folytatniuk a jelenetet. Az állomásfőnök tetszőleges pillanatban érkezik, futva. Nagyon zilálnak tűnik.)

SMEKKER: Mi van már, helló?

(Állomásfőnök nem tud artikulálni, úgy futott, liheg.)

SMEKKER: Kiköpi a tüdejét. Kiköpi a tüdejét.

NÉNI: Meghal? Most meghal?

A FÉRFI: Pohár vizet!

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Nem... kell... de...kell...

(Kalauznő hozza a vizet.)

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Addig próbálkoztam, amíg sikerült őket elcsípni.

NÉNI: A kishölgyet, a szökésből?

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Micsoda?

SMEKKER: A nő eltűzött a piczába.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Kit érdekel most!

KALAUZNÓ: Mit mondtak?

SMEKKER: De ki mit mondott, na, már!

A FÉRFI: A központ, maga tökkelütött.

SMEKKER: Ki a faszt nevez maga tökkel ütöttnek?

A FÉRFI: Hát magát, mit mind jártatja itt a száját?

SMEKKER: Ez az én országom, te hazátlan kis szarcsimbók, azt csinálod, amit akarok.

A FÉRFI: Hazátlan az oláh anyád piczája.

ÁLLOMÁSFŐNÖK: Fejezzék már be!

SMEKKER: Maga is fogja be a szekus mocskos pofáját, mert széjjelbaszom a fejét.

(A férfi egyszerre csak nekimegy az Állomásfőnöknek, mindhárman elkezdnek verekedni, közben válogatott szidalmak hangzanak el románul, magyarul, egymás nemzeti hovatarozására. A néni azt kérdezi, hogy vajon akkor soha nem tudják meg a kishölgy történetét. A Kalauznő füttyöl, de nem történik semmi, a hangzavarban csak a Tolókocsis figyel oda arra, hogy megjött a vonat, egyedül ő száll fel rá. Amikor a vonat füttyent, és elindul, csak akkor figyelnek erre fel a többiek, s tehetetlenül nézik, ahogy orruk előtt elhúz a vonat. Ahogy elhalad a vonat, megtelik a színpad füsttel, és beúszik Gică Petrescu Du-mă acasă măi tramvai című dala. A fények lassan kialszanak.)

UJVÁROSSY LÁSZLÓ

Kovács Kinga telematikus* műveiről

Művészet

A művészet nálunk eddig jól bevált befogadói módszere egyfelől a szabad fantázia tárgyának vizsgálata, másfelől a látzatnak, az illúzióban a szépnek tettenérése volt. A hajdani művek elemzése során számtalanszor rájöttünk arra, hogy az érzelmekeltetés felfogása csakis az érzelmek útján érthető meg igazán, azaz „a művészet az érzékiből származik, és az érzékihez szól”¹, így fogalmakkal kevésbé vagy egyáltalán nem mesélhető el a vizuális mű érzelmeinkre tett hatása vagy mély szellemisége. Karl Jaspers a vizuális művészetre vonatkozó tanulmányában a fenti gondolatot folytatva azt írja, hogy a művészet jelzéseket beszélgető minősége más módon nem kifejezhető, mivel tulajdonképpen a létet érinti, amely körül minden bölcselkedés forog,² ezt nevezi Schelling a művészet „filozófia organonjának”³.

A kétezres évek művészetében az imént említett kimondhatatlan eszköz alapvető változáson esett át, a misztikumnak egyfajta anamorfózisát figyelhettük meg, jobban mondva átközvetítését: a romantika vagy az egzisztencialista gondolkodás helyett a művész inkább objektív adatgyűjtésbe, azaz tudományos megismerésbe kezdett, és tárgykörök szerint rendezett csoportosítást végez. Úgynevezett telematikus⁴ artefaktumot hozott létre. A művész projektjének szándékát műve mellé közszemlére kiállította, így művészetének lényegét a kíváncsi befogadó számára is olvashatóvá, vagyis értelmezhetővé tette. Kovács Kinga fiatal alkotónk a fogyasztói társadalmak élelmiszer-használatából keletkezett szemét felhalmozását – mely ma még nagyobb gondot okoz, mint 2012-ben – és annak országonkénti különbségeit kutatta úgy, hogy adatszerű installációjának érdekköre a szembesítés és a figyelemfelhívás volt. A fogalmi argumentummal megerősített vizuális alkotás némileg megkönnyíti nemcsak a befogadó dolgát, hanem az elemzőt is, hiszen sokkal hatékonyabbá válik a kommunikáció. Ez az attitűd egyáltalán nem idegen a kortárs művé-

* Telematika: a távközlés és a számítástechnika összekapcsolása információk továbbítására.

KOVÁCS KINGA (Gyergyószentmiklós, 1987) a MOGYE fogtechnikusi szakán, majd a PKE tervezőgrafika–vizuális kommunikáció szakán végzett. 2014-ben Norvégiában a CreArt két hónapos rezidens programon vett részt. Csoportos tárlatokon szerepelt Erdélyben és Magyarországon, egyéni tárlata a nagyváradi PKE egyetemi kiállítóterében volt 2017-ben.

szettől; már közhelynek számít, hogy a filozófia bekebelezte a vizuális művészeteket⁵, vagyis a hatvanas évek határtágító konceptuális fogalmi művészet folyamata óta a filozó-

1. G. W. F. Hegel, *Előadások a művészet filozófiájáról*, Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 2004, 59.
2. Karl Jaspers, *A chiffre olvasása*, in *Az egzisztencializmus*, Gondolat, a TIT Kiadója, Budapest, 1972, 134.
3. Friedrich Wilhelm Schelling, uo.
4. Az elnevezést Roy Ascott-tól vettem, a *Telematic Embrace. Visionary Theories of Art Technology and Consciousness*, 2003 című könyve nyomán.
5. Arthur C. Danto, *Hogyan semmizte ki a filozófia a művészetet?*, Atlantisz Kiadó, Budapest, 1997.

40

fia újra hódít (*Filozófia után művészet*, 1969)⁶. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy csak a racionális művészetekre jellemző ez a megnyilvánulási mód, de nem kétséges, hogy egy szándéknak a tudatos leírása azonnal helyes irányba tereli a mű értelmezését. Az ilyen típusú alkotások tudományos módszerekkel is analizálhatóvá válnak, hiszen az esetleges vagy a véletlenszerű esztétikum helyét és szerepét

és ez a kérdés annyira foglalkoztatta, hogy a diplomamunkáját, sőt a mesterképzését is erre a kutatásra összpontosította. Műfaját tekintve az infografika és az autonóm installáció közötti intermédiomot találta a legalkalmasabbnak. A mű négy kör

a szükségszerű adatok halmaza veszi át a művészeti diskurzusban.

Kovács Kinga kötődése a témához egy egyetemi féléves vizuális kommunikációs feladat nyomán vált személyessé,

Vízió 2012
installáció, részlet

alakú tükörré épített végtelenített tükröződés, s az alsó, földre helyezett, 200 centiméter kerületű kör szé-

41

6. Joseph Kosuth, *Zeno az ismert világ határán*, Múcsarnok, Budapest, Velencei Biennále XLV. Nemzetközi Művészeti Kiállítás, Magyar Pavilon, 1993, 186.

lén piros, narancs, sárga és zöld árnyalatú öntapadó fóliára nyomtatva voltak feltüntetve az országonként felhalmozott szemétre vonatkozó adatok. A központi tengely két szemeteszsák, melyek a tükrök segítségével a végtelenség illúzióját keltették. Különösebb esztétikai hatást szándékosan hanyagolt, ennek ellenére a mű kivételesen szépnek bizonyult, talán azért, mert a zsákok légmentes bekötése

ezúttal is bizonyította rendkívüli térberendezési kvalitását, tyúktollakból egy méter átmérőjű belógatott gömböt alkotott, melynek közepére makrotojtás formájában egy génmanipulációs vizuális metaforát helyezett. Az ily módon felfüggesztett „vir-

olfaktív élménnyel nem fokozta a gondolkodásra való mozgósítást. Az előbbi kutatásának folytatásában 2014-ben egy újabb nagyszabású installációban, a felgyorsult csirkefogasztás okán kialakult iparosított csirketenyésztéssel foglalkozott, és külön kiegészítő elemként önálló, infografikus adatplakátokat nyomtatott. Mondanom sem kell, a művész

tuális” testet fentről megvilágította, s a földre fektetett fehér négyzetvásonra vetülő árnyékokat villanymotorral mozgatta. A vászon ki-be lélegző mozdulatokat végzett, és a tollak rávetülő képének torzulásából –

*Vízió 2012,
installáció*

*45 nap 2014,
installáció réazlet*

vagyis a manipulációnak köszönhetően – az ismétlődő mozgás hatására a keltetőtől a csirkevágóhídig tartó örökmozgó gyorsított folyamatnak az olvasatát akarta sugallni. A mű címéül a *45 napot* adta, ezzel is utalva az egészségünkre káros, gyorsuló, manipulált folyamatra: „1950-ben egy húscsirke kifejlődése 84 napot vett igénybe, míg napjainkban a génmanipulációnak köszönhetően ez 45 napra csökkent. A tojó tyúkoknál sem változatlan a helyzet, míg egy normál tyúk 20-30 hetes korában kezd tojni, a génmanipulált csirkék 4-6 hetes korukban már tojnak.”⁷. Tizennyolc darab „globális csirkét” (amint nevezik) egy négyzetméteres ketrebe zsúfolnak, majd ezek kerülnek terítékünkre. Ebben az esetben is a számbeli adatok és a térinstalláció segítségével felhívta a figyelmet a fogyasztásért gépesített túltermelés negatív jelenségére.

A *Beetetés* (2015) című harmadik jelentős művében az alkotó egyfajta cinizmussal közelíti meg a supermarketben vásárló emberek naivitását: a csomagolás okozta látszatnak hódolva nem veszik észre a valóságot. Vagyis azt a kérdést

Beetetés 2015
installáció, részlet

teszegeti, hogy egy termék minek látszik és mi valójában. A globális népesség növekedése és a mezőgazdasági túltermelés következtében a

7. Kovács Kinga: részlet a PKE vizuális kommunikáció szakán megvédett mesteri disszertációjából, 2014, Nagyvárad.

44

nagyobb hozam és a szélsőséges időjárás mellett is életképes terméseredmény érdekében a talajt műtrágyákkal kezelik, ráadásul a termést sokszor toxikus, emberi fogyasztásra alkalmatlan anyagokkal permetezik. És az emberi figyelmetlenséget kihasználva olyan rövidítések, kódokat használnak, melyek bio-élelmiszerre engednek következtetni.

Beetetés 2015
installáció, részlet

Kovács Kinga kísérletének felvetése ezért is égető fontosságú. Ebben úgy vall a biogazdálkodás paradoxonáról, hogy vizuális példát hoz az egyik fő táplálékunkról, a búzáról. Installációjában a fekete-folyadék-infúzió a

45

tápláléknövényekben levő, szervezetünkre káros pótanyagokat jelképezi. Kinga ebben a narratív vizuális kísérletében egy megfordított hipotézist állított fel, jelesen azt, hogy milyen lenne, ha a növények kezelésére használt permet-szer meglátszana a természet – jelen esetben fekete kenyeret várhatnánk.

Még ugyancsak ebben az évben készült el a *Life Cycles* (Életciklusok, 2015) című monumentális műalkotása, amely a

Life Cycles - Élet ciklusok 2015, installáció

szerző elmondása szerint „a múlt századtól napjainkig kíséri végig az emberiség fejlődését és vívmányait szembeállítva őket a környezetre gyakorolt negatív hatású ellentettjeikkel, az ember »ökológiai lábnyomaival«⁸. Számítógépes alkotásában, printjében egyfajta tükörképet mutat, egyrészt az érintetlen területek és természetes élőhelyek folytonosan szűkülő tendenciájáról, másrészt a gyorsuló iramban fejlődő társadalom iparának, energiatartalékai kiaknázásának növekedéséről, valamint e kettő egymásra gyakorolt hatásáról. A „falétra szimbolizálja a szűkülő természetet – mondja –, amelyet az ember egyre inkább bekebelez és kiaknáz. A létrán haladva a fák két oldalán egyre több helyet foglal el a beton, ami bekebelezi a természetes anyagot”⁹ A környezetének hőmérsékletét emelő beton azzal is hozzájárul a globális felmelegedéshez, hogy csökkenti a fásított területeket, elveszi a növények élőhelyét.

Az elemzésből nem hagyhatom ki a *Gyökerek* (2014) és a *Memento 45°24'39", 11°05'28"* (2017) című művet sem, hiszen identitásunk akár egy szikla, mellyel gondolatban, lélekben össze vagyunk zárva, olykor cipeljük súlyát, de fonalszálakkal kötve elszállhatunk, és bármerre megyünk, mindig magunkkal visszük. A *Memento* pedig Kinga számára a fekete párnák gyászos emlékezetét jelenti. Ennél a munkánál is, akár a többinél, fontos a teljes cím használata, a *45°24'39", 11°05'28"* – feloldását csak a szerző vallomásából tudhatjuk meg, mivel ezek a GPS koordinátái a veronai buszbaleset

46

8. Részlet Kovács Kinga vallomásából, 2019, Nagyvárad.

9. Uo.

pontos helyének. Ez a munka „egyfajta trauma feldolgozása, mivel személyesen is érintett voltam – mondja –, az egyik elhunyt a barátunk volt. A 16 fekete párna szimbolizálja a balesetben elhunytak számát, ez azután sajnos 17-re növekedett. A két »betontömb« szorítóval való összepréselésével magát a balesetet jelképezem és a közös sorsok összekötését.”¹⁰

Nem szeretném a művészetét skatulyázni, annál kevésbé, mivel nagyon fiatal alkotóról van szó, akinek még sok ideje van arra, hogy megtalálja az igazi útját, de az mindenkép-

Life Cycles - Élet ciklusok 2015, kiállítási enteiőr

pen elmondható, hogy az eddigi munkái biztatóan haladnak a gondolatformálás irányába. A telematikus műveit nevezhetnénk kibernetikusnak is akár, ezek tárgya a vezérlés általános elveinek, eszközeinek alkalmazása a „társadalmi rendszerekben, ökológiai problémák és kulturális örökségek, terek és tárgyak viszonyaiban”¹¹.

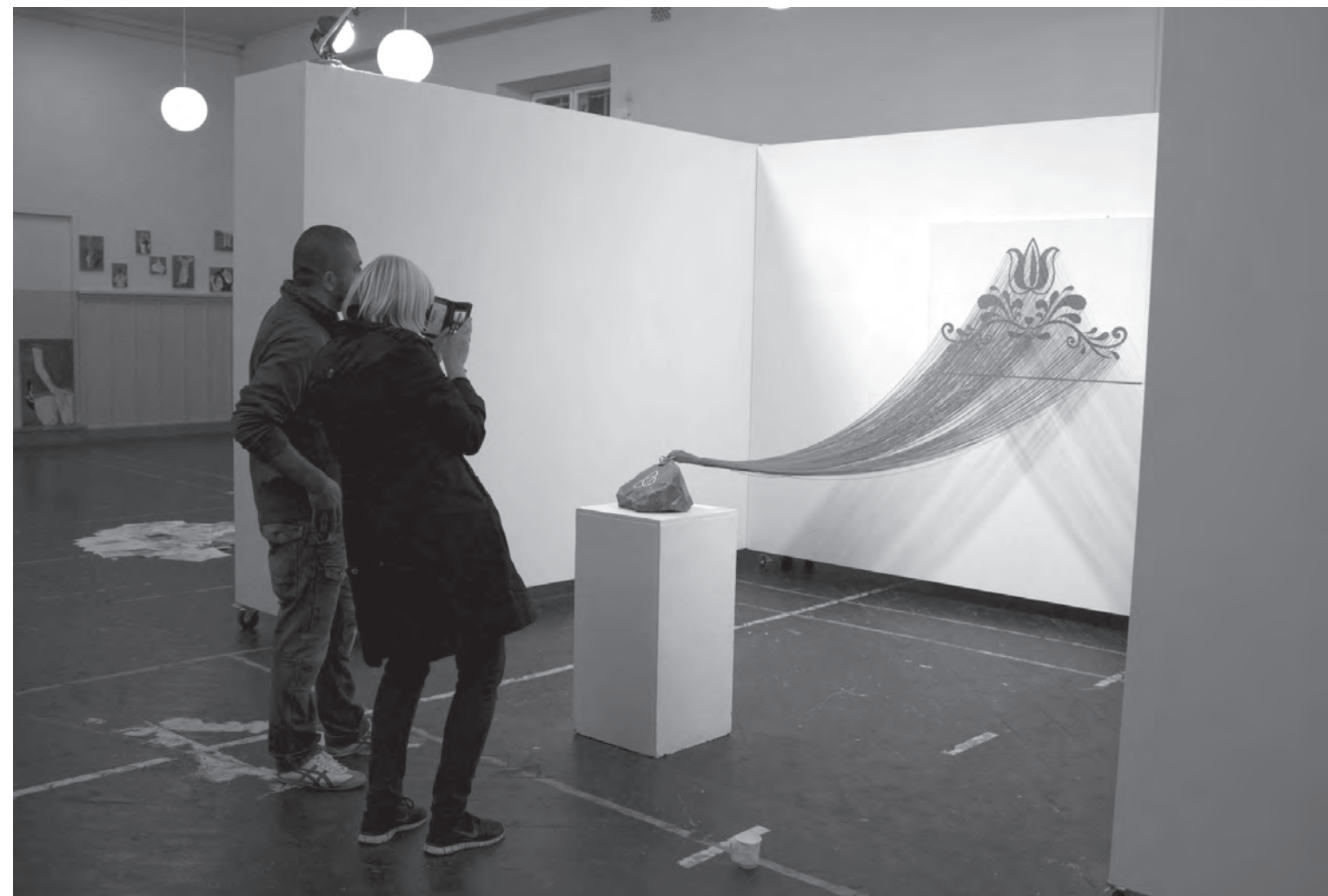
47

10. Uo.

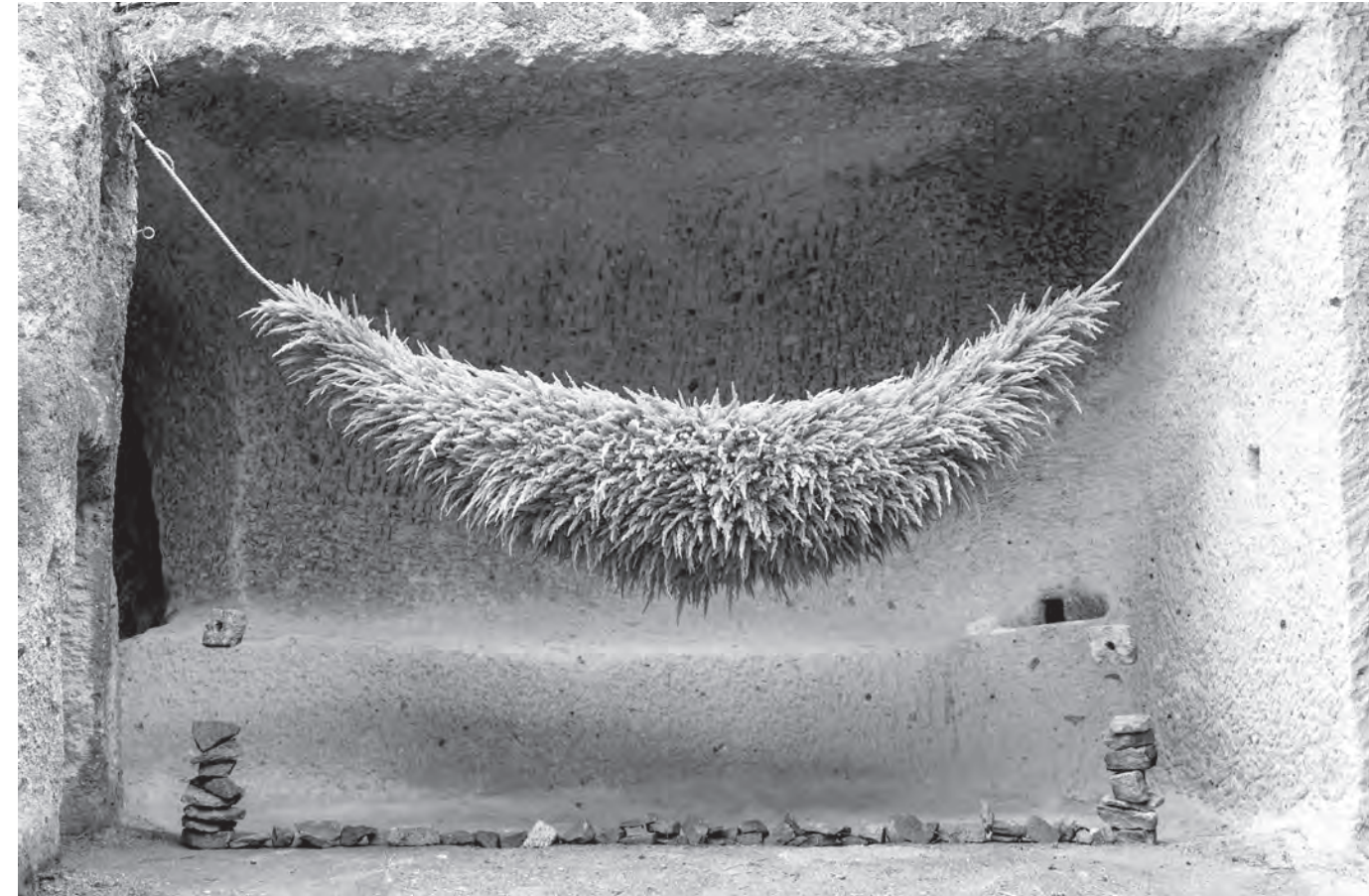
11. Kovács Kinga, *CreArt, Network of Cities for Artistic Creation*, 2017, Hargita Megye Tanácsa, Projektkatalógus.

*Gyökerek 2014
installáció*

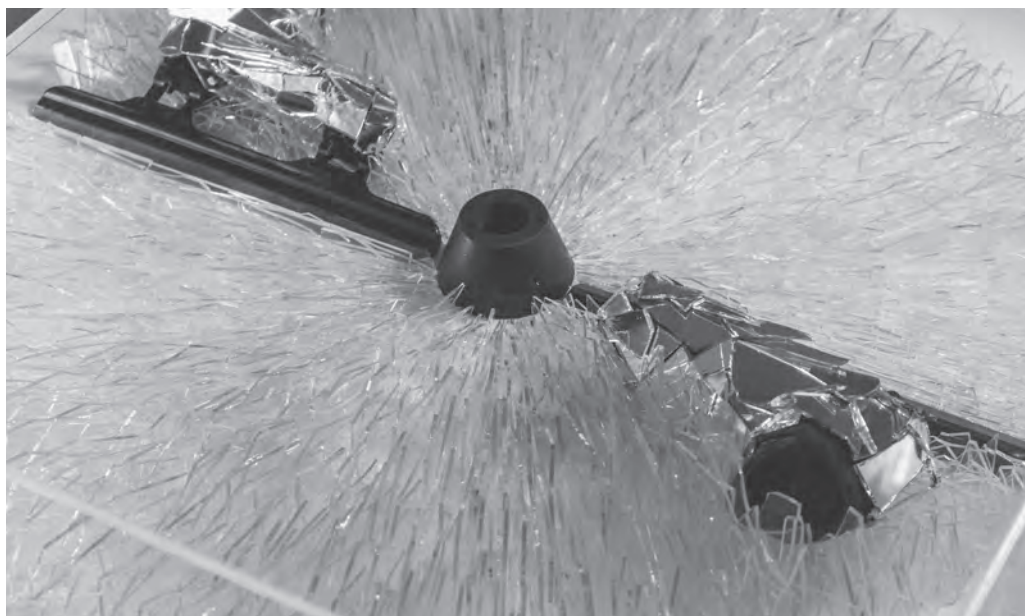

*Gyökerek 2014
kiállítási enteriőr*

Memento 45°24'39", 11°05'28"
2017, installáció

relax(end) 2016
helyspecifikus installáció

*Időfutam 2018
installáció részletek*

52

*Kovács Kinga installáció
készítése közben*

53

Kövek és emberek

Jakobovits Márta iráni kószálásai

Kultúra

Miért és hogyan jutott el egy nagyváradi kerámiaművész oly távoli földrészre, messzi országba, mint Irán? Jakobovits Mártát egyfelől vonzotta a régi perzsa kultúra megismerése, másrészt kíváncsi volt az ottani kortárs művészekre, ezért vállalta örömmel a hosszú utat. Egy hónapot töltött Iránban. Mindenütt jó szívvel fogadták. Találkozott ottani művészekkel és kulturális intézmények vezetőivel; tartott workshopot

és vetített képes előadást. Rengeteg tapasztalatot, élményt gyűjtött össze. Mi több, „rokonokat” is talált, ugyanis az iráni hegyekben olyan kövekre lelt, amelyek szinte ugyanolyanok, mint Márta alkotásai. Hozott is haza ezekből, így folytatódik a kövek és

Az iszfaháni művészeti központban

54

kerámiák párbeszéde, illeszkedve az ő *Metaterra* projektjébe. Jakobovits Márta sok-sok mesélnivalóval tért haza.

Az iszfaháni workshop plakátja

„Történnék olyan nagy véletlenek az életemben, amelyekről utólag kiderül, hogy sorsszerűség. Két éve a budapesti Múcsarnokban volt egy nemzetközi természetművészeti kiállítás, amelyre engem is meghívtak. A tárlatnak három kurátora volt: egy amerikai, egy magyarországi és egy iráni. Nekem is volt egy akcióim, amely tiszteletadás a természetnek. Elhelyeztem néhány kerámiámat a természetben, a kövek mellé. Sokat köszönhetek ugyanis a természetnek, ezért ez a hálaadás. Az iráni kurátor mondta a kiállításon: meghív engem Iránba. Ő Mahmoud Maktabi, neves természetművész, a Rah Art Residency Alapítvány vezetője. No, másfél év múlva jelentkezett is e-mailen: beillik az általa koordinált programba az én munkásságom, úgyhogy menjek, szeretettel várnak. Utánanézttem, milyen ott az éghajlat, s úgy gondoltam, hőmérséklet szempontjából nekem leginkább az október felel meg. Örömmel készültem az útra, az otlétre, hiszen Perzsia a civilizáció egyik bölcsője volt” – mesélte lapunknak Jakobovits Márta iráni vándorlásának előkészületeit.

Már megvolt a repülőjegye, mikor a híradókban látta, hogy tüntetések, zavargások vannak Iránban. Ekkor úgy gondolta, mégsem utazik oda a tűzfészekbe. Írt a kurátornak, de az tüstént visszaírt: Irán a világ legbékésebb országa.

„Jó, ha így van, akkor megyek, határoztam el mégis. Szeptember 27-én indultam, október 27-ig maradhattam. Kicsit kalandosan kezdődött.

55

Budapestről repültem Frankfurtba. Onnan utaztam volna Teheránba, de törölték a járatomat. Négy óra múlva indult a következő repülő oda: egy hatalmas Lufthansa, ötszáz utassal. Ahogy közeledtünk Teheránhoz, mindenki, az európai nők is szedték elő a kendőjüket, elfedték a hajukat. A nagykövetségek honlapjai tájékoztatnak mindenről egyébként, a kendőviseletről is. Megérkeztünk Teheránba, az Imam Khomeini repülőtérre. Csak úgy hömpölyögtek az emberek, s itt helyben kaptam meg a vízumot. Nem akartam annyit utazgatni előtte, hogy a budapesti vagy bukaresti nagykövetségen igényeljem a beutazási engedélyt. Kicsit rizikós volt, akár vissza is fordíthattak volna, de nem lett semmi gond, megadták a vízumot a Rah Art Residency meghívóle-

Párbeszéd egy fatörzszel

velére, ajánlására. A hivatalokban, a vámnál is kedvesek, mosolygósak voltak az emberek. Általában jellemző: barátságos, vendégszerető emberek lakják Iránt. Az utazásom előtt egy fiatal képzőművész, természetművész, Szabó Réka bátorított, menjek nyugodtan, mert jó szívvel fogadnak majd. Ő már járt ott előttem, ugyanennek az alapítványnak a meghívására.

Mahmoud Maktabi és a felesége várt a repülőtéren. Az első két napon náluk laktam. Aztán egy festőnőnél, akinek az édesanyja is tanult, művelt asszony, 17 évig élt Párizsban, ahová a lánya is nagyon szeretne egyszer eljutni. Több alkalommal is találkoztam teheráni művészekkel. A városban több közösségi ház működik, ahol kiállításokat, könyvbemutatókat, koncerteket szerveznek. Különleges világ ez. Minden más, a viselkedés, gondolkodás, építészet. Több vallás megfér egymás mellett. Az iszlám a fővallás. A különféle tájékoztatókban azt tanácsolják a turistáknak, politikáról, vallásról ne beszélgessenek. De ezekről a témákról is óhatatlanul szó esett nemegyszer. A művészek amúgy ott is sokkal nyitottabbak. Szenvednek az elzártságtól. Azt hiszik, Európában minden csodálatos. A művészeknek főleg hiányzik a szabadság, az, hogy nem utazhatnak kedvükre, hiába gazdag az ország. Meséltem arról, hogy nálunk, Romániában is mennyire korlátozták a szabadságot a kommunizmus idején, nem kaptunk útlevelet sem, vagy csak nagy nehezen, s aztán '89-ben

változott a helyzet. Ezt biztatásnak vették, mondták, hogy akkor van remény. Nekik érdekes volt az én munkám, mindaz, amit csinálok. Én pedig láthattam különleges, szép műtermeket és gyönyörű lakásokat. Vannak képzőművészek, akik modern technikákat használnak, a lézervágótól kezdve a 3D-s nyomtatókig, amelyekkel furcsa »szoborfigurákat« nyomtatnak. Több keramikusnál is jártam Teheránban és a városhoz közeli településeken. A legtöbbjük vállalkozó is, kis gyárat üzemeltetnek, megtervezik a prototípust,

Iráni pillanatkép a váradi kerámiaművésztől

három-négy munkatársuk pedig sokszorosítja ezeket. Egyedi darabok is készülnek a szériatermelés mellett. Aztán láthattam évszázados régi fazekasműhelyt. Találkoztam olyan mesterrel, aki a fazekasműhelyben cseperedett föl, már a dédapja is fazekas volt. Virtuózok a korongozásban, pillanatok alatt elővarázsolják az anyagból a gyönyörűséges formákat. Ők saját maguk bányásszák és őrlik az agyagot. Mindent ők csinálnak. A szikár, csupa csont és izom fazekasmester leengedett egy létrát a terem közepén lévő lyukon, így ereszkedett le a kemencébe s rakta tele kiégetésre váró tárgyakkal. Régebben fával, most már gázzal fűtik a kemencét. Amikor ott jártam, amforaszerű formákat hoztak létre.

Érdekes a zománcozás is: törött üvegeket gyűjtenek össze, porrá őrlik, oxidokat kevernek hozzá. Egyébként Iránban az egyik kedvenc szín a türkiz, akárcsak nekem. Emellett sok natúr színt használnak, sárgát, zöldet, barnát. Aki mintát fest az edényekre, sok növényi, virágos, madaras és kacskaringós motívumot jelenít meg. Roppant izgalmas és energiát adó, hogy hasonló és mégis más az érdeklődésük, mint az enyém. Aztán múzeumokat látogattam, ahol megcsodálhattam a perzsa művészet gyöngyszemeit, a két-háromszáz éves gyönyörű csempéket például. Gyönyörűen használják díszítésül a kalligráfiát is." Mecsetek szépségeiben is gyönyörködhetett a nagyváradi vendég. Emellett volt örmény templomban, örmény múzeumban. Az örménység egy része nagyon rég tele-

pedett ott meg, egy másik része a török népiartás után menekült oda.

Teheránban zsúfoltak az utak, nagy a tumultus, szmog, és óriási zsúfoltság jellemzi a közúti forgalmat, meg kell tanulni a trükköket, hogyan lehet átmenni az út túloldalára. Teherán egyszerre modern is, régi is.

Tíznapos teheráni csavargás után Nazarabad következett. Itt két fiatal képzőművész gondjaira bízta Mártát. Alig tudtak angolul, de annyira kedvesek voltak, hogy nem számított. Egyébként az iskolákban, egyetemeken tanítják az angolt, de gyenge a képzés. Aki jól akar tudni angolul, magánórákra jár. Ezért olykor nehézkes volt a kommunikáció. Sokszor a testbeszéd segített.

Nazarabad jellegtelen kisváros. Ám van a településen egy magánkézben lévő művészeti központ, ahol különféle érdekes akciókat, eseményeket tartanak, és a külföldi művészeket is fogadják. Volt itt zeneóra, melyen a művész csodálatosan dobolt, a tanítvány megszeppent ámulattal figyelte. Van

Kouros Arish keramikus műtermében

bábos foglalkozás, színészképzés, egyéb tanfolyamok. Amikor irodalmi esteket szerveznek, a tágas nappaliban lévő keleti kereveteken telepednek le a résztvevők. Felolvassák a műveket, majd beszélgetnek róluk. Az irániak nagyon büszkék a költőikre, íróikra. A felolvasások között egy-egy zeneszám is elhangzik. Márta tíz napig volt itt. Nazarabadból vitték mindenfelé. Kirándultak a hegyekbe. Agyagból készült árkádkhoz, erődítményekhez látogattak el. Ezek egy része most is lakott. Nagyon hangulatosak a vályogházak, agyagfalvak.

Ugyancsak Nazarabadból járt át a művész Iszfahánba. A legcsodásabb régi építmények itt, Irán harmadik legnagyobb városában találhatóak. A

főtér, az árkádos, monumentális építészeti stílus, türkiz csempék, réz kupolák, a bazár sokszínűsége meszeszerűen lenyűgöző. A bazárban temérdek árus, mindenféle illatú fűszerek, magvak, virágszirmok, kézműves termékek, ötvösmunkák, kerámiák, textilművészeti termékek. Fantasztikus, virágzó város. Hatalmas és gyönyörű hidak szelik át. Ám szomorú, hogy a hidak alatt kiszáradt a folyó, már két éve nincs benne víz. Súlyos vízproblémákkal küszködnek. A hegyek gyomrában gyűjtik össze a föld alatti vizet. Egyébként a vízmúzeumban megismerhette Márta a sivatagi körülmények között való öntözést és vízellátást szolgáló rendszer kialakításának módszereit.

Kerámiasors

Történt egy alkalommal, hogy egyedül sétálgatott Nazarabadban, egy parkban. Gyermekes édesanyákkal találkozott. A gyerkőcök rögvest barátkoztak. Az anyukák is. Kiderült, az egyik kislány Attilának hívják. És az is kiderült, hogy Iránban gyakori fiúnév az Attila, ők is tisztelik „Isten ostorát”.

Utcai élmény: épp egyedül barangolt Márta, s arra gondolt, milyen jó volna, ha valaki lefotózná az egyik épület előtt. Ekkor arra jött egy csapat diáklány, és ezek a fekete kendős „varjúlánycák” megkérték nevetésen, vidáman, hogy fotografálja le őket. Közös csoportkép is készült.

Visszaválaszó kövek

Kószalásai során látott olyan várat, amelyekben az az érzés kerítette hatalmába, mintha egy óriási kerámiában járkálna. Látott ezerévesnél is régebbi településeket. Látott olyan modern építményt, amelyben a zikkurat (toronytemplom, lépcsős templom) építkezési stílust jelenítették meg, ekként újraértékelik, továbbviszik a régi értékeket. Megcsodálhatta a híres romvárost, Perszeopoliszt, meg a rendkívüli formaérzékről tanúskodó reliefeket. Látott sivatagot, látott erdőt és vizet, impozáns épületeket, csodaszép hegyeket és köveket. „A hegyekben leltem olyan köveket, olyan »rokonoikat«, amelyek éppen olyanok, mint az én munkáim. Ugyanazon textúrák és színkombinációk, mint az enyémeik. Jó érzés volt ezt látni. Úgy

gondoltam, »otthon« vagyok, ha így visszaválaszolnak nekem a kövek. Az én kompozícióim folytathatók az iráni hegyekben talált kövekkel.” Ezekből a kövekből haza is hozott néhányat. A váradi műteremben folytatódik a kövek és kerámiák párbeszéde.

A nazarabadi könyvtárban megtalálta a budapesti természetművészeti kiállítás katalógusát – s benne a saját alkotásait is. Ez megint nagyon kellemes fölfedezés volt.

Mindenütt kedvesek, barátságosak az emberek. Jó tett, jó szó, jó gondolat – ez náluk aranytörvény. Vallják: úgy bánj az idegennel, ahogy szeretnéd, hogy a te fiaddal is bánjanak máshol.

Eljutott egy farmra, ahol régi törzsi együttlét szerint élnek. Szép nagy család együtt – a dédszülőktől a dédunokáig. Érdekes volt látni, ahogyan csatornáznak, ahogyan művelik a földet. Ahogyan meghittségben élnek mindennapjaikat.

Az iráni nők, akikkel megismerkedett, eléggé függetlenek és öntudatosak. Úgyesen és változatos módon tudják a kendőt is föltekerni a fejükre. A kötelező kendőviselet nem tetszik minden nőnek, van, aki dohog miatta. Amúgy szép, színes kendőket is viselhetnek, nem csak feketét. Az egyik fiatal

Türkiz cserepek

farmerfeleség genetikát tanul. Szeretne külföldön továbbtanulni, tapasztalatokat szerezni.

Ami a gasztronómiát illeti: sok növényi alapú ételt esznek. Talán ennek köszönhető, hogy Iránban kevés a kövér ember. Van valamilyen zöld növény, spenótszerű, amit különféle módon ízesítenek, fűszereznek, rizset, babot vagy lencsét főznek hozzá. Kevés kecskehúst fogyasztanak. Nagyon finom joghurtokat készítenek. Szeretik a mentát. A teheráni festőnő édesanyja (aki hosszú ideig élt Párizsban) egy alkalommal szőlőből, uborkából, mentából, joghurtból készített finomságot.

Nazarabadból még visszatért tíz napra Teheránba a nagyváradi keramikus. Folytatódhatott a feltöltődés, élménygyűjtés múzeumban, mecsetben, művészeti központokban. Az Üveg- és Kerámiamúzeum bebarangolása is nagy kaland volt. A teheráni Iszlám Múzeumban találkozott egy bukaresti nővel, aki egy konferencia miatt utazott az iráni fővárosba.

Jakobovits Márta több művészeti akciót ötlött ki a kőszálások idején. Például eltört kerámia cserepeit rakta ki, majd keleties módon lebóruelt előttük. Vagy: palotakertben létesített dialógust a földön heverő fatörzsszel. Aztán a nazarabadi művészeti központban ejtette meg a Kariatida-akciót. A kariatidák oszlopokat helyettesítő, kőből faragott nőalakok az ókori görög építészetben. A kariatidák tartják az eget maguk fölött.

Ennek mintájára, a perzsa nők helyzetét szimbolizálva készített Márta egy papíroszlopot. Az oszlopba pedig az egyik képzőművész nő állt be „az eget tartani”, mindez jelentve egyszerre kiszolgáltatottságot és erőt. Aztán volt szakmai előadás és Jakobovits Márta által vezetett workshop, ennek során arról beszélt, milyen technikákat használ, milyen étetési módszereket, mázakat stb. A kerámiázás mágia, olyan varázslat, amivel akár több életen át is el lehet úgymond játszani.

Az Iránban töltött egy hónap erőteljes, intenzív élménysor volt. Teheránból Bécsbe repült visszafelé jövet, onnan pedig Váradra. „Eddig Örményország és Algéria volt a legtávolabbi hely, ahová eljutottam, most pedig a messzi Iránban jártam. Ha belegondolok, hogy egy kicsiny faluból, a tasnádszántói patakpartról indultam, furcsa érzés tölt el. Akkoriban ilyes-

mit biztosan el nem tudtam volna képzelni. Töprengek azon, milyen hatalmas is a világ, és hogy sok minden érdekel még belőle. Úgy érzem, az egész utazás és tapasztalatgyűjtés értelme, hogy saját magamat és a létezését kicsit más szögben is láthatom. Különös élmény volt, hogy a »világ végén« beszélgettem arról, ami az életem értelmét, vezérfonalát jelenti, és éreztem, ezekkel az idegen emberekkel az agyag üzeneteinek köszönhetően egy hullámhosszon vagyunk.”

TÓTH HAJNAL

Humorral, játékkal átlényegített tárgyak

Ovidiu Pascu kiállítása

Kortárs világ – Szempontok címmel nyílt kiállítás december közepén a nagyváradi Körösvidéki Múzeumban Ovidiu Pascu alkotásaiból. Mostani egyéni tárlatán fémből, kőből és fából készült kisplasztikákat tekinthettek meg az érdeklődők. A szobrokat 2016–2018 között alkotta, az idő alatt, míg tanulmányokat folytatott a Nagyváradi Egyetem képzőművészeti karának mesterképzésén, szobrászat szakon.

Ovidiu Pascu sokoldalú és kreatív alkotó, fotóművészként, grafikusként, karikaturistaként, sajtófotósként, könyvillusztrátorként is jól ismert. Az első kiállítás, amelyen meg-

mutakozott munkáival, 1980-ban volt Temesváron, egy diákfesztivál csoportos festmény- és grafikatárlatán. Azóta jó néhány egyéni, valamint csoportos kiállításon tekinthettek meg alkotásait az érdeklődők.

Ezúttal furcsa fantáziavilágot teremtett Ovi Pascu. Található ebben a mesebirodalomban öreg bölcs, posztapokaliptikus lovag,

Ovi Pascu álombeli ragadozó madarai

62

jövőből érkezett szörny, álombeli madár. Föllelhető a varázsló tornya, az idő malomja és az idő emlékezete. Találkozhatunk E. T.-vel is, és rácsodálkozhatunk egy kör csőrendszerére. Különleges arcok, figurák, mesebeli állatok jöttek létre különféle tárgyakból. A művész könnyedén játszik a fa és a fém ötvözetével, összedolgozza ezeket az anyagokat, átlényegíti a tárgyakat. Más-más jelentőséget kap a vízcsap, a lefolyó fémkarikája, a kalapács, a szög, a fejsze, a fémcső. Az átlényegült, új alakot öltött tárgyötvö-

A forrás

zetek misztikusak, humorosak, meghökkentők.

A vernisszáson elsőként **Aurel Chiriac**, a Körösvidéki Múzeum igazgatója méltatta a 22 kreációból álló kollekción. Mint mondta, Pascu művészetében, lett légyen szó fotográfiról, karikatúráról vagy szobrászatról, minduntalan visszatérő kérdés: hogyan azonosulsz a világgal, vagy hogyan válsz meg tőle? Az ő világa olykor nagyon furának tűnik, elveszett vagy éppenséggel megkérdőjelezhető értékekkel. A humorból átcsúszik a tragédiába a törekenység természetességével. A tisztaságtól a tisztátalanságig, a moralizálástól az unalomig. Bíráló vagy szemlélő művésztől van-e szó? Az ő esetében inkább „alkalmazott” nézőről beszélhetünk. Figyelmesen szemlélődik, egyszeremind lázad is. Vallja: úgy kell rögzíteni a dolgokat, ahogyan vannak, és mindez lehet kaotikus és magasztos, csodálatos és utálatos, szép és rusnya, részrehajló és igazságos. Ovi Pascu olyan művész, aki felfogta: néha lehet fütyülni a templomban, és Isten ugyanúgy válaszolhat.

Milena Pop, a kiállítás kurátora beszélt a különféle kortárs művészeti irányzatokról. Arról is, hogy például Duchamp miként változtatta meg a képzőművészetben a nézőpontokat. Szót ejtett továbbá arról, hogy a formák szublimálása miként válik az elképzelés előnyére. Ovidiu Pascu kisplasztikáiban túlsúlyban található a fa, jól kiegészítve azt különböző fémtárgyakkal, rugalmas és könnyű anyagok használatával. A témáiba,

63

elképzeléseibe sokszor visz humort, illetve iróniát. Kritizál, elemez – s teszi mindezt a művészi kifejezés szabadságával.

Végezetül Ovi Pascu elmondta: van úgy, hogy alaposan megnézi az anyagokat, s kitalálja, mit lehetne velük kezdeni,

beljük képzel mindenféle figurákat, máskor meg a fantáziájában jelenik meg valami, majd keres hozzá megfelelő anyagokat.

TÓTH HAJNAL

Nyugati szövetség: gyorsabb fejlődést akarnak

Exkluzív interjú Ilie Bolojannal, Nagyvárad polgármesterével

Társadalom

Négy romániai város december 8-án szövetségre lépett. Nagyvárad, Arad, Kolozsvár és Temesvár polgármestere, Ilie Bolojan, Gheorghe Falcă, Emil Boc és Nicolae Robu látta el kézjeggyével a Nyugati Szövetség (Alianța Vestului, AVE) alapító okiratát. A megalakulásával különböző indulatokat is kiváltó AVE létrehozásáról, céljairól Ilie Bolojan, Nagyvárad polgármestere adott karácsony előtt exkluzív interjút a Váradnak.

– A négy megyeszékhely, Nagyvárad, Kolozsvár, Arad és Temesvár, illetve a Bihar, Kolozs, Arad, Temes megyék alkotta régió fejlesztését tűzték ki célul, s ehhez az európai uniós támogatások közvetlen leihívását látják megoldásnak. Túl sok a bürokrácia? Mi volt a fő oka a szövetség létrehozásának?

– Két fő okot neveznék meg. Az első, hogy olyan projektek kerüljenek a kormány napirendjére, amelyek ma nem szerepelnek a kormányzati prioritások között, de számunkra nagyon fontosak. Ezeknek a terveknek a megvalósítása nemcsak a négy várost érinti, hanem a régiót, Románia nyugati részét is fejlesztené. A másik fő ok, hogy támogatjuk az európai uniós pénzalapok decentralizált kezelését. Az uniós tagállamok legtöbbszörében az EU-s alapokat közvetlenül a régiók kezelik. Romániában és néhány más kelet-európai országban az uniós támogatások szinte egésze a kormányon keresztül jut el másokhoz, vagyis központilag kezelik őket. Következtetésként, nekünk az az érdekünk, hogy az uniós következő költségvetési ciklusában (2021 és 2027 között – szerző megj.) létezzenek azok az egységes területi támogatási módok, amelyek által az összegeket települések, régiók vagy városok alkotta csoportosulások kaphassák meg és kezelhessék, hogy az általuk legfontosabbnak tartott gondok megoldására fordíthassák az európai támogatásokat.

– Tehát erre már vannak európai példák?

– Egész Lengyelországban ezzel a módszerrel dolgoznak. Romániában egyetlen ilyen jóváhagyott projekt van jelenleg. A Duna-delta fejlesztésére több mint egymilliárd eurót különítettek el, és vannak településszövetségek, amelyek ezt a pénzt kezelik.

– Nincs tehát szükség törvények módosítására a szövetség működéséhez?

– Törvénymódosításra nincs szükség, mindössze arra, hogy a következő európai költségvetési időszak dokumentumában, amelyet Románia kormánya és az Európai Bizottság között kötnek meg, ne csak ez az egy projekt szerepeljen, hanem az északi városok polgármestereinek szövetsége is, és a várhatóan még létrejövő további településszövetségeké is. Függetlenül attól, hogy ezeket az ország melyik részében hozzák létre, egy kormányzat sosem fogja jobban ismerni a váradi vagy kovásznai vagy mehedintji-i problémákat, mint az adott önkormányzatok, egyszerűen azért, mert utóbbiak közelebb vannak az emberekhez. Ez a módszer tiszteltben tartaná a szubszidiaritás és a helyi önrendelkezés elvét is.

– Ön elmondta, hogy 2019 első heteiben létrehozna egy régióközi fejlesztési

egyesületet. Nyitott a szövetség és az említett egyesület mások számára is, vagy egyelőre a négy alapító lesz ezeknek a tagja?

– Arról tárgyaltunk, hogy a fejlesztési egyesületet első lépésként a négy alapító hozza létre. Nemcsak nyilatkozatokat tennénk, szeretnénk, ha a kitűzött céljaink legalább egy része megvalósulna, de ez után a szövetségünk nyitott a bővítésre. Figyelembe kell vennünk azonban azt is, hogy minél több település lép szövetségre, annál nehezebbé válik a döntéshozatal, sőt, megjelenhetnek egymásnak ellentmondó érdekek is a tagok között. A mi szövetségünk nem kirakatszövetség, ha az lenne, akkor igyekeznénk még több települést bevonni, hogy minél nagyobb legyen... Az első szakaszban szeretnénk néhány konkrét projektet megvalósítani, és csak azután bővítenénk a szövetséget, ha már bebizonyosodott, hogy eredményes a módszerünk.

– A konkrét célok között említették a kezdeményezőik például az észak-erdélyi és a Via Carpathia autópályát. Más együttműködési területekről is mondana példákat konkrét tervekre?

– Másik fontos példát is mondok. Kiemelt jelentőségű a négy város között a jó vasúti közlekedés megteremtése. Ma mindenki autóval közlekedik a négy város között, de aki például Kolozsvár felé indul, tapasztalja, hogy nagyon sűrű a forgalom, legalább fél-egy órát veszít az autós csak a kereszteződéseknél, körforgalmaknál, gyalogosátkelőknél várakozva. Ezért is fontos a vasúti közlekedés fejlesztése. Még ebben a költségvetési ciklusban elkészülhet a vasútvonal felújítása és villamosítása Kolozsvár, Nagyvárad és Biharpuspöki között, és kifelé az országból, megszűnnek a mozdonycserék stb. Ellenben Arad és Nagyvárad között nincs megoldva a vasút. Mi azt javasoljuk, hogy a következő költségvetési ciklusban szerepeljen az országos nagy infrastrukturális programok között, amelyeket nem mi, hanem a szállítási minisztérium kezel, a vasútfejlesztési projektek részeként. Ily módon Kolozsvár, Nagyvárad, Arad és Temesvár között 2024-25-re elkészülhet egy korszerű, elektromos vasútvonal, amelyen az átlagsebesség 100 kilométer lenne óránként, így egy ingajárattal három óra alatt el lehetne jutni Temesvártól Kolozsvárig. Ez a városok között is jobb összeköttetést teremtene, és a bármelyik megyeszékhelyről elérhető csatlakozásokat is könnyebben elérhetnék az emberek.

A másik kérdés, amiben érdekeltek vagyunk, az, hogy a következő költségvetési ciklusban legyen egy támogatási tengely, amellyel a jobb összeköttetések létrehozását támogatnák a megyei jogú városok, megyeszékhelyek és azok metropoliszövezeteinek települései között. A tapasztalat azt mutatja, hogy a munkahelyek kétharmada a megyeszékhelyeken és azok 5-10 kilométeres körzetében van, ezért az emberek ingáznak Kolozsvárra, Váradra, Aradra, Temesvárra, vagy például Debrecenbe és Nyíregyházára. Nem mindegy, hogy az ingázók hogyan, mennyi idő alatt és milyen körülmények között utaznak a munkahelyükig, ezért fontos lenne a megyeszékhelyek és a metropoliszövezetek települései között a közúti és a vasúti közlekedés fejlesztése. Ma például nincs támogatásunk, amelyből el lehetne készíteni a bihari körgyűrűt, hogy javítsuk a közlekedést Nagyvárad és Szentandrás vagy Félixfürdő között, ezeket a saját forrásainkból kell fedeznünk. Ha létezne az említett támogatási tengely, akkor gyakorlatilag exportálhatnánk a fellendülést a távolabbi régiók felé. Hogy mit jelent a fellendülés exportálása? Azt, hogy az olyan falvakban élőknek, ahol nincsenek munkahelyek, befektetők, kórházak, üzletek, közoktatás is csak egy bizonyos szintig, lehetővé tennénk, hogy könnyebben elérjenek Váradra, és ezáltal lépésről lépésre a vidék is fejlődésnek indulhatna.

– Egészségügy, turizmus, sport – ezeken a területeken is készültek már tervek?

– A felsorolt területeken is vannak hasonló terveink. Például ha egy ismert együttes fellép valamelyik városban, más a jegy ára, ha másnap egy másik városban is fellép. Szervezhetünk eseményeket is közösen, és alkalmazhatjuk egymás tapasztalatait is. Az egyik első döntésünk az volt, hogy az igazgatóinkat felkértük, időszakonként tartsanak találkozókat, tapasztalatcseréket. Ha például az egyik város jó eredményeket ért el, mondjuk, a digitalizálás terén, akkor azonnal átvehetjük a módszereit, így pedig gyorsabban fejleszthetjük városainkat.

Minden területen sok projektet készíthetünk, akár szövetség nélkül is. Debrecen például Nagyvárad testvérvárosa, és támogattuk Debrecen az európai kulturális fővárosi cím

elnyeréséért folyó küzdelmében, és közös sportesemények szervezését is támogatjuk. Ugyanezt megtehetjük Temesvárral és Kolozsvárral is, azonban a szövetség létrehozásával jobb együttműködési keretet teremtünk.

– Polgármester úr, a szövetséget támogatók is érték. Ezekről mi a véleménye?

– Tudja, sokszor megtörténik, hogy szabadulni a politikától, de a politika nem hagy békén. Szerintem nem voltak annyira kemények a kritikák, és nem értek el egy bizonyos szintet, hiszen a valóságnak nehéz ellentmondani. Az tény, hogy egy önkormányzat több helyi autonómiát akar, mert jobban ismeri a helyi problémákat. Én például nem tudhatom jobban Rév vagy Székelyhid polgármesterénél, hogy milyen gondok vannak Réven vagy Székelyhídon. Bármennyire is megoldást szeretnénk nyújtani, ez a valóság. Ezeket az elveket, amelyek mentén létrehoztuk a szövetséget, nem lehet tagadni. A szegregálódás vádja ostobaság. Ha nem mennek jól a dolgaid, akkor az a legkönnyebb, ha másokra mutogatsz. Nehezebb felvállalni azt, hogy a felelősség egy része a tied azért, mert rosszul mennek a dolgok. S akkor következik a populista megoldás, megteszel valakit ellenségnek...

Ennek a projektnek csak és kizárólag a saját fejlődésünk a célja, ezáltal pedig a régió és nem utolsósorban Románia fejlődése, hiszen ha egy ország egy régiója fejlődik, az az adott ország fejlődését is jelenti. Ezt a

szövetséget nem a kormány vagy valamelyik másik régió ellen hoztuk létre.

– *Ön szerint együtt tudnak majd dolgozni a jelenlegi PSD–ALDE- kormánnyal?*

– Mióta polgármester vagyok, mindig ellenzékben voltam. Így alakult, ez már nem újdonság. Természetesen egy adott pillanatban az egyik vagy másik kormánnyal való együttműködés során megjelenhetnek a politikai konfliktusok is. Viszont minden felelős embernek, aki köztisztviselést ér el, tudnia kell, hogy ha projekteket akar megvalósítani, azt nem teheti meg egyedül, egyetlen hatóság képviselőjében. Függsz a megyei tanácstól, a prefektúrától, a minisztériumoktól, más hatóságoktól, magánvállalkozásoktól, és meg kell találnod a megfelelő együttműködési formákat. Remélem, sikerül megtalálnunk ezeket, végül is projekteket javasolunk, melyek támogatását az egyes kormányoktól is reméljük. Ha az elmúlt húsz évben stabilabb kormányaink lettek volna, ha lett volna olyan fontossági sorrend, amelyet az egymást követő kormányok megőriznek, meggyőződésem, hogy ma nem rövid autópályaszakaszokat, hanem egész autópályákat adnának át. Ha folyton változtatod a prioritásokat, ha nem viszed végig a dolgokat, akkor nincsenek eredmények. Például a határon átívelő projektek előző ciklusában, a HU-RO ciklusban a kisebb pályázatokkal is nyerni lehetett, sok kis pályázat nyert is. Kielemezték az eredményeket, s a két ország kormánya azt mondta, ez így mégsem jó. Döntünk úgy, hogy a következő, RO-HU ciklusban a pénz feléből a nagy projekteket támogassuk, mint amilyen például a Bihar megyei stratégiai egészségügyi projekt, ne mindent a kisebbekre szánjunk, amelyek hasznosak ugyan, de kisebb a hatásfokuk. Országos és kelet-európai szinten is folyik hasonló párbeszéd, ezért remélem, hogy nem lesz nekünk sem gondunk. Lehetnek nézetkülönbségek, de eddig ezeken túljutottunk.

– *Mit tart még fontosnak elmondani a Nyugati Szövetségről?*

– A polgáraink jobban megértik majd, mire is szolgál ez a szövetség, amikor olyan projektek válnak valóra, amelyeknek ők is érzékelik a hasznát. Addig azok, akik kevésbé jára-

tosak a támogatások lehívásának és a közigazgatási mechanizmusoknak a világában, kevésbé látják ennek valódi jelentőségét. A Nyugati Szövetség városok szövetsége olyan projekteket, amelyek az ország nyugati és északnyugati régióiban élők javát szolgálják.

FRIED NOÉMI LUJZA

Többeket is szerettünk volna megszólaltatni a Nyugati Szövetség létrejöttéről, ám nem kaptunk válaszokat kérdéseinkre. Interjúnk elkészülte után hozta meg a temesvári önkormányzat képviselő-testülete ama döntését, mely szerint kölcsönösségi alapon érvényesnek tekintené a váradi, kolozsvári és aradi közszállítási, illetve parkolási bérleteket. Az intézkedésnek volna gyakorlati haszna, azonban a váradi reakciók meglehetősen visszafogottak, s jelzik az együttműködés gyakorlati nehézségeit: a polgármester szerint a temesvári döntést inkább a lelkesedés, mintsem józan számítások motiválták. Szkeptikus Viorel Mircea Pop, a Helyi Közszállítási Vállalat (OTL) vezetője is, mondván, ehhez egységesíteni kellene a négy város e-ticketing rendszerét. A döntés mind egyik város esetében a helyi önkormányzaté.

ALFÖLDI IMRE Tejfoggal kőbe (13.)

Regényes önéletrajzi krónika apámról s magamról

Az 1924-ben Nagyváradon született krónikaíró annak a Mozog Nagy Imrének a fia, akinek önéletírását Jár a baka, jár címmel közöltük folyóiratunk 2016–17-beli számaiban. Az Alföldi Imre írói álnevet használó ifjabbik Nagy Imre emlékiratai édesapja hagyatékával együtt kerültek hozzánk. A vaskos gépiratköteg élére szerzőnk a következő, sokat sejtető megjegyzést fűzte: „Egy hegedűművésznek készül, de végül is közepszerű írásipari dolgozóvá kisiklott váradi fiatalember emlékeiből.” A gyermek- és ifjúkorát, tanulóéveit Váradon töltő fiatalember ígéretesnek tűnő zenei pályafutását a második világháború végén – leventeként – a frontra kerülés, majd a hadifogság pokla törte meg. Kalandos úton hazavergődve, mintegy pótcselekvésként állt be „írásiipari dolgozó”-nak. Újságíróként előbb szülővárosában tevékenykedett, majd Budapestre költözve különböző lapok, illetve a Rádiókabaré munkatársa lett. Krimiszerzőként öt kötete jelent meg, részint a Népszava kiadásában. Önéletírásának sorozatban közlendő részleteit a születésétől 1947-ig terjedő időszakból válogattuk.

Sz. A.

Anyám rettentő izgalomban volt, ha Olasziba utaztunk. De másképpen, mint én. A hajnali, legkorábbi vonatot választotta. Még föl se virradt, mikor másfél órával az indulás előtt máris kirohantunk a nagyállomásra, hogy le ne késünk a beszállást. Később néhány évtizeddel csak a feleségemen észleltem akkora vonatfrászt, mint amilyen jóanyámat kínoztá, hozta izgalomba. A vonat ugyan Váradról indult, tehát nem kellett attól tartanunk, hogy bizonytalan az érkezés és a továbbindulás időpontja, de biztos, ami biztos, „idejekorán” elindultunk az állomásra, hiszen „még jegyet is kell váltani”, és nem minden ablaknál tudnak – vagy akarnak – magyarul beszélni a pénztárosok, anyám meg, szegény, egyik ablaknál se tudott románul... A sietésre ösztökélés már előző este elkezdődött, mielőtt lefeküdtünk volna. „Gyorsan ágyba – mondta anyám már este hét előtt. – Reggel

korán kelünk, mert megyünk Olasziba!” Ez a korán aztán valóban korán volt, attól függően, hánykor indultak Szatmárra a „pullmanok”, anyám szava szerint azok az „úri kocsik”, szép hosszúak, elegánsak, amelyekben még a harmadosztály fapadja is kényelmesebb, mit a somlyói zötyögősön, amelyikre át kellett szállnunk. Elnézegettem az első- és másodosztályra fölszálló utasnépet: elérhetetlen távolságban lebegtek felettünk, főképp anyagilag és társadalmilag. A hozzánk hasonlóak harmadosztályon utaztak, az „urak” meg a többin. Ha mi anyámmal nem is, de a harmadikon utazók általában kopottak, borostásak, pálinkabűzősek, fokhagymaszagúak voltak, ruházatuk gyakorta rongyos vagy foltos, beszédmodoruk mosdatlan, és mintha mindegyikük süket lett volna, állandóan ordítottak egymásnak. A románok főleg, de a magyarok is. Elhelyezkedésük után aztán kifújták magukból a fokhagymát, előkerült a cujkás vagy a szilvapálinkás üveg, a legolcsóbb, tehát a legbüdösebb dohány, amit vagy pipába gyömszököltek, vagy papirosba göngyölgettek nagy hozzáértéssel nyalazva össze a művelet végén. (...)

Érolasziban Zsiga bátyáméknak szép nagy libáik voltak, és köztük görög-

tek ide-oda az aranyos sárga színű kislibák. Elgyönyörködtem bennük, majd mintha apám gyerekkori „bűncselekményét”, a kislibák agyongórállását akartam volna megismételni, dobálni kezdtem őket, mert tetszett, ahogy félelmükben a szélrózsa minden irányába menekülnek. Piroska néném, Zsiga bátyám felesége épp akkor jött oda. Rám szólt szelíden, hogy ne góráljak, mert még agyonütöm valamelyik kislibát. Anyám is akkor ért oda, ő meg úgy értette, hogy a rossz, amitől Piroska néném óvott, már be is következett. Gondolkodás nélkül rám csapott inas kezével. Rettentően sírtam utána. Mit sírtam, vonyítottam. Szélcsendben akár Köbölkútig, Kágyáig, messzebb is elhallatszott talán, annyira rítottam. Ki nem érdemelt megcsapatásom fájdalomával visszabandukoltam az udvarra, a tornác elé. Láttam nagy szipogva, hogy a koca, amelyiknek a hátán lovagolni – azaz kocagolni – is lehetett, oldalra dől, a sok kis apró malac pedig megrohanja, és falni kezdi anyja hasán azokat a nagy, duzzadt „szümöcsöket”, és szopni kezdenek. Persze, nem tudtam, mit csinálnak, riasztottam is rögvest nagymamát: „Jöjjik mán, nagymama, mert eszi a sok kisdisznó azt a nagyot!” Ettől a mondásomtól aztán kacagásra fakadt nagymama, nevetni kezdett Piroska néném, elszállt a méreg anyámból is. Még a koca is úgy rögögött, hogy nevetésnek hallottam. Kacagni kezdtem hát én is, könnyes szemmel, ahogy sírás után lehet. (...)

Ha Érolasziban rokonlátogatásunk idején zápor, zivatar vonult végig a falu fölött, akkor csak úgy tudtam közlekedni, ha más ment helyettem. Zsiga bátyám ültetett a vállára, s úgy vitt, ha kellett, mert beléragadtam a térdig érő sárba. Meg más okból is. Anyám mindig kirittytentett, ha Olasziba „hazalátogattunk”. Lakkcipőt adott rám, például. Minek? Hogy lássák azok az Érolasziban maradt „szegény népek”, hogy milyen egy „váradi gazdag”... Nos, hát ilyen lakkcipelőlővel nem lehetett Olasziban eső után közlekedni, még a kerti budiba se eljutni, csak Zsiga bátyám erős, izmos vállán. Ott is csak ríva a félelemtől, hogy lebillenek és elterülök a sárban. Annyit bögttem én Olasziban, de annyit, hol ezért, hol meg azért, hogy máig úgy érzem: tartozom annak a jószágos magyar kálvinista községnek egy kitüntetéssel, amiért éveken át tűrte, s győzte füllel, türelemmel, hogy látogatom. Hol azért sírtam, mert rettegtem a sötétségben, hol meg azért, mert sziszegnek a libák. Hol a légy csípett meg, hol a

méh. Hol a lábamat döfte meg valami, ha ledobtam a cipőt, hol attól féltem, hogy éjjel Anyu megszökik, hazamegy Váradra, és engem itt hagy a világ végén, Érolasziban. Ahonnan nincs visszatérés. Ezt a „Pro Emericus Ordibatus” emlékéremet át kellene adni, amíg még létezem. Efféle semmiségeken csak nagy tehetségek tudhattak olyan tenyérbe mászóan vonyítani, mint amiképp én tettem akkor. Utálatos lehettem...

Zsófi nagymamának akkora dunyhái voltak, hogy nyögve tudtam megfordulni a súlyuk alatt. Látni meg semerre se lehetett tőlük, valóságos hegyként tornyosultak az arcom fölét, akárhogy is lepaskolta bennük a tollat jóanyám. Így aztán reggelenként föl kellett ülnöm, hogy megtekintsem kedvenc eperfámat: aranylik-e már levelein a fölkelő nap? Oda kintről, a pitvarból nagymama, Zsiga bátyám meg Piroska néném korai neszezései szivárogtak át az ajtó réseiben: toppanások, edénycsörgés, halk beszédek foszlányai. „Adtál már a malacoknak enni?” „Ezek a kacsák láttak-e ma vizet?” „Kihordtad a trágyát a tehének alól?” „Mit doboltak az imént?”

Igen, az is különbözött Érolasziban a mi váradi életünktől, hogy míg ott-hon Apu újságokból böngészte ki vagy másoktól hallottuk meg, mi hír a nagyvilágban, mit kell befizetni és miért, hol kell jelentkezni valakinek valamikor, itt Olasziban meg a kisbíró dobolta ki a híreket, a tudnivalókat: „Közhírré tétetik! Felhívatik Érolasz lakosságának figyelme,

hogy a hegyközséghez tartozó személyek a kössígházán legkésőbb e hét végéig jelenteni tartoznak...” stb. stb. Megállt a falu különböző pontjain, megverte jól a dobját, s amikor már néhányan köréje gyűltek, akkor kántáló hangon, kis hadarással elénekelte a tudnivalókat. Azután lecsapott két-tőt-hármat a dobra, ezzel jelezte, hogy a kinyilatkoztatásnak vége. Aki hallja, adja át másoknak is, akik a dobolást nem hallották. Nagyon tetszett nekem akkor, öt-hatévesen ez a kisbírói tisztség. Igaz, már véglegesen eldöntöttem, előbb, hogy *rádió leszek*, „aki” mindenkire szól, mint a Freiburgerkocsmából való, aztán meg hogy *kéményseprő*, mert azt mindenki megnézi, sőt a gombját is megfogja, amikor elvonul előttünk a karikára gombolyított drótjával meg azzal az emberfej nagyságú, fekete gömbkefével. De legfőképp az vonzott a kéménysepréshez a tetőre mászkálások gyönyörén túl, hogy akárhányszor szembetalálkoztam a művelőivel, mindig kormosak voltak, tetőtől talpig koszos-feketék, ami arról vallott, hogy számukra nem lehet kötelező a minden reggeli mosakodás, aminél nagyobb hülyeség végképp nincs a világon, és már az is megérné a kéményseprőséget, hogy ez elmaradjon. Meg kőműves is akartam lenni, a fagyaltosságon és a konfliskocsisságon kívül, mert az olyan szép, amint téglaporos, malteres ruhában és sipkában kicsit dülöngézve a sok fröccstől, hazainog az ember a munkából, mint azt a Ferenc utcában elvonuló kőműveseknél tapasztaltam. Vagy föl pattan a konflis a kocsik bakjára a hosszú ostorral, addig már felszállt az uraság hátul, esetleg egy gyönyörű nővel, és felkiált: „Hajtson a Fő utcai Park szállodához, a Vájszlovicsba!” Az ember meg azt válaszolja, „igenis”, és rálegyint a lovára, amelyik ott búslakodik a kocsik előtt, fején az abrakos tarisznyával, s rág, rág naphosszat, és szép, sötétzöld citromokat ereget hátulról, az utca kövezetére.

Olasziban határoztam el, amikor legelőször hallottam a kisbíró dobolni és közhírré tenni, hogy nem leszek én se rádió, se kőműves, se kocsis, én kisbíró leszek! Váradon úgyszólván. Ott biztosan nagyon kell. Az a dob se lehet olyan drága, mint egy konfliskocsi lóval, a ruhám se lesz olyan piszkos, mint a kéményseprőé vagy a kőművesé, és éppen úgy kell ide-oda menni, szétjárkálni a kisbíróknak, mint a konflisnak a városban. De a konflis nem beszélhet a néphez, mint a kisbíró, csak a lovához. Márpedig kicsoda dicsőség! Mindenki előjön a vackából, kiáll a kapuja elé, odacsoportosul a kisbí-

ró köré, ő meg hivatala fontosságának tudatában van, hiszen ő már tudja mindazt, amit a többi ember csak ezután fog megtudni, szertartásosan előkajtatja a papirost, amiről fölolvassa szótagolva, hangosan kántálva a közlendőket. Előbb krárog egyet, megköszörüli a torkát, esetleg köp is egy szépet, és rázendít: „Közhírré tétetik...” Anyámnak rögtön el is árultam, tudja meg mielőbb, ne akkor mérgeződjék, ha itt az ideje, hogy vége a kéményseprőségnak. „Kisbíró? – nevetett anyám. – Az városban a fenének se kell! Ott az újság! Ha azt akarod, hogy az emberek tőled tudják meg, amit te már tudsz, akkor legyél majd újságcsináló!” Valóban az lettem 18-19. évemre, de akkor már egyáltalán nem emlékeztem az érolasz fogadalmamra, tehát nem azért lettem újságíró. Sőt, időközben sokáig csakis labdarúgó, pap, komikus színész, borbély, hegedűművész, B. Gizi férje, postás, világotutazó vagy hadvezér akartam lenni, attól függően, hogy kiről beszéltek a legtöbbit a környezetemben, vagy amikor már olvasni is megtanultam, kiről olvastam egy jó könyvet. (...)

A várad-réti református egyházközség – ahová tartoztunk – dr. Gyenge János lelkész irányításával szerveződött meg, aki előbb a Nogáll utcai óvoda egyik termében, később egy Erzsébet-liget utcai házban tartotta istentiszteleteit. Gyűjtést kezdeményezett egy várad-réti imaház létesítése céljából. Emiatt indokolatlan támadások érték őt, mire Sulyok István püspök elmozdította, és helyére, a létesülő várad-réti gyülekezet élére

dr. Szabó Lajos szentjobbi lelkészt nevezte ki, 1928 januárja folyamán. Gyenge tiszteletes megsértődött a méltatlan eljárás miatt – hogy az éveken át tartó, fáradságos szervezőmunkájának eredményét „a püspök kedvence” élvezze –, ezért bejelentette, hogy megszűnt református lelkész lenni, „szabadegyházat” alapít. A lapok sokat cikkeztek az esetről, magam azért jegyzem ide, mert egyfelől a dr. Szabó Lajos vezette gyülekezet a továbbiakban jelentős szerepet vitt a várad-réti, Nilgesz-telepi és vasút környéki reformátusok vallási és nemzeti öntudatának ébrentartásában, összefogásában, kulturális és ismeretterjesztő népművelésében; másfelől a harmincas évek végétől 1944-ig, az időközben a Püspöki úton fölépült imaház keretei között működő *Sztáray Mihály Ének- és Önképző Kör* kórusának, zenekarának, színjátszó együttesének munkájában később éveken át magam is aktívan vettem részt. 1928 augusztusában a püspök segítségével Szabó Lajos nagytiszteletű úr a Püspöki úti volt városi Epreskertben lerakta az új réti református imaház alapkövét, mely ünnepségen mintegy ezerfőnyi református hívő vett részt. Leszögezném, hogy a Gyenge János tiszteletest ért sérelmek miatt vele szolidáris Édesapám ezen az ünnepi aktuson dacból nem vett részt, és a későbbiek során is sok fenntartással fogadta dr. Szabó Lajos kissé öntömjenéző, de mindenképp elismerésre és tiszteletre méltó ténykedését. Apám Gyenge tiszteletessel tartva, nem énekelte együtt ezer hitsorsosával az „Erős várunk nékünk az Isten”-t, nem hallgatta meg az alapkövetélnél szónokló Sulyok István püspök és Csernák Béla egyházkerületi főjegyző dagályos beszédeit, imáit. Este nyolc óra körül oszlott szét az alapkövetélen részt vett tömeg, be nem avatkozó rendőröktől kísérvé, az a sokadalom, amelyet egyébiránt valóban az időközben egyházból kiátkozott dr. Gyenge János imádkozott és szervezett

közösséggé össze. Másnap meg is kezdődött az imaház építkezése. 1929-ben avatták fel azt az épületet, amelyet az 1944. június 2-i bombázás rombolt le.

Ez az 1928-as esztendő is azzal kezdődött, hogy tömegesen bocsátottak el magyar tisztviselőket, az államnyelv elégtelen tudása miatt. Az év elejének krónikájához tartozik az is, hogy azt a két jászvásári egyetemistát, aki az előző év decemberében, a váradi diákzavargások résztvevőjeként Vaislovich Emilt fejbe verte, maga Cuza professzor védte a hadbírósi tárgyaláson. Hírlett, hogy egy Popa Marin nevű helybeli cipésmester izgatta a randalírozó diákságot a Park szálló és tulajdonosának „összetörésére”. Az 1927. decemberi román diákzavargások váradi károsultjainak összesen 8,8 millió lejt utalt ki a kormány, kártalanítás címén. Ennek az egyébként kevés összegnek is, azok, akik szétszították, jelentős részét lecsipkedték, a maguk hasznára...

(Folytatjuk)

A szöveget gondozta és szerkesztette
SZILÁGYI ALADÁR

PÉTER I. ZOLTÁN

Nagyvárad szülötte, a híres vadász

Gróf Széchenyi Zsigmond emlékezete

Nem sokkal különbözik az Enescu (eredetileg Korona, később Ritoók Zsigmond) utca 17. szám alatti, századfordulón épített polgári ház a Nagyvárad városközpontjában levő hasonló korú ingatlanoktól. A homlokzat kilenc ablakát az eklektikus építészet kedvelt eleme, az aedícula keretezi,

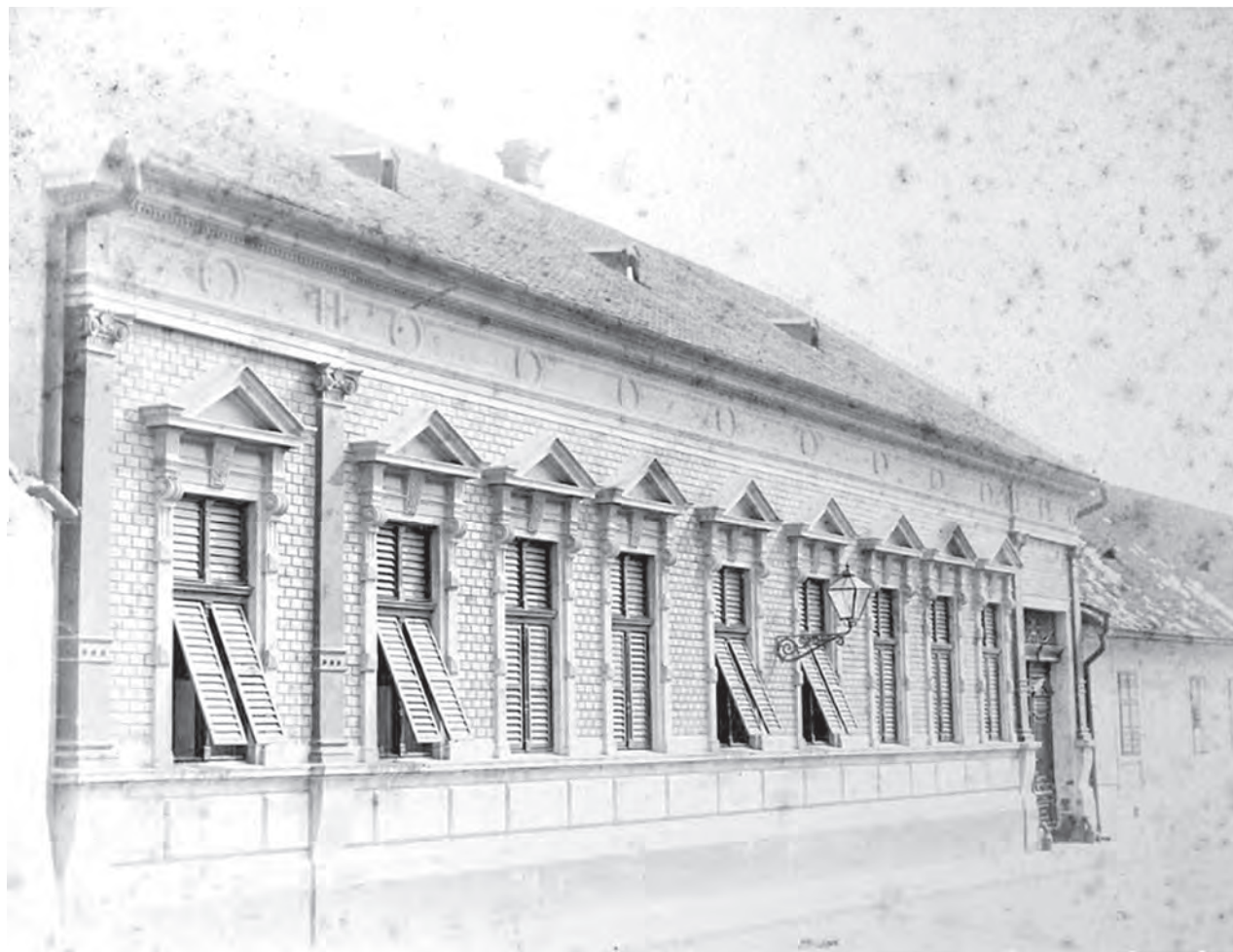
PÉTER I. ZOLTÁN Podmaniczky-díjas helytörténész, újságíró (1949, Nagyvárad). 1991–2009 között a Bihari Napló munkatársa. A Budapesti Műszaki Egyetem műemlékvédő szakmérnöki karán tanult. 1992-től számos helytörténeti és irodalomtörténeti könyve jelent meg.

kétoldalt oszlopokkal, fölötté főpárkányos szemöldökkel és háromszögű oromzattal. Mindezek stukkódíszek, nem úgy, mint a reneszánsz kori hasonló díszítmények. Hajdanán ezek az ablakok zsalusak voltak. Mára a zsalugáterek eltűntek, sőt az egyik ablakot vakablakká, a másikat pedig ajtóvá alakították, hogy közvetlen bejárást teremtsenek a mögötte levő szobában működő közjegyzői és ügyvédi irodának. Szükséges eleme volt az ingatlanak a zárt kapualj, amelyhez esetünkben díszes fakapu társult.

Ami egyedivé teszi ezt az 1891-ben épített házat, az a homlokzat tengerszintjében látható emléktábla kétnyelvű szöveggel. A magyar változat: „Ebben a házban született / 1898. január 23-án

/ GRÓF SZÉCHENYI ZSIGMOND / vadász, író / a természet és az állatok szerelmese.”

A gróf portréját ábrázoló domborművel díszített emléktábla Deák Árpádnak, városunk jeles szobrászművészenek az alkotása. Az emléktábla dr. Földes Béla kezdeményezésére kerülhetett gróf Széchenyi Zsigmond szülőházának falára. A 2011 januárjában megtartott táblaavatón a Partium Alapítvány, a várad-réti RMDSZ-körzet és a Romániai Máltai Segélyszolgálat képviselői, valamint a meghívott vendégek között jelen volt a gróf özvegye, született Hertelendy Margit is. A táblát azóta is megkoszorúzzák minden év január 23-án, a magyar vadászati kultúra kimagasló alakjának születésnapján.

A híres vadász egykori nagyváradi szülőháza

Széchenyi Zsigmond ifjúkora

Gróf Széchenyi Zsigmond 1898. január 23-án Nagyváradon született. Ükapja Széchényi Ferenc, a Nemzeti Múzeum alapítója, dédapja Széchenyi Lajos, a „legnagyobb magyar” Széchenyi István fivére, édesapja Széchenyi Viktor földbirtokos, Fejér vármegyei főispán volt. Felmenői közül Széchenyi Lajos is írt egy könyvet a vadászatról, míg nagyapja, Dénes a kocsizásról és a lovakról. Édesapjának is – aki fiát vadásszá nevelte – volt írói

vénája. Talán innen fakad Széchenyi Zsigmond indíttatása a vadászathoz és az íráshoz, mellesleg nagyszerű sportember is lett, kitűnően lovagolt és teniszezett.

Nem ismert, hogy születését követően meddig maradt a család Nagyváradon. A róla szóló emlékezések szerint gyermekkorát már a Fejér vármegyei Sárpentelén, illetve az ausztriai és csehországi rokonok birtokain töltötte. Középiskolai tanulmányait a székesfehérvári főreáliskolában kezdte, majd a fővárosban folytatta. A sikeres érettségi után, 1915-ben besorozták katonának, s 1918-ig az első világháború hadszínterein szolgált. Leszerelése után beiratkozott a budapesti tudományegyetem jogi fakultására, de egy év múlva abbahagyta tanulmányait, mert a természet, az állatvilág tanulmányozása vonzotta. 1920-tól három éven át Münchenben, Stuttgartban, Oxfordban és Cambridge-ben hallgatott zoológiát, erdészeti

és mezőgazdasági előadásokat. Tanulmányai befejeztével apja kőröshegyi gazdaságát igazgatta.

Vadászkalandok

A vadászatot fiatalon itthon kezdte, nagyszabású nyúl- és fácánvadászatokon volt szívesen látott vendég. Külföldön először az Alpokban zergére vadászott.

Első afrikai vadászkirándulására 1927-ben került sor Kelet-Szudánban. Almásy Lászlóval utazták be ezt a

vidéket. Ott lőtte az első oroszlánját és párducát. A helyszínen naplót vezetett, de ebből még nem lett könyv. A következő két évben újabb afrikai vadászaton vett részt, s ezek során nemcsak a vadásztrófeái gyarapodtak, hanem megszületett az első könyve is *Csui!...* címmel.

A következő vadászatai, 1934-ben és 1938-ban is Afrika bővületében teltek, ezek nyomán újabb sikerkönyvek születtek, s ezek ismertté tették nemcsak szülőhazájában, hanem külföldön is. A háború előtti utolsó útja Egyiptomba vezetett. Fővárosi lakása valóságos múzeummá vált trófeagyűjteményének köszönhetően.

Az afrikai expedíciókat a harmincas évek végén egy indiai és egy alaszka-i is követte, ezeken trófeagyűjteményét újabb ritkaságokkal gyarapította. Mindkét expedíciót könyvben is

megörökítette. 1937–1938-ban Indiába utazott. Útjának fő célja tigrisek elejtése volt, s ebben a helybeli maharadszák voltak a segítségére. Az Indiáról szóló könyve, a *Nahar* – amely tigrist jelent – a vadászaton kívül bemutatja a maharadszák életét, az ország történetét, a főbb városokat, épületeket, így a Tádzs Mahalt is.

Ebben az időben Széchenyi Zsigmond megnősült, angol feleségétől 1939-ben született Péter fia, de a világháború házasságuknak is véget vetett, 1945-ben elváltak. Előtte még Budapest ostroma alatt budai villája

Széchenyi Zsigmond szülőháza napjainkban

megsemmisült, vele együtt a felbecsülhetetlen értékű, több mint 1300 darabból álló trófeagyűjteménye is. A főváros ostromát szüleivel a budai várban, az Űri utcai lakás pincéjében vészelte át. Birtokai nagy részét már korábban elvesztette, mert jövedelmét felemésztették a vadászatok. Azt mondták róla, olyan arisztokrata volt, aki nem elkártyázta, hanem elvadászta a birtokát.

Mellőzések kora

A háború utáni években Széchenyi Zsigmondot elhurcolták, Csömörön raboskodott, majd egy fél év elteltével térhetett vissza Űri utcai lakásába. 1947–1950 között az Erdészeti Központ vadászati felügyelője volt. Közreműködhetett a mezőgaz-

Emléktábla

dasági Múzeum kiállításainak előkészítésében. Az 1949-es kommunista hatalomátvétel után mint volt arisztokratát kiközösítették a társadalomból. Sorozatos feljelentéseknek, támadásoknak lett a célpontja, majd két évvel később kitelepítették a Hajdú-Bihar megyei Polgárba. Hosszas utánajárást követően sikerült csak elérnie, hogy Balatongyörökre költözhesen, de itt sem maradhatott sokáig, előbb Pestre, majd Sopronkőhidára toloncolták, onnan 1953 nyarán távozhatott. A politikai helyzet enyhülése nyomán engedélyt kapott arra, hogy dolgozhasson a keszthelyi Helikon Könyvtárban, mint állományon kívüli segéderő. 1956-ban rehabilitálták.

1959-ben újra nősült. Második felesége, Hertelendy Margit unszolására két önéletrajzi könyvet adott ki, *Ahogy elkezdődött* és *Ünnepnapok* címmel. Ettől az évtől az addig letiltott könyvei sorra újra megjelenhettek.

Ugyancsak 1959-ben lehetősége nyílt egy újabb afrikai gyűjtőexpedícióra állami megbízással. És bár sikeres volt az útja, erről nem született könyv, mindössze néhány oldalas naplókivonatként emlékezett meg róla a *Szarvasok nyomában* című könyvében.

Az utolsó afrikai gyűjtőút

A gróf utolsó afrikai utazására 1963-ban került sor. Erre az útjára a kelet-afrikai Kenyába elkísérte felesége is, aki egyben az expedíció fotósa is volt. Erről írt könyve, a *Denaturált*

Afrika nemcsak a vadászkalandok leírásáról szól, hanem szociológiai, társadalomtudományi, természetvédelmi kérdéseket is feszegetett abban a megvilágításban, ahogyan az író a 25 évvel azelőtti állapotokat látta. Az utazás egyben állatgyűjtő expedíció volt, a Nemzeti Múzeum 1956-os forradalomban megsemmisült Afrika-kiállításának pótlására. Sikerült a múzeum állattárát orrszarvúval, elefánttal, kafferbivallyal, oroszlanokkal gazdagítani. A gyűjtőútra elkísérte egy operatőr is. Az expedícióról készült filmet *Afrikában jártunk* címmel vetítették.

Utolsó éveiben is rendszeresen dolgozott, ritkán még vadászott is, bár egészsége megromlott. Gróf Széchenyi Zsigmond 1967-ben, hatvankilenc évesen hunyt el. Művei napjainkban is kedvelt olvasmányok.

Széchenyi Zsigmond könyvei

Vadászkalandjait 14 sikeres könyvében öröközte meg Széchenyi Zsigmond, ezek eddig 52 kiadást éltek meg. Napjainkig e könyvek példányszáma meghaladta az 1,5 milliót!

Az első, a *Csui!...* 1930-ban jelent meg, 10 kiadást ért meg, a nagy vadász könyvei közül a legtöbbet. Négy évvel későbbi az *Elefántország*, ezt 1935-ben a *Hengergő homok*, 1937-ben az *Alaszkában vadásztam* és 1940-ben a *Nahar* követte. A világháború, majd a rendszerváltás hosszú kényszerzünetet jelentett az író számára. Csak 1959-ben adhatta ki az *Afrikai tábornokok* című könyvét, majd újabb hármat: *Ahogy elkezdődött* (1961), *Denaturált Afrika* (1968), *Vadászat négy földrészen* (1987). Széchenyi Zsigmond írói munkásságát gazdagítják még az alábbi, kiadási év nélkül megjelent könyvei is: *Kék kecske*, *Tróféáim bemutatkoznak*, *A szarvas selejtezése*, *Ünnepnapok*, *Szarvasok nyomában*. Nyolc sikeres könyve jelent meg idegen nyelven, több kiadásban.

Mozart–Levin: Rekviem – ahogy Váradon még nem hallhattuk

Kritika

A Nagyváradi Állami Filharmónia azok közé a zeneintézmények közé tartozik, amelyek a repertoárválasztásban igyekeznek ápolni a naptári év jelentősebb ünnepeinek hagyományait.

Acél Ervin egykori állandó karmester halála óta viszont lassan lemorzsolódott a műsorpolitikáról az a szép szokás, hogy március 15. vagy október 23. hetében legalább halvány zenei utalás legyen a koncertprogramban egy állítólag kulturálisan sokszínű városban élő második legnépesebb közösség ünnepeire – sokévnnyi kihagyás után idén szerencsére kivétel volt egy márciusi Erkel-nyitány. December elsejével például már teljesen más a helyzet, itt jószereivel gondoskodnak illő repertoárról.

Egyházi ünnepek tekintetében sokkal jobban áll a statisztika. Karácsony, húsvét, mindenszentek, de néha a reformáció ünnepe is alkalmat ad a filharmóniának a zeneirodalom értékesebb szakrális, vokál-szimfonikus műveinek bemutatására.

Ezt a gondosan felvállalt hagyományt követve, 2018. november 1-én egy fiatal és lelkes kolozsvári karmester, zenetudós, zeneszerző, Matei Pop Mozart *Rekviemjét* vezényelte Nagyváradon. Pop visszatérő vendége a váradi szimfonikusoknak, a filharmónia énekkara nemrégiben egy friss kóruskompozícióját is előadta.

Matei Pop karmesterről

A Váradon pályája kezdetén leckeversenyeken 2009-től bemutatkozó Matei Popot később kisebb-nagyobb rendszerességgel az úgynevezett nagy szimfonikus koncertek

vezetésére is felkérték. Párhuzamosan jól nyomon követhető volt a mára már befutottnak mondható fiatal dirigens itthoni és külföldi pályájának kibontakozása is.

A 38 esztendőes Matei számos nívós hazai és nemzetközi zeneszerzői fórumon díjazott komponistává is érett, műveit ráadásul elég gyakran játsszák is, amit sok kortárs zeneszerző nem mondhat el magáról. A Kolozsvári Zeneakadémián több elméleti tárgyat is tanít, az akadémia zenekarát is vezeti, kortárszenei együtttest is szervezett. Egy valamikori önmagára már kevésbé hasonlító kolozsvári kulturális sokszínűségben kicsit talán fehér holló is Matei, mivel családjából-szülővárosából magával hozta egyaránt a német, román, magyar nyelvet és a kulturális hagyományok iránti nyitottságot. Ezzel együtt áldásos szakmai terhet is rótt rá a sors bizonyítás tekintetében, hiszen nagyapja, Dorin Pop, a kolozsvári román kórusiskola egyik legjelesebb mozgatórugója volt, míg édesapja, Adrian Pop, a Kolozsvári Zeneakadémia egykori rektora, közismert személyiség, kiváló kortárs zeneszerző. A fiatal művész-zenetudós e tekintetben is kitűnően állja a sarat.

Kortársak találkozása

Ha kortárs komponisták összedolgoznak, abból néha jó dolgok is kisülhetnek. Így történt ez november 1-én Matei Pop, illetve Lászlóffy Zsolt (a filharmónia énekkarának vezetője) váradai találkozása nyomán is. Egy stilisztikailag leporolt, felfrissített Mozart-rekviemet hallhattunk, az amerikai muzikológus, Robert D. Levin 1996-ban készült átiratát.

A koncert műsorfüzete egy mondat erejéig említette is a Levin-változatot, a hangverseny hetében pedig a sajtóban is megszélesítették a hírt, hogy nem szokványos produkcióról lesz szó, ráadásul ebben a formában nagyváradi bemutató a Mozart-mű, én azért a plakáton is szívesen láttam volna a két alapinformációt. A koncert létrejöttét a kottaanyaggal a szép hagyományú, kolozsvári illetőségű, 1991-ben alapított Román Mozart Társaság segítette.

A szálak itt össze is futnak, Levint Kolozsvárott is számon tartják, hiszen a Társaság évente megrendezett Mozart-fesztiváljára 2009-ben hivatalos is volt zongoraművészi minőségében az 1947-ben született neves Mozart-kutató, a Harvard egyetem professzora. A nagyváradi koncert egyik szólistája, Ruben Mureşan tenor pedig egy 2007-es bostoni Mozart-rekviem előadásban énekelt éppen Levin vezényletével, nyilvánvalóan a Levin-verzióban.

Legenda, tények

A *Rekviem* keletkezési körülménye körüli szövevényes, nagyrészt homályos eredetű történetek ma is izgatják a közönséget és a zenekutatókat. A titokzatos és ismeretlen fekete ruhás megrendelő, Mozart rémisztő halálmadara, aki miatt végül úgy érezte a haldokló zseni, hogy immár saját gyászzenéjét komponálja, Salieri mérgező bosszúja és egyebek sokat „köszönhetnek” a zeneszerző felesége, Constanze korabeli ferdítéseinek, ködösítéseinek, illetve a 19. században szárnyra kelt Mozart-anekdotáknak, melyek többek között Puskin *Mozart és Salieri*, majd korunkban az ebből inspirálódott *Amadeus* (Peter Shaffer), illetve a pia-

con ennek még népszerűbbé vált Milos Forman-féle filmadaptációjából lehetnek ismertek.

A drámai helyzet ehhez képest prózai. Az „ismeretlen” megrendelő egy gazdag arisztokrata szabadkőműves, műkedvelő zenész, Franz von Walsegg gróf volt, aki fiatalon elhunyt feleségének szeretett volna emléket állítani a gyászzenével. Egyébként is gyakran rendelt korabeli neves zeneszerzőktől műveket, majd adatta elő azokat sajátjaiként.

Mozart 1791 júniusának közepén kapta a megbízást és egy jelentős előleget a *Rekviem* megírására. Ebben az időszakban két operán is felváltva dolgozott, sürgette az idő *A varázsfuvola* befejezésére, illetve a *Titus kegyelme* elkészítésére. Utóbbit szeptemberben mutatták be Prágában, II. Lipót német-római császár cseh királlyá koronázása alkalmából. Mozart egészségi állapota november közepén roppant meg, december 5-én meghalt, befejezetlenül hagyva a *Rekviemet*.

Felesége, a két kisgyermekükkel özvegyen maradt Constanze sorra sürgette Mozart néhány közelebbi barátját, tanítványát, hogy fejezzék be a nagy volumenű darab kompozíciós munkáját, mivel a jó fizetség második felét remélte mihamarabb a megrendelőtől a mű elkészültével, a lehetséges kiadói-előadói bevételi források miatt pedig minden bizonytalanság nélkül kellett, hogy nem Mozart lett a teljes mű szerzője.

Ami Mozarttól megmaradt, az a nyitótétel és a *Kyrie* hangszerelve, a szekvencia tételeinek nagyobb része vokálisan a continuóval, néhány helyen a lényegesebb zenekari szólamokat jelölő vázlatokkal (pl. a *Confutatis* hegedűszólama), a *Lacrimosa* csonka kezdete, valamint az *Offertorium* két tételének (*Domine Jesu*, *Hostias*) valamennyi vokális része.

Joseph Leopold Eybler megkezdett, de hamar félbehagyott kompozíciós munkáját végül Franz Xaver Süssmayr fejezte be. A Mozart stílusát ismerő, megmaradt vázlatait tiszteletben tartó és a mester ma már sokat vitatott eredetű utolsó utasításait megfogadó becsületes tanítvány hozzájárulása a műhöz oly mértékű, hogy a darabot ebben a formájában tulajdonképpen majdnem ugyanannyi joggal lehetne Süssmayr-rekviemnek is nevezni. Ez maradt máig a leginkább ismert és elterjedt változat.

Egy 1825-ben megjelent írásában Jacob Gottfried Weber robbantott ki először komolyabb vitát Mozart *Rekviemjének* autentikusságát illetően. A klasszikus esztétika szellemiségének hőskorában nevelkedett zeneelméleti szakíró Weber a lángész-alkotó utolsó kézjegyének megsértését ebben az esetben minimális oknyomozással bizonyíthatta, ugyanis egy a Breitkopf 1800-as *Rekviem*-kiadásakor írott Süssmayr-levél még 1801-ben nyilvánosságra került. Ebből a tanítvány szerénysége és művészi büszkesége egyaránt kiolvasható, Süssmayr úgy adózik tisztelettel mesterének, hogy nem mulasztja el megemlíteni, a *Rekviem* nagyobbik része saját munkája. Ilyen értelemben már a 19. században út nyílt volna egy nyitottan maradt kompozíció lehetséges kiegészítésére, amire úgy tűnik, akadt is néhány próbálkozás, például egy átfogóbb átdolgozás Sigismund von Neukommtól (1819), valamint egy *Libera me* tétellel való kiegészítés Ignaz von Seyfriedtől (1827, Beethoven halálára).

Azt már sosem tudjuk meg, miként szólhatna Mozart saját változatában a teljes *Rekviem*, és persze a mai zenekutatóknak, zeneszerzőknek is meg kell élniük valamiből, tehát a próbálkozások sora számára még mindig nyitott a lehetőség.

Egy 1960-ban felfedezett d-moll hangnemű *Amen* fúgavázlat, melyet egyesek Mozart gyászmise-szekvenciája végé-

nek vélnek (pl. Robert Levin vagy Richard Maunder), megint mások egy 1780 körüli befejezetlenül maradt d-moll mise töredékének, valószínűsítően indított el, amiből úgy két tucat *Rekviem*-kiegészítés is született, kisebb-nagyobb módosításokkal, toldásokkal, vágásokkal, részleges áthangszereléssel, hangszertechnikai, stilisztikai, műfaj szerkezeti problémákból kiinduló átkomponálással, egészen az említett *Amen* fúga *Lacrimosa* utáni beékeléséig, amivel egyébként a már korábban szóba hozott Eybler is próbálkozott, azonban ezt Süssmayr elvetette.

Jelentősebb kortárs változtatások fűződnek például Franz Beyer (1971), C. Richard F. Maunder (1986), H. C. Robbins Landon (1991), Duncan Druce (1992) nevéhez. Landon és Druce Eyblert is alapul veszi. Na de ki más lenne ezen próbálkozások egyik legbefutottabb kortárs úttörője, mint egy brooklyni születésű, friss és dinamikus szellemiségű Mozart-kutató, a már említett Levin. Az ő kiegészítő, javító munkájának motivációja nem öncélú, saját beállása szerint is Mozart stílusához hívebb, közelebbi zenét akart létrehozni.

A Levin-változatról

Levin alapjában véve nem távolodik el nagyon Süssmayr megmaradt alapstruktúrájától, feltételezve, hogy azzal, legalábbis szerkezetileg,

tényleg az eredeti szerző akarata valósult meg. Tartalmilag viszont úgy tűnik, jogosan nyit új kapukat, azzal érvelve, hogy Mozart valószínűleg sokkal frappánsabban, szervezesebb tematikus egységben dolgozott volna tovább, mint a munkát kénytelenül sietve elvégző tanítványa. Levin betoldásai ilyen értelemben mozartibb szelleműek teljes zenei gesztusrendszerük tekintetében.

Süssmayr munkáját még 1825-ben érte a már említett első támadás (J. G. Weber) a *Sanctus* tétel szólamvezetése és hangszerkísérete miatt, valamint a csonka rövidegű *Osanna* fúga és az annak visszatérésekor (repríz) használt, a hagyománytól eltérő hangnem végett, mely nem a *Sanctus* eredeti alaphangnemére végződik. Levin itt a hangszeres szólamok vonalvezetésébe nyúl bele, valamint a mozarti zenei nyelv és a korabeli rekviem-hagyományok szerinti grammatikai struktúra javítását végzi el a teljes szerkezet kontinuitásának, egységének megőrzése érdekében.

Az áttetszőbb hangszereléshez Levin a példát Mozart más egyházi műveiből veszi. A *Lacrimosa* tételben (melyből Mozarttól a kezdő 8 ütem maradt fenn) szintén árnyaltabb változtatások vannak, majd egy másfél percnyi terjedelmű *Amen* fúgát ékel be, mellyel a teljes szekvenciát méltóbb módon kívánja lezárni.

Már a *Lacrimosa* elején feltűnik a vonóskíséret dallamvezetés sok helyütt Süssmayréval teljesen ellentétes irányú alterációja, mely a tételt végigkíséri. A kóruszólamok szintén árnyaltabb változtatásokat kapnak, szövegi, szólamvezetési, harmóniai értelmezésben is, de ahogy mondják, a részletekben rejlik, bújlik meg az ördög, vagy inkább a lényeg, ki hogy szeretné érteni.

A hagyományos *Rekviem*-változathoz szokott füleket itt érheti az első komolyabb meglepetés, már a *Lacrimosa* 9. ütemétől. Majd, a végére várt Süssmayr két akkordból álló „ámenjét” a már említett *Amen* fúga-rész követi. Az *Amen* tétel jogos beékelése mellett szól, hogy kéziratának felfedezésekor egy további rész, a *Rex tremendae* töredéke, illetve az azonos időszakban komponált *A varázsfuvola* nyitányának vázlatával együtt találtak rá. Az még nyomósabb érv-

nek tűnik, hogy a fúga témaváza tükörfordítása a *Rekviemet* indító *Introitus* kezdődallamának.

Levin változata mintha leheletnyit mozgósítana az ezután következő *Domine Jesu* vonósszólamainak vonalvezetésén is, néhol élénkebb figurációkkal organikusabbá változtatva a motivikus kapcsolódást az ezt megelőző *Lacrimosa* tétellel. Ugyanilyen finoman, csak érzésnyivel korrigálja a *Hostiast* is, mely tételsorrendben (kronológiailag nem biztos) Mozart utolsó kézjegyeit viseli a műben.

A problematikusabb részek, melyek még több utánagondolt alkotói szabadságot nyújtanak, csak ezután következnek, mindaz, amit Süssmayr már saját kompozíciójának tekint: a *Sanctus-Benedictus-Agnus Dei* szekció. Ezekbe jóval bátrabban, nagyobb szabadsággal nyúl bele Levin.

A *Sanctust* már eleve rokokósabb mozarti vonóskísérettel indítja, a kórusrészek is hangsúlyosabb bővítésben részesülnek, minden ünnepélyesebbé, nagyszabásúvá válik néhány „ütősebb”, hangsúlyosabb ütem beékelésével.

A következő meglepetés a már szintén említett csonka *Osanna* tételt illeti: ezt Levin széltében-hosszában, tartalmában is majdnem kétszeresére bővíti, gazdagítja, vastagítja. Ehhez egyebek mellett Mozart nagy *c-moll miséjének* idevágó részéből vesz kiváló ötleteket.

A *Benedictus* teljes egészében szelídebbé válik Levin keze munkája nyomán. Az első szakasz végeztével legfeltűnőbb a basszetskürt kísérte vonós zenekari átvezető rész pregnánsabb volta, azzal együtt, hogy a megszokott harsonák helyett fafúvósokat hallhatunk, majd a vonósok kísérete mintha még fokozatosabban megszelídülne az eljövendő megváltóról éneklő vokálkvartett háttérében. A tétel vége egy új keletű retranzícióval kapcsolódik organikusabban az *Osanna* fúga ezúttal rövidebb, de szintén hasonlóan gazdag reprízéhez, az eredeti D-dúr hangnemhez. Ez a rövid átvezető modulációs rész első hallásra kicsit erőltetetten összeeszkábálnak hat, mindazonáltal olyan elemeket használ fel, melyek tematikusan reflektálnak a teljes darabra. A tételegységet lezáró szekcióban Levin tehát fel is oldja Süssmayr korábban említett tonális ellentmondását, B-dúrról D-dúrra.

Az *Agnus Dei* struktúráját Levin megtartja, a hangszeres és korális vonalvezetését szintén finoman módosítja, a tematikus egység, illetve egy enyhén fokozottabb drámai hatás javára, úgy, hogy elveti Süssmayr néhány kevésbé szerencsésnek tartott megoldását. Ezek közül talán a harmadik szakasz végén található álzárlet-módosítás a legzavaróbb, mely kicsit túl hamar lelövi a poént Süssmayr modulációs meglepetéséhez képest.

Levin a zenei anyag megismétlésének – Süssmayr állítása szerint Mozart által sugallt – ötletét nem veti el a befejező *Communio* szakaszban, de belenyúl a szöveghasználatba a záró kettősfúgában, ahol a *quia pius es* nagyjából fél tétellel hamarabb megérkezik a kóruszövegbe, kicsit szövevényesebbé, izgalmasabbá téve a megszokott szöveg-dallam struktúráját.

Az előadókról

Mindenképpen kiemelendő a Matei Pop karmester és a Filharmónia Ének-kara közötti figyelemre méltó közös munkából létrejött szövegi világosság, stílári tisztaság és rend, mely plusz fényt és tartást adott a *Rekviemnek*. Az énekes szólistanegyed is jó választásnak bizonyult: két váradi származású hölgy, Kristófi Ágnes szoprán (a budapesti Nemzeti Énekhar jeles művésze), Varvari Gabriella mezzoszoprán (a Temesvári Nemzeti Opera szólistája), a korábban már említett Levin-ismerős Ruben Mureşan tenor, illetve Dan Popescu bariton.

A most hallott *Rekviem*-változatról összegzésképpen elmondhatjuk, ahol Süssmayr nem akart vagy nem tudott lépni, ott Levin megragadta a lehetőséget, és élt azzal az alkotói szabadságával, hogy merjen változtatni, ha úgy tetszik, a 200 éves „szentséget” megtörni. Azt most már mindenki eldöntheti, hogy számára melyik verzió a tetszőbb, a november 1-i koncert mindenesetre, stílusosabban mindenszentekre, jó lehetőséget kínált e döntéshez.

TÓTH GÁBOR

Háború a színpadon. Interferenciák 6.

A 6. Interferenciák Nemzetközi Színházi Fesztiválnak a háború volt a központi témája. Kilenc nap alatt a kortárs színház meghatározó egyéniségei, társulatai mellett fiatal alkotók is teret kaptak Kolozsváron 2018 novemberében. Tompa Gábor igazgató a seregszemle nyitánya előtt néhány nappal a váratlanul elhunyt litván rendező, Eimuntas Nekrošius emlékének ajánlotta a fesztivált. **SIMON JUDIT** fesztiválnaplója.

A 2018-as Interferenciák Nemzetközi Színházi Fesztivál a korábbiaknál három nappal rövidebb ideig, csak kilenc napig tartott, mert kevesebb pénzből gazdálkodtak a szerve-

zők, mint az előző években. A pletykák arról szóltak, talán meg sem tartják, ám erre rácaffoltak a kolozsváriak, meglett, szervezeten működött, számos jeles meghívottal, rangos előadásokkal és alkotókkal. Mi több, a fesztivál négy nyelvű, impozáns katalógusa is elkészült.

Tompa Gábor rendező, a Kolozsvári Állami Magyar Színház és a fesztivál igazgatója a megnyitón elmondta,

Iphigénia Auliszban

közép- és kelet-európai társulatok szerepelnek a programban, hiszen ebben a térségben történtek a legdrámaibb változások az első világháborút követően. Felhívta a figyelmet arra, hogy a kortárs színházat meghatározó neves alkotók, társulatok mellett fiatal, sőt kezdő rendezők és társulatok is bemutatkoznak Kolozsváron. Tompa Gábor a seregszemle előtti napokban váratlanul elhunyt litván rendező, Eimuntas Nekrošius emlékének ajánlotta az Interferenciákat, már csak azért is, mert itt láthattuk a világhírű művész utolsó színpadi alkotását.

A produkciókon kívül könyvbemutatók, kiállítások, az alkotókkal folytatott beszélgetések szerepeltek a programban.

Itt is, ott is víz

Az Interferenciák ezúttal a bécsi Volkstheater előadásával indult, melyet Anna Badora állított színpadra. A lényegében két előadást magába foglaló estén az alkotók a menekültválságot tárgyalják, különböző megközelítésben. Az első rész Euripidész nyomán Soeren Voima *Iphigénia Auliszban* című tragédiája, amelyben a hadvezérek és katonáik Tróját akarják a földdel egyelővé tenni. Semmi sem drága nekik, egy fiatal lány feláldozása sem. Az előadás megkérdőjelezi a trójai háború értelmét, mert ugye semmi más nem történt, mint hogy Menelaosz vezér felesége, Heléna megszökött egy fiatalemberrel. A színpadon víz, a jelmezek a mai korra utalnak, vannak benne szellemes jelenetek, de a dráma nem bontakozik ki. Látványos, de nem túl izgalmas előadás. A második rész nélkül aligha lett volna érthető, miért is állították így színpadra.

A második rész Stefano Massini műve, az *Occident Express*. Egy csoport gyerekekkel, idősekkel menekül a háborús övezetből, egy közel-keleti kis településről próbálnak eljutni álmaik világába: Európába. Megalázó, életveszélyes utazás, emberkereskedőkkel és embertelenséggel. Erős előadás, ezúttal jó színészi teljesítményekkel.

Jannisz Ritszosz múlt századi görög költő, író megírta Antigoné testvére, Iszméné történetét, akinek az ógörögök nem szenteltek túl nagy figyelmet, tragikus sorsú nővére árnyé-

kában maradt észrevétlenül. Az *Iszméné* rendezője, a színpadkép, a fények tervezője Enrico Bagnoli, előadta Marianne Pousseur. A stúdióteremben megcsap a pára, ezt a színpadot is elborítja a víz, amely vélhetően meleg, legalábbis langyos. Magány, türelem, készülődés a halálra a belgiumi Compagnie Khroma produkciójának lényege, de mégsem az, hanem a túpontosan használt technika. Minden gyönyörű, meglepő, mégis kiszámítható. A már nem fiatal színésznő fehérre festett, csupán fehér gyöngysorokkal fedett meztelen testtel, a vízben, félhomályban játssza végig az előadást, sajnos a szövegét elfedi a varázslatos látvány. A pszichedelikus víztől a „könnyező” lámpákig, a vízzel érintkező szárazjég eredményezte mesés látványtól a vásznon megjelenő vetítések szépségéig minden elbűvölő. Pousseur profi, s oly pontos ő is, mint a felvonultatott technika, noha némi magamutogatás is rejlik az egészben. A látvány nagyszerűségén túl, nem tudom pontosan, miért készült ez az előadás, vagy ahogy jeles kollégám fogalmazott, nem igazán derült ki, „honnan jön és hová megy” a nő, azaz mire akar kifutni az egész, hacsak nem éppen a technika nagyszerűségére.

A felelősség kérdései

Milo Rau az európai színjátszás különleges személyisége. A svájci alkotó megalapította a Politikai Gyilkosságok Nemzetközi Intézetét (International Institute of Political Murder), dokumentálja a világban

zajló háborúkat, a migrációt, a politikai visszaélést, a média szerepét a tragédiákban. Többek között dokumentumdrámát írt és állított színpadra a Ceaușescu házaspár kivégzéséről, *Radio Hate* című alkotásában a média uszító szerepét vizsgálta a ruandai hutu–tuszi népirtásban. A művészet erejével igyekszik felhívni a figyelmet a közel-keleti, afrikai háborúkra, népirtásokra.

A Compassion. The History of the Machine Gun (Együttérzés. A gépfegyver története) című előadás a berlini Schaubühne am Lehniner Platz színházban készült, az előadók az afrikai származású belgiumi Consolate Sipérius és a svájci származású németországi Ursina Lardi.

A színpadon műanyag- és kartonhulladékok, bútormaradványok. Egyik oldalon egy íróasztal mikrofonnal és kamerával. A másik oldalon, enyhén az előtérben, szónoki emelvényyszerűség. Háttul hatalmas vetítővászon, ezeken látjuk a beszélőt, a fényképeket.

Az afrikai származású színésznő elmeséli, hogy kis településének szinte teljes lakosságát gépfegyverrel gyilkolták meg, a családjából kisgyerekként egyedül ő menekült meg, de látta, hogyan ölték meg a szüleit, testvéreit, rokonait. A Sipérius család fogadta örökbe és vitte Belgiumba, ott nőtt fel. A múltjából csak a keresztnéve maradt meg: Consolate.

A németországi színésznő európai, fehér, a stábbal utazott Kongóba a ruandai határ mellé, hogy anyagot gyűjtsenek. Szemtanúja a borzalmaknak, ahogy az éppen hatalomra kerülő hutuk irtják a tuszikat és fordítva, ahogy a hadiszerecse forog. Ursina Lardi megmutatja a mindenki által ismert fotót, egy halott kisgyermeket a tengerparton. A televíziókban, újságokban, a különböző közösségi hálókön megjelent fénykép több együttérzést váltott ki a világban, mint az afrikai tömegmészárlások.

Afrikában a stáb tehetetlenül szemléli a történéseket, de tagjai bármikor hazatérhetnek biztonságos otthonukba. Rau előadása részben dokumentumdráma, amely több szemszögből fogalmaz meg kérdéseket a világról, amelyben élünk, a felelősségről, amelyet nem vagy csak ritkán vállalunk mi európaiak.

Horváth Csaba rendező-koreográfustól megszoktuk a mozgás, zene és szöveg ötvözetére épült előadásokat és az éles társadalomkritikát. A *Vaterland* Thomas Bernhard *Az olasz férfi* című műve alapján készült, de a dramaturg, Rátz Attila felhasználta a *Kioltás* és a *Megzavarodás* kötetek szövegeit is.

Az olasz férfinak, aki az előadás során maga a közönség, meséli el, a temetés előtt, az öngyilkosságot elkövetett földbirtokos fia a család múltját, visszamenőleg egészen a második világháborúig. A színpadkép egy forgón elhelyezett toronyszerű, többfunkciós építmény, alatta preparált marhalapockák. Utóbbiak zeneszerszámként is működnek. Megdöbbenő képek alakulnak ki a csontokból, és megdöbbenő a szereplők mozgása, színészi játéktudása, pontossága. Kifejezetten akrobatikusak a mozgáskompozíciók. Minden pontos és tiszta, akkor is, amikor több cselekmény zajlik egyszerre a színpadon. A múltidézés megrázó fordulatot vesz, kiderül a nagy titok: a földbirtokos és családja több mint ezer lengyel szökevényt adott a nácik kezére. Az otthonukat körülvevő mező: tömegsír. A földbirtokos és felesége, a vadásztársak csupán azt tették, amit a hatalom megkívánt tőlük. A többiek, a falu lakói csak közömbösen nézték a történéseket. Senki nem vállal felelősséget. Hová vezetett mindez? Tudjuk. Hová vezethet? Csak reménykedhetünk, hogy a történelem nem ismétli önmagát. A *Vaterland*, a magyarországi Forte Társulat – Trafó előadása megrázó és egyben szerethető.

A humor fegyvere

A nacionalizmus, a dogmák, a sztereotípiák, a hadsereg merev szabályainak abszurditása, a másság elutasításának bemutatása sok humorral, zenével, tánccal a *Cezary Goes to War* (Cezary háborúba megy) című lengyel előadás. A rendező Cezary Tomaszewski a saját sorozási élményeit dolgozta fel a Varsóban működő híres Komuna Warszawa társulattal. Tomaszewski operaénekes és rendező, nem csoda, hogy a klasszikus zenét használta a musicalhez, amelyben a szöveg, a zene és a tánc együttese hivatott lebontani, nevetségessé tenni a lengyel nacionalista ethoszt.

Stanislaw Moniuszkónak, a lengyel nemzeti opera megte-remtőjének hazafias szimfóniái mellett Sosztakovics hábo-rús szimfóniáját egy nő játssza pianínón, mindkettőt dekonstruálva. A hadseregben a maszkulinitás, a tökéletes férfi lehet „A” kategóriás, a művész csak „E” kategóriába került, a testi és lelki betegekkel együvé, holott sem ő, sem társai nem betegek. Művészek, értelmiségiek sokkal többet tudnak, mint az „A” kategóriás férfiak, sőt fizikailag sem maradnak el tőlük, csak hogy melegek, s ez nem fér bele a férfi, a katona, a hazafi elképzelésbe. Az alapos fizikai felkés-zülést igénylő vicces táncok, operaszintű énektudást felté-telező dalok, színészi tehetséget igénylő, abszurdba hajló monológok a négy színész nagyszerű előadásában szelleme-sen, ízlésesen, tökéletes arányérzékkel utalnak a homoerotikára, a fiúk nemi hovatarozására. Az élvezetes

Cezary Goes to War

előadás megkérdőjelezi a Lengyelor-számban és a világban egyre inkább elhatalmasodó nacionalizmust és xenofóbiát. A választ a közönségtől várja. Ha a válasz a nevetés és a vas-taps, akkor Kolozsváron legalábbis van remény.

A boszorkányok hallgatnak

Luk Perceval előadását legalább annyira vártuk, mint Nekrošiusét. A belga rendező, napjaink egyik legis-mertebb és legelismertebb színházi alkotója az oroszországi Theatre-Festival Baltic House társulatával színpadra állított *Macbethtel* szere-pelt az Interferenciákon.

A félhomályos színpadon különböző magasságba leeresztett trégerék. Eze-ken ülnek a boszorkányok és bújnak át alattuk a szereplők. Minden homá-lyos, álomszerű. A preparált gitár zenéje sem a valós világot idézi. Perceval Macbethje középkorú, kicsit pocakos, láthatóan az italt és életet

habzsoló férfi, a Lady viszont fiatal, törékeny, de határozott nő. A többi figura mellékszereplőként jelenik meg, a meztelen testüket fedő hosszú hajú boszorkányok szótlanul, csak mozgással jelzik jelenlétüket.

A szinte vázára meghúzott szöveg férfi és nő kapcsolatára vezeti vissza a Lady hatalomvágyát. Gyermekek nem tudtak nemzeni, a harctéren hős Macbeth esendő, rémképeivel küszködő férfi. Az alattvalók is megérik gyengeségét, gondoskodnak folyamatos bódultságáról – egy szereplő testesíti meg mindannyiukat. A Lady asszonyi eszközökkel, vonzerejével veszi rá férjét a gyilkosságokra. Legalább a hatalom legyen az övé. Fejükre kerül a korona, de ez papírból készült, nem pedig értékes fémből. A megbomlott elméjű asszony halála után a boszorkányok között talál menedéket. Az előadás végén a trón, a hatalom várományosa, a még gyermek Fleance és a tehetetlen Macbeth maradnak a színen.

Szó, mi szó, Perceval nem jósol túl fényes jövőt a világnak.

Hazafiak

A harc legyen harc

A szabadkai Urbán András színpadi alkotásai általában vihart kavarnak, de előadásait egyre-másra rangos díjakkal ismerik el Szerbiában, pedig rendezéseiben a szerb nacionalizmust és populizmust sem kíméli jobban, mint a magyart.

A Szerb Nemzeti Színházban rendezett *Hazafiak* (Patriots) című előadásért a Szerbiai Drámaművészek Szövetsége Urbánnak ítélte a rangos Bojan Stupica-díjat.

Urbán ezúttal is tabukat döntöget, élő színházat teremt. A Jovan Sterija Popović műve alapján készült *Hazafiak* az 1848-as forradalom idején ját-

szódik, persze messzemenően a máról szól, mint a rendező előadásai általában. Noha Urbán nem szereti ezt a kifejezést, színháza keményen politikus, de nem politizál. Megmutat, kérdéseket tesz fel, megszólítja a közönséget, a nézők foglaljanak állást, ő csak a tükröt tartja.

A *Hazafiak* kis vajdasági településén az előljárók hol magyar, hol szerb hazafiak. A nemzeti elkötelezettség nagy szavak kavalkádja, népviselet, handabandázás. Semmi cselekvés, semmi gondolkodás. Az erős férfiakat az igazi nemzeti érzelmű asszonyok tüzelik persze, szóval. Van ebben gyávaság is bőven, ki merné megkérdőjelezni az éppen szerb hazafiságot. Semmilyen áldozat nem túl nagy, folyjon a vér, a Vajdaság a szerbeké. Övék. A végén a szereplők népviseletben ülnek egymás mellett, pillanatra megnyugszanak, de továbbra is harcra készek. Ez sem megnyugtató előadás.

Elvira (Elvire Jouvét 40)

Bűvölet

A Piccolo Teatro di Milano – Teatro d'Europa előadásai mindig eseményt jelentenek a kontinens nagyvárosaiban. A kétszeres Arany Pálma s többszörös David di Donatello (a legjobb színészi alakításért) díjas Toni Servillo színész, színházi rendező neve is ismerős, ha máshonnan nem, Paolo Sorrentino Oscar-díjas *The Great Beauty* (*La grande bellezza*) filmjéből.

Servillo a Piccolóban állította színpadra az *Elvira* című előadást, hivatalos címén: *Elvira* (*Elvire Jouvét 40*). A

Louis Jouvet (francia színész, filmszínész, rendező, színház-igazgató, tanár, színházi szakíró, 1887–1951) *Molière et la Comédie classique* című műve nyomán készült előadásban Servillo játssza a tanárt, azaz az abszolút főszerepet. Esztétizáló szöveg arról, hogyan kell eljátszani a *Don Giovanniban* Elvira szerepét. Mit kell éreznie, mire kell gondolnia, figyelnie a színésznőnek. Az alap Jouvet-nak a párizsi művészeti akadémián 1940-ben a színészetéről tartott hét előadása.

A színpadon a főszereplő mellett jelen van két fiatal színész és egy színésznő (Petra Valentini), aki Elvira szerepével foglalkozik, olyannyira, hogy észre sem veszi: körülötte háború dúl. A rádióból Hitler üvölt, de a szereplők élete mintha azon múlna, megérti-e a színésznő a szerepét.

Az előadás lényegében egy esszé, ami ugye nem kifejezetten színházi műfaj, az sem egészen tiszta, mire akar kifutni, ráadásul elég bonyolult megérteni a teljes mértékben szövegközpontú előadást, mert folyamatosan olvasni kell, még hozzá gyorsan, a vetített fordítást.

Szóval kínlódtam az elején rendesen, sok színpadi mozgás nem segített, aztán egyszer feladtam. Tudom, hátralévő éveimben már biztos nem játszom el Elvira szerepét, arról sem vagyok meggyőződve, hogy amit Jouvet tanított 1940-ben, az ma is érvényes, de mindez nem számít. Egy adott pillanatban abbahagytam az olvasást, és hagytam magam elvarázsolni Toni Servillo személyiségétől, színpadi jelenlététől, finom, szinte gesztusok nélküli játékától, kellemes orgánumatól. Az idősödő, magas, szikár színész mágikus jelenség, visz, vonz magával. Nem tudtam levenni róla a szemem, elbűvölt.

Érdekek és érzelmek

A fesztivál szintén felkavaró és izgalmas előadása a Tompa Gábor rendezte *A velencei kalmár*. Rideg, acélból és üvegből konstruált színpadkép, panoráma felvonó, vetítések képernyőfalon, a gazdagok világának a tere, korunk pénzmágnásai életének hozzátartozói. A rockzene sem képes lágyítani a merevségét, a vetítések a feszültséget fokozzák. Drámai tér, a szereplők, a tér lakói még a vidám jelenetekben

is őriznek valamilyen drámai színezetet. Mondhatnánk, Tompa Gábor *A velencei kalmárja* kegyetlen színház. Úgy vágja hozzánk napjaink valóságát, hogy képtelenek vagyunk kívül maradni.

A pénz és a hatalom fog kezét, s addig egyensúly is van, ameddig az érdekek nem sérülnek. A szereplőket az érdekek mozgatják, az érzelmek másodlagosak. Mégis az érzelmek vezetnek a tragédiához, ezekről nem lehet kompromisszumot kötni. Az összetett és pontosan felépített előadás sokkal inkább térségünk pénzmágnásainak a története, mint a hajdani Velence lakosaié. Pénz, hatalmi harcok, szerelem, szex, kábítószer, antiszemitizmus, kereszténységre hivatkozás, gyűlölet, szerelem, csúcsra törések és mélybe zuhanások, szeretethiány. Kemény és bonyolult társadalom, amelyben szabályok helyett béklyók, igazság helyett igazságszolgáltatás működik. Magányos emberek, önmaguk és a társadalom béklyójába merevedetten léteznek egyszer fent, máskor lent az életnek nevezhető felvonóban. S közben vetítón peregnek a (fiktív) tőzsdei árfolyamok, mint múltjukat, jelenüket és jövőjüket meghatározó tényező.

Az előadás nem foglal állást, kérdések sorozatát fogalmazza meg hitről és hitetlenségről, bosszúról és megbocsátásról, szeretetről és gyűlöletről. Hová vezethet a felebaráti szeretet, a megbocsátás teljes hiánya? Hová vezethet a kirekesztés, a más-ság gyűlölete?

Szépség, fiatalság, örület

Györgyjakab Enikő színész, egyetemi oktató rendezte és koreografálta az *Exposed* című mozgásszínházi produkciót. A kolozsvári BBTE Színház és Televízió Karának elsőéves mesteris diákjai érzelmeket járnak és járatnak körül velünk nézőkkel.

Mozdulatokkal, tekintetekkel kommunikálnak. A fiatalok szuggesztív, erős, hatásos mozgássorokkal, remek zenével beszélnek szerelemről, szenvedélyről, dühről, unalomról, barátságról, féltékenységről. Erős színpadi jelenlét, kifejező arcok, tehetség jellemzi a játékokat. Mert bármennyire drámaiak is az érzelmek, az előadás tele jó értelemben vett játékos-sággal. Pontos és könnyed, megérinti az agyat és a lelket. Ilyen tehetséges fiatalokkal biztató az erdélyi színjátszás jövője.

Exposed

A fiatalság, a lendület, a látványosság határozza meg a *Woyzeck* című előadást is, melyet Vecsei H. Miklós átdolgozásában ifj. Vidnyánszky Attila állított színpadra a Sztalker Csoporttal, és a budapesti Nemzeti Színház tűzte műsorára.

Georg Büchner befejezetlen drámája valós történeten alapszik: 1821-ben Johann Christian Woyzeck borbély több késszúrással megölte barátnőjét. Tettéért Lipcsében nyilvánosan kivégezték. Ifj. Vidnyánszky előadásában a legkevésbé a cselekmény a lényeges, sokkal fontosabbak a felvetett kérdések. Büchner szövegéből a cím-

szereplő monológjai maradtak meg, a többi szereplő mai szlengben, cseppet sem irodalmi nyelven beszél. A helyszín Dél-Amerika egyik szegénynegyede, de valamiért a hangulat, a beszéd, az utalások nagyon hasonlítanak a budapesti nyolcadik kerületre, mintha a nyócker lepusztult bérházaik lakói tombolnának a házban, a klubnak becézett lebujban, Woyzeck otthonnak nevezett odújában. Mi nézők is ebben a házban, a mállott, összefirkált falú dobozban vagyunk, a szereplők közöttünk, velünk is játszanak, nem csak a parányi, pillanatok alatt átdíszílezhető színpadon. A szappanoperák álomvilága, az elvagyódás, a kilátástalanság, az alkohol, a rossz minőségű kábítószer, a sarlatánná degradálódott orvos, színes, hangos környezet, állandó mozgásban. Veszekedés, verekedések, szex, tartalom nélküli

barátságok, kisstílű bűnözés. Ebben a közegben próbál élni Woyzeck, családot teremteni asszonyával, aki úgy szeretne élni, mint a szappanoperák szereplői. A nőt sokkal inkább vonzza a dübörgő zene, mint csendes férje. Ez a fiatal férfi 1994-ben született, s mintha megjárta volna a háborút. Szabadulásra nincs esély, az örületbe menekül. Tarantinói örület az előadás, csupa jó színésszel, fantáziadús, ötletekkel teli, szellemes, fekete humorral, fontos gondolatokat közlő rendezéssel.

Woyzeck

Vártunk, de hiába

Az izraeli Jaffa Theatre kétnyelvű színház, héberül és arabul játszik Tel-Avivban. A rendező, Ilan Ronen országa realitásaikhoz akarta igazítani a *Godot-ra várva* előadást. Samuel Beckett színműve héber és arab nyelven szólal meg, a szereplők, Vladimir és Estragon egy építőttelep munkásai, Pozzo a tulajdonos, Lucky az abszolút kiszolgáltatott alattvaló. Kár, hogy az előadás a kétnyelvűségen kívül semmi újat nem hozott, a rendező és a szereplők megmaradtak az immár hagyományos bohóc-felfogásnál, néha a kelleténél több hangsúlyt helyezve a gegekre.

Halálszimfónia

Eimuntas Nekrošiusnak ajánlotta Tompa Gábor igazgató a 6. Interferenciákat. A világhírű litván rendező a fesztivál kezdete előtt néhány nappal hunyt el, a kolozsvári seregszem-

Sons of a Bitch

lén bemutatott előadása otthoni próbájáról szállították el a mentők, a rendező már nem kísérhette el a litvániai Klaipeda Drámai Színház társulatát a *Sons of a Bitch* (Kurafiaiak) kolozsvári előadására.

Saulius Saltenis a rendező kérésére dramatizálta a *Sons of a Bitch* című regényét, amely visszavezet a 18. századba, Kis-Litvánia délnyugati részébe, mely abban az időben porosz megszállás alatt volt. A regény színpadi változatának aktualitása, hogy Litvánia az újjászületésének centenáriumát ünnepli. „A történet mélyre hatol, a litván nemzet lényegét érinti, annak ősi eredetét, és azt a mélyen rejlő erőt, amely a nemzet megmara-

dását biztosítja. Visszafojgottsága, mély és bizonyos fokig elfojtott érzelmei, esztétikai és ugyanakkor feloldhatatlan szimbolizmusa révén a Sons of the Bitch (Kurafiak) meglepően pontosan közvetíti Klaipeda tartomány és Kis-Litvánia szellemiségét.”

Az előadásban a litván mondavilág, babonák, átkok, legendák vegyülnek a Szentírással, a kis település lakóinak, továbbá a papjuk, Kristijonas életének és halálának történetével.

Semmit sem tudok a litván mondavilágról, a legendákról, a babonákról, a fehér szukáról, amely őrzi az embert és átkíséri a másvilágba, a történelemtől sem eleget ahhoz, hogy ehhez kössem az előadást. Számomra ez a rendkívüli előadás az élet, a bűn és büntudat, a halál költői megfogalmazása. A ködbe vesző háttér, a szoba berendezése, a halottal az ágyban, a természet jelképes jelenléte fokozza a halál misztikumát. A harangozó görgeti a fatöngöt, görgeti maga előtt imádott gazdája, a halott pap, a maga és mindenki bűneit. Madách jutott eszembe: „a cél halál, az élet küzdelem, s az ember célja e küzdelem maga”. A halál fenséges szimfóniáját komponálta meg Nekrošius, hogy aztán ő is elmenjen megtapasztalni, mi van a nagy ismeretlenben. Asszonyok és férfiak élete, küzdelme a túlélésért, a bűnök eltagadása és felismerése, a megtisztulás utáni vágy, s a halál, mint e megtisztulás reménysége. Keveredik a valós élet a legendával, az egész előadást egyféle megrázó misztikum szövi át. A vihar hangjai csontig hatolnak. A hibátlan színészi alakítások is részei a felkavaró, szemet, agyat és lelket gyönyörködtető élménynek.

Hamisítatlan európai hangulat

Az Interferenciák Nemzetközi Színházi Fesztiválon lehet fanyalogni, elégedetlenkedni, de nem érdemes, és nem is igazságos. Manapság, amikor Romániában a kultúra és ezen belül a színház a satöbbi kategóriába sorolhatók, összehozni egy ilyen seregszámot nem kis teljesítmény, hanem nemzetközi összehasonlításban is jelentős. A Kolozsvári Állami Magyar Színház olyan produkciókat hoz el Kolozsvárra, amelyeket csak hosszú utazások árán, sok pénzért lehetne másutt megnézni.

A színházi kényeztetés várhatóan fokozódik, mert az Európai Színházi Unió (UTE) kolozsvári közgyűlésén szó volt róla, hogy 2019-ben a kincses városban rendezik meg az UTE tagszínházainak a fesztiválját, s az ötletet Emil Boc polgármester is támogatja. 2018 tavaszán a több mint harminc tagszínházat számláló UTE Tompa Gábort, a kolozsvári magyar teátrum igazgatóját választotta elnökévé. A közgyűlés résztvevői jelesebbnél jelesebb európai tagszínházak képviselői. Romániából a kolozsváriak mellett a bukaresti Bulandra, Magyarországról a budapesti Vígszínház tagja az Uniónak.

Nemrég elkezdődött az UTE Digital Natives elnevezésű projektje, melyet az Európai Bizottság Kreatív Európa Programja finanszíroz, és amelyben a Kolozsvári Állami Magyar Színház is partnerként vesz részt. Az Interferenciák részeként tartották a projekt első tematikus konferenciáját a digitalizálódás témakörében: a Digital Hermits elnevezésű eseményen a digitális bennszülöttek és a digitális bevándorlók közti generációs különbségekről folytattak kerekasztal-beszélgetést a résztvevők.

Az Interferenciák hamisítatlan európai hangulat uralkodott a színházban és környékén. A háború csak a témaadó volt, a fesztiválon béke honolt. S ami a hangulaton túl a legfontosabb egy színházi fesztiválon: néhány rendkívüli előadás jutott el újra Erdélyországba.

SIMON JUDIT

Nem felemás, aminek a fele más

„Az életemet tettem fel rá, életcélom volt mindig a magyar kultúrát szolgálni” – mondta Nagy Miklós Kund 2013-ban, Marosvásárhelyen, a Bernády Házban, a Pro Cultura Hungarica díj átvételekor. Nincs az a szerzőt méltató nemes szándékú igyekezet, mely ennél tömörebben össze tudja foglalni mindazt, ami Nagy Miklós Kundot, a publicistát, a szerkesztőt, a művészeti író, a műfordítót egyetlen mondat tömörségével jellemezné. Azt pedig, hogy életcéljával „nem tett rossz tétre” – több évtizedes sajtóbeli munkássága, a számos antológiában, tanulmánykötetben, művészeti és fotóalbumban olvasható írásai, bevezető esszéi, több mint harminc megjelent könyve (irodalomtörténeti, képzőművészeti, színházi kötetek) mellett –, a 24. Marosvásárhelyi Könyvvásárra, a Lector Kiadó gondozásában megjelent *Felemás* című, az életmű összegzésére is alkalmas reprezentatív kötete (szerkesztő Gálfalvi Ágnes) is beszédesen igazolja vissza.

Száz szerzőből viszont kilencvenkilenc egészen biztosan nem vállal be ilyen kötet címet a szó pejoratív értelmezésének erős kockázatáért, ám Nagy Miklós Kund most is kockázatot, de mint mindig, most sem házárjátékos – bár játékosnak ezúttal is játékos –, hiszen a kötet címet adó írói szándék mögött első olvasatban annak jelzése rejtőzködik, hogy az amúgy szép vaskos, keményborítós kötetnek az egyik fele más, mint a másik. Pontosabban: az első fele más, mint a második része, hiszen a kötet első fele a beszélgetéseké, a második felébe pedig a publicisztika más alfajai sorolható írásokból készült válogatás sorjázik: a kultúra, az irodalom, a művészetek figyelemre méltó, időszerű jelenségeihez, jelentős eseményeihez, évfordulókhoz kapcsolódó, elemző, értelmező, értékelő cikkekből, kommentárokból, laudációkból, búcsúszövegekből, útirajzokból, recenziókból és jegyzetektől.

De nem lenne Nagy Miklós Kund az, aki, ha ezúttal is nem vitt volna bele – legalább a címértelmezésbe – egy újabb csavart. Ugyanis címválasztását magyarázva azt mondta, hogy „könyvem felét az interjúalanyaim írták”. Ezzel, – a rá jellemző szerénységgel – arra célzott, hogy az első

rész társszerzői, legalább a gondolatgazdagság szintjén, interjúalanyai, hiszen Miklós emberi, szakmai attitűdjéből fakadóan igyekeznek nyitott lenni mindenkire, és nem biztos, hogy mindenkivel egyetért, de az a szerkesztői alapállása, hogy figyelniük kell egymásra, és ha a másik fél mondani-valója elér egy bizonyos szintet, akkor esélyt kell adni arra, hogy nyilvánosságot kapjon.

Egyik méltatója mondta, hogy a szerző bár beszélgetéseiben, jegyzeteiben, kritikáiban nem szorítkozik Marosvásárhelyre, mégis tagadhatatlanul Vásárhely-centrikus értelmiségi, aki szereti a várost, és aggódik is annak jelenéért, jövőjéért, ami a kötet második felébe beválogatott, olykor zaftos humorban, néha meg finom iróniával „panírozott” jegyzeteinek hosszú sorából is leszüremlik. Ezt a besorolást maga a szerző is büszkén vállalja, amikor fogadott szülővárosáról így vall: „művészeti írásaim mellett a politika, a közélet is érdekel, és ma már úgy gondolom, hogy nem a szülővárosom, Nagyenyed, hanem Marosvásárhely a világ közepe.”

Ugyancsak ezt az alapvetően pozitív vásárhelyiséget emelte ki Markó Béla pályatárs meg jó barát a kötet marosvásárhelyi bemutatóján: „Egy ilyen könyv megszülethet úgy is, hogy a szerző rendszeresen rögzíti a reflexióit, de e mögött a könyv mögött sokkal több van: az alkotó állandó vásárhelyi jelenléte mutatható föl. Előadások, események, különböző fontos megmutatkozások kapcsán születtek a beszélgetések, még az útleírások is a szerzőnek a világban való állandó jelenlétét feltételezik. Én ezt a fontos és súlyos jelenléteket szeretném méltányolni”.

Eme súlyos jelenlét pedig abból adódik, hogy Nagy Miklós Kund meggyőződéssel hiszi és vallja, hogy az értelmiségi magatartás része az, hogy bele kell szólni a körülöttünk lévő világba, az alkotás pedig egy ilyen beleszólási mód, amikor véleményt mondunk a körülöttünk megszülető művekről, avagy közéleti, politikai jelenségekről. Ez pedig jellegzetesen Nagy Miklós Kund-i alkotói magatartás, aminek már-már védjegye a megértés, a nyitottság arra, akit

kérdezzük, s akinek az életére, a véleményére kíváncsiak vagyunk.

A *Felemás* című kötet pedig annak bizonyítéka, hogy ebből a kíváncsiságból születhetnek érvényes, jelentős és hiteles szövegek, s azok akár a szerző szellemi portréját is hitelesen megrajzolják, mert belőlük körvonalazható az is, hogy milyen is az ő szellemi, alkotói világa.

A kötet megjelenése egyben a szerző 75. születésnapját is köszöntötte. Ebből az alkalomból Nagy Miklós Kund megkapta a vadonatúj Gálfalvi Zsolt-díjat is, melyet az idén 85 éves Gálfalvi Zsolt irodalomkritikus, szerkesztő, publicista maga alapított. Őt idén EMIA életműdíjjal tüntették ki, s rangos közíróknak a díjjal járó összeget teljes egészében a Lector kiadó egy publicisztikai jellegű kötetének támogatására ajánlotta fel.

A kiadó a maga részéről pedig úgy döntött, hogy a díj ne legyen egyszeri, ezért a továbbiakban évente kiosztják majd. Hiszen publicisztikát, kritikát írni rendkívül nehéz és hálátlan feladat, ezért művelőire alaposan oda kell figyelni, ahogy azt korábban a díjalapító is tette, akinek egész életében az érték volt mércéje.

BÖGÖZI ATTILA

Nagy Miklós Kund Felemás című kötetét, a szerző jelenlétében, hamarosan Nagyváradon is bemutatjuk.

Olyan, de mégis más

Ali Abbasi: *Határ (Gräns)*

2018-ban először érkezett el Váradra is a Les Films De Cannes elnevezésű rendezvény, amelynek köszönhetően a tavalyi Cannes-i Filmfesztivál díjazott alkotásaiból kaphatott ízelítőt a helyi közönség. A vetítéseket a színházban tartották, ami elsőre nem hangzott biztatónak, hiszen nem filmes eseményekre kialakított helyszínről van szó, de szerencsére sem a kép-, sem a hangminőség nem hagyott kívánnivalót maga után.

És az is szerencse, hogy egyáltalán volt ilyen rendezvény Váradon, mert ha nem lett volna, teljesen biztos, hogy nem láthattuk volna az Un Certain Regard-díjas *Határ (Gräns)* című filmet sem, és azzal mi lettünk volna szegényebbek.

Persze lehet, hogy ezzel nem mindenki értene egyet, aki jelen volt a vetítésen, hiszen Ali Abbasi kényelmetlen, mélyre nyúló, nem egykönnyen megszokható filmet rendezett.

Tina (Eva Melander), a svéd határőr más, mint a többiek. Már ránézésre is, hiszen nemhogy fiatal nőre, de még emberi lényre is csak távolról emlékeztet. Genetikai rendellenességgel született – mondja, de hogy ez a rendellenesség pontosan milyen

*Az identitás megtalálása
a szabadság megtalálását is jelenti*

természetű, arról sokáig sem ő, sem mi nem tudunk meg részleteket. Tina mindemellett konvencionális életet él, ahogy mondani szokták, a társadalomba tökéletesen beilleszkedett. Van egy kis lakása valahol az erdőben, egy élet-társa, a dobermantenyésztő Roland (Jörgen Thorsson), és rendszeresen látogatja betegeskedő apját egy idősotthonban. Ezzel együtt különleges tehetséggel is rendelkezik, ami a munkájában igencsak segíti: gyakorlatilag természetfölötti szaglása van. A kompról leszálló és határátlépésre jelentkező embereknél egészen egyszerűen kiszagolja, ha valamit rejtegetnek. Nem úgy, mint a droggeresésre kiképzett rendőrök, akik a tiltott szereket, – legalábbis ő maga így próbál magyarázatot adni „szuperképességére” –, inkább magán az emberen érzi meg a bűntudat szagát. Például egy férfin, akit csak azért visznek be motozásra, mert a tévedhetetlen Tina biztos benne, hogy valamit rejteget, és igaza is van: a férfi mobiltelefonjának memóriakártyáján gyerekpornót tárol. A törvénytelen tartalommal feltöltött adathordozók pedig általában nem arról híresek, hogy szó szerint büzlének. De Tinának ez nem jelent akadályt. Egészen addig, amíg a határon belépésre nem jelentkezik egy férfi. Tina érzi, hogy

valami nem stimmel vele, ugyanakkor erős vonzódást is érez az első pillanattól, hiszen ha Vorére (Eero Milonoff) pillant, szinte olyan, mint ha tükörbe nézne. Lassan bontakozik ki, hogy a rendhagyó külső mellett mennyi mindenben hasonlítanak – erről azonban többet nehéz szívvel árulnák el, mert ezt a filmet üdvösebb úgy megnézni, hogy az ember minél kevesebbet tud előre a cselekményről. Elég az hozzá, hogy a Voréval kötött ismeretség, majd szerelem Tinának is segít megfejtetni saját identitását.

Mert identitásról és nem utolsósorban emberségről szóló film ez, amely a mágikus realizmus eszköztárának, illetve a skandináv folklór elemeinek használatával teszi fel a legfontosabb

Tina a munkahelyén.
Eva Melander maszkban brillírozik

98

kérdéseket hovatartozásról, önmagunk és mások ismeretéről, kirekesztettségéről és a valódi értékekről, számos tabu megdöntése mellett. Az első tabu eleve a főszereplők kinézete. Örök toposz, hogy a filmek főszereplői szépek, nem véletlenül a leghíresebb filmszínészek zöme a legvonzóbb férfiak és nők közé tartozik. Eva Melander és Eero Milonoff ehelyett három tonnányi szilikonmaszkkal az arcán szerepel, miközben egyenként húsz kilót kellett felszedniük a karakterek megformálásához. A rengeteg közeli miatt a maszkok hiperrealista stílusban készültek, és előre szólok, nem nyújtanak különösebben kellemes látványt. Viszont a valóság-hűségük jócskán megkönnyíti a történetben való elmerülést, vagyis a látottak feltétel nélküli elfogadását (suspension of disbelief), annyira, hogy eszünkbe sem jut, hogy ezek a színészek valójában nem is így néznek ki. Aztán ott van a szexualitás kérdése, amely egyszerre rímeli az identitásra, a hovatartozás megfejtésére, kívülállóságra, ugyanakkor a korunk valóságában felmerülő „genderkérdésekre”: ki vagy mi a nő és a férfi, illetve honnantól és meddig, kinek számít egyáltalán ez.

Miért olyan ismerős?
És miért olyan nagy a pocakja?

Az emberség, az emberi mivolt kérdése és határai is többféleképpen kerülnek felvetésre. A pedofilháló-zattal kapcsolatban álló bűnözők

Határ (Gräns)

2018, Svédország

Rendezte: Ali Abbasi

John Ajvide Lindqvist novellája alapján írta: Ali Abbasi, Isabella Eklöf és John Ajvide Lindqvist

Fényképezte: Nadim Carlsen

Zeneszerző: Christoffer Berg, Martin Derkov

Szereplők: Eva Melander, Eero Milonoff, Jorgen Thorsson, Ann Petren, Sten Ljunggren

99

leleplezése természetesen humánus kötelesség, de mit tegyen valaki, aki nem egészen érzi magát embernek? Lehet, hogy mégis emberibb, mint az emberek többsége? És mi van akkor, ha emberi gyengeségeivel is számot kell vetnie, mielőtt a döntést meghozza?

A helyszínként megjelenő politikai-földrajzi határ mellett tehát sokféle határról szól Ali Abbasi fimje, amelyet annak a John Ajvide Lindqvistnek a novellája alapján vitt vászonra, akinek a szintén felejthetetlen, a *Határhoz* hasonló kérdéseket feszegető 2008-as svéd film, az *Engedj be! (Låt den rätte komma in)* alapjául szolgáló regényt is köszönhetjük (a filmnek 2011-ben a brit/amerikai remake-je is elkészült). Túl sok

titok felfedése nélkül is világos lehet mindazok számára, akik a gyerekvámpír románcáról szóló történetet látták (legalábbis a svéd eredetit, a remake-ről nem tudok nyilatkozni), hogy a *Határ* is meghökkentő, különös, ugyanakkor megkapó és mélységesen érzelmes filmélmény, amelynek képsorai sokáig velünk maradnak majd – csúnyaságukban is szép emlékként.

NAGY ORSOLYA